

**ANTALYA YÖRÜKLERİ'NDE İPEK BÖCEKÇİLİĞİ VE
GILAMIK DOKUMA**

AYŞENUR KOCAKULAK

**IŞIK ÜNİVERSİTESİ
OCAK, 2023**

ANTALYA YÖRÜKLERİ'NDE İPEK BÖCEKÇİLİĞİ VE
GILAMIK DOKUMA

AYŞENUR KOCAKULAK

Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Moda Ve Tekstil Tasarımı Yüksek
Lisans Programı,
2023

Bu tez, Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA)
derecesi için sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
OCAK, 2023

İŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MODA VE TEKSTİL TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ANTALYA YÖRÜKLERİ'NDE İPEK BÖCEKÇİLİĞİ VE GILAMIK DOKUMA

AYŞENUR KOCAKULAK

ONAYLAYANLAR:

Doç. Ayşe GÜNAY

Işık Üniversitesi

Doç. Duygu ATALAY ONUR

Beykent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Didem KARA
SARIOĞLU

Işık Üniversitesi

ONAY TARİHİ: 27/01/2023

SILKWORM BREEDING AND GILAMIK WEAVING IN THE YORUKS OF ANTALYA

ABSTRACT

Silk is a natural textile fiber that has symbolized wealth for centuries due to its many characteristics such as luminosity and delicacy. Silkworm breeding, which began in China, spread to the rest of the world and eventually reached Anatolia. Today, Turkey is located in a region with a rich history that has hosted many different cultures. The district of Ibradi in the Ormana neighborhood of Toroslar, Antalya, which is an important port in the Mediterranean trade, has hosted various communities since ancient times and has become an important region through which trade routes pass, connecting the Mediterranean with Anatolia.

When the region's multicultural structure is brought to the present day, it has merged under the umbrella of the Yoruk culture, and one of the most valuable and tangible assets of this mixed culture, the Gılamık fabric, has survived to this day. When the Yoruk culture in the Mediterranean region is studied, it is seen that they use silk, and weave the Gılamık fabric. This fabric, which is woven using almost seamless knitting, is used to make undershirts, headscarves, and various home textiles, with an average width of 50-55 cm. Today, in addition to traditional weaving methods and materials, which are done in the old-fashioned way, cotton, which can be obtained more easily and inexpensively on newer looms, is also used. The fabric contains materials such as silk, cotton, and linen, and its sparse structure makes it a natural, breathable, and healthy product. Gılamık fabric is mostly woven in its natural color and striped; when needed, it is decorated with various decorative elements such as embroidery, tassels, and fringe by coloring. This study, which investigates the traces of silkworm breeding and Gılamık weaving culture in the region, resulted in a collection work that blends local and contemporary elements made from this fabric. The traditional fabric, which is still only produced in limited quantities in Anatolia, where archiving is quite weak, is aimed to be passed on to future generations.

Key words: Antalya, Yoruk Culture, Silkworm Breeding, Gılamık Weaving

ANTALYA YÖRÜKLERİ'NDE İPEK BÖCEKÇİLİĞİ VE GILAMIK DOKUMA

ÖZET

İpek dokusu, parlaklığı, zarafeti gibi birçok özelliğiyle yüzyıllardır zenginliğin sembolü olmuş doğal bir tekstil lifidir. Çin'de başlayan ipek böcekçiliği zamanla dünyaya yayılmış ve Anadolu topraklarına da ulaşmıştır. Günümüz Türkiye toprakları çok çeşitli kültürlerle ev sahipliği yapmış, köklü bir geçmişe sahip olan bu bölgede yer almaktadır. Akdeniz ticaretinde önemli bir liman olan Antalya'nın, Toroslarında bulunan İbradı ilçesi Ormana mahallesi Antik Çağlar'dan beri çeşitli topluluklara ev sahipliği yapmış; Akdeniz'i Anadolu'ya bağlayan konumuyla, ticaret (kervan) yollarının geçtiği önemli bir bölge halini almıştır.

Bölgenin çok kültürlü yapısı günümüze gelindiğinde Yörük kültürü şemsiyesi altında birleşmiş ve bu karma kültürün en değerli somut varlıklarından birisi olan Gılamık kumaşı günümüze kadar ulaşmıştır. Akdeniz bölgesindeki Yörük kültürü incelendiğinde Yörüklere has kıl ve keçe kullanımından farklı olarak ipek kullandıkları ve Gılamık isimli kumaşı dokudukları görülmektedir. Bezayağı dokuma örgüsü ile dokunan, ortalama 50-55 cm enindeki bu kumaştan iç gömleği, baş örtüsü ve ev tekstilinde kullanılan çeşitli örtüler yapılmaktadır. Günümüzde eski usul geleneksel dokuma yöntem ve malzemelerinin yanı sıra daha yeni tezgahlarda daha zahmetsiz ve maliyetsiz elde edilebilen pamukla devam edilmektedir. İçeriğinde kullanılan ipek, pamuk, keten gibi malzemeler ve seyrek yapısı ile doğal, nefes alan ve sağlıklı bir üründür. Gılamık kumaşı çoğunlukla ham renkte ve çizgili olarak dokunmakta; yeri geldiğinde renklendirilerek çeşitli nakışlar, saçak ve firkete gibi dekoratif öğelerle süslenmektedir. Bölgedeki ipek böcekçiliği ve Gılamık dokuma kültürünün izlerinin araştırıldığı çalışma bu dokumadan hazırlanan yerel ve çağdaş öğeleri harmanlayan bir koleksiyon çalışması ile sonuçlandırılmıştır. Arşivlemenin oldukça zayıf olduğu Anadolu topraklarında günümüzde de oldukça sınırlı miktarda dokunan bu geleneksel kumaşın gelecek nesillere aktarılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Antalya, Yörük Kültürü, İpek Böcekçiliği, Gılamık Dokuma

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgileriyle bana ışık tutan, çalıőmamda saat ve zaman kavramı gőzetmeksizin, sabırla, bilgi birikimleriyle her zaman yanımda olan danıőman hocam Doç. Ayşe Gőnay'a teőekkőr ederim.

Araştırma sőrucinde gerekli bilgi ve belgelere ulaőmamda katkıları olan Serkan Gedik ve Evren Dayar'a teőekkőr ederim. Çalıőmanın gerek araştırma gerek uygulama sőrucinde desteğini esirgemeyen koleksiyon kumaőlarının dokuyucusu Feride Canbaş' a ve yöre halkına teőekkőrü borç bilirim.

Son olarak araőtırmamın ana karakteri olan kőuk yaőlarda boyundan bőkük iőler baőarmıő, őrretmiő ve yıllar sonra gelecek nesillere aktarılması için Gılamık geleneğini gőnümüz dokuyucularına aktarmıő babaannem Feriha Kocakulak' a ve sőrre boyunca her anımda bana destek olan annem ve babama teőekkőrlerimi sunarım.

Ayşenur KOCAKULAK

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
ABSTRACT	ii
ÖZET	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2	4
2. ARAŞTIRMA ALANI.....	4
2.1 Araştırma Sahasının Yeri Ve Sınırları	4
2.2 Yörükler, Tarihi Ve Kültürü	9
2.3 Karakeçili Aşireti.....	10
2.4 Günümüz Yörük Kültürü İle İlgili Kısa Değerlendirme.....	11
2.5 Yörük Dokumaları	12
2.6 Araştırma Alanındaki Yörükler'in Yaşayış Biçimi Ve Kültürü	17
2.6.1 Keçe	18
2.6.2 Kıl	21
2.6.3 İpek	23
BÖLÜM 3	24
3. İPEK.....	24
3.1 İpek Böcekçiliğinin Tarihçesi	24
3.2 İpek Yolu	26
3.3 Türkiye'de İpek Böcekçiliği Tarihsel Gelişimi	32
3.4 Ormana'da İpek Böcekçiliği Ve Gılamık Dokuma	41
3.4.1 Bölgenin İpek ile Tanışması	41
3.5 Gılamık Sözcük Anlamı, Tarihi (Anlatılanlar) Ve Teknik Bilgi	57

3.5.1 Tarihi (Anlatılanlar).....	57
3.5.2 Maniler.....	58
3.5.3 Teknik Bilgi.....	59
3.6 Kök Boya Elde Edilişi, Yapılışı Ve Renklerin Anlamı	67
3.7 Gılamık'ın Kullanım Yeri Dünü, Bugünü	68
3.8 Eski Gılamık Ve Günümüz Gılamık Karşılaştırma	70
3.9 Eski/ Yeni Düzen (Tezgah) Karşılaştırma.....	70
3.10 Eski/ Yeni Düzen (Tezgah) Görselleri	76
3.11 Eski/ Yeni Gılamık Kumaş Görselleri.....	78
BÖLÜM 4.....	104
4. KOLEKSİYON.....	104
4.1 Koleksiyon Önerisi	104
BÖLÜM 5.....	138
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	138
KAYNAKÇA	143
EKLER.....	149
EK A GÖRÜŞMELER	149
ÖZGEÇMİŞ.....	171

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Araştırma Alanı Harita Görünümü	4
Şekil 2.2 1455 Tarihli Tahrir Defteri'nde Vergi Verenler Listesi	7
Şekil 2.3 Bölgedeki Eski Üç Etekli Kadınlar	8
Şekil 2.4 Bölgedeki Eski Üç Etekli Kadın	8
Şekil 2.5 Yörük Dokuması Örneği	15
Şekil 2.6 Yörük Dokuması Örneği	16
Şekil 2.7 Yörük Dokuması Örneği	16
Şekil 2.8 Yörük Dokuması Örneği	17
Şekil 2.9 Keçe Yapımı	20
Şekil 2.10 Keçe Yapımı	21
Şekil 2.11 İlengere	22
Şekil 2.12 İlengere İle Kıl İp Eğirme	22
Şekil 2.13 Ormana İpek Dokumacılığı	23
Şekil 3.1 İpek Yolu İle Birleşen Kervansarayların Haritası	29
Şekil 3.2 İpek Yolu İle Birleşen Kervansaraylar Haritasında Araştırma Alanı	30
Şekil 3.3 Eynif Tol Han Girişi	31
Şekil 3.4 Eynif Tol Han İç Görünümü	31
Şekil 3.5 Bursa'dan İpek Böcekçiliği İstasyonuna Gelen Yazı	35
Şekil 3.6 Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu	36
Şekil 3.7 İpek Böcekleri	38
Şekil 3.8 Ticaret Bakanlığı'ndan Alınan Pamuk İplik Topu	44
Şekil 3.9 Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi Evrağı	45
Şekil 3.10 Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi Evrağı	46
Şekil 3.11 Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi Evrağı	48
Şekil 3.12 Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi Evrağı	49
Şekil 3.13 Akseki Ziraat Muallimliği'nden Enstitü' ye Giden Evrak 1.Sayfa	51
Şekil 3.14 Akseki Ziraat Muallimliği'nden Enstitü' ye Giden Evrak 2.Sayfa	52

Şekil 3.15 Akseki Ziraat Muallimliği' nden Enstitü' ye Giden Evrak.....	54
Şekil 3.16 Akseki Ziraat Muallimliği' nden Enstitü' ye Giden Evrak.....	56
Şekil 3.17 Dokuma Birleşim Yeri.....	59
Şekil 3.18 Ayakçak	60
Şekil 3.19 Geledir.....	60
Şekil 3.20 Tefe	61
Şekil 3.21 Gücü.....	61
Şekil 3.22 Çubuk.....	62
Şekil 3.23 Gel Geledir.....	62
Şekil 3.24 Top Geledir	63
Şekil 3.25 Mekiç	63
Şekil 3.26 Tarak	64
Şekil 3.27 Masır	64
Şekil 3.28 Yörede Çekilmiş İpek Örneği	65
Şekil 3.29 Kullanılan Pamuk, Bürümcük Ve İpek İplikler	65
Şekil 3.30 Eski Düzende İplik Sarmak İçin Kullanılan Çark (Gülevcen).....	66
Şekil 3.31 Eski Düzende İplik Sarmak İçin Kullanılan Araç.....	66
Şekil 3.32 Kök Boya Yapımında Kullanılan Toprak Küp	68
Şekil 3.33 Üzüm Bayramı' nda Gılamık Örtünmüş Ormanalı Kadınlar.....	69
Şekil 3.34 Gılamık Dokuyucusu Nevin Peşmen ve Gılamık Örtünme Şekli Görseli	69
Şekil 3.35 Eski Düzen Mekiçi	71
Şekil 3.36 Yeni Düzen Mekiçi.....	71
Şekil 3.37 Eski Düzen (Tezgâh).....	72
Şekil 3.38 Yeni Düzen (Tezgâh).....	72
Şekil 3.39 Eski Düzende Çözümlü İplikleri.....	73
Şekil 3.40 Yeni Düzende Çözümlü İplikleri	73
Şekil 3.41 Eski Düzende Atkı İpinin Atılışı	74
Şekil 3.42 Yeni Düzende Atkı İpinin Atılışı.....	74
Şekil 3.43 Eski Düzende Masır İpinin Sarımı.....	75
Şekil 3.44 Yeni Düzende Masır İpinin Sarımı	75
Şekil 3.45 Eski Düzen (Tezgâh) Görseli.....	76
Şekil 3.46 Eski Düzen (Tezgâh) Görseli.....	76
Şekil 3.47 Yeni Düzen (Tezgâh) Görseli	77
Şekil 3.48 Yeni Düzen (Tezgâh) Görseli	77
Şekil 3.49 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Başörtüsü Görseli	78

Şekil 3.50 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Başörtüsü Detay Görseli	78
Şekil 3.51 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Gelin Duvağı Görseli	79
Şekil 3.52 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Gelin Duvağı Detay Görseli.....	79
Şekil 3.53 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Örtü Parçası	80
Şekil 3.54 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Örtü Parçası Detayı	80
Şekil 3.55 Eski Sandıktan Çıkan Tel İşlemeli İpek Pamuk Karışımı Başörtü.....	81
Şekil 3.56 Eski Sandıktan Çıkan Tel İşlemeli İpek Pamuk Karışımı Başörtü.....	81
Şekil 3.57 Eski Sandıktan Çıkan Tel İşlemeli İpek Pamuk Karışımı Örtü	82
Şekil 3.58 Eski Sandıktan Çıkan Tel İşlemeli İpek Pamuk Karışımı Örtü	82
Şekil 3.59 Eski Sandıktan Çıkan İpek Gömlek Görseli	83
Şekil 3.60 Eski Sandıktan Çıkan İpek Gömlek Detay Görseli.....	83
Şekil 3.61 Eski Sandıktan Çıkan İpek Pamuk Karışımı Örtü Görseli.....	84
Şekil 3.62 Eski Sandıktan Çıkan İpek Pamuk Karışımı Örtü Detayı.....	84
Şekil 3.63 Eski Sandıktan Çıkan İpek Pamuk Karışımı Örtü Görseli.....	85
Şekil 3.64 Eski Sandıktan Çıkan İpek Pamuk Karışımı Örtü Detayı Görseli.....	86
Şekil 3.65 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri	86
Şekil 3.66 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detay Görseli	87
Şekil 3.67 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli	87
Şekil 3.68 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detay Görseli	88
Şekil 3.69 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detay Görseli	88
Şekil 3.70 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detay Görseli	89
Şekil 3.71 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli	89
Şekil 3.72 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli	90
Şekil 3.73 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli	90
Şekil 3.74 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli	91
Şekil 3.75 Eski Düzende(Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli	91
Şekil 3.76 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli	92
Şekil 3.77 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli	92
Şekil 3.78 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Kareli Gılamık Görseli	93
Şekil 3.79 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Tel İşleme Detayı	93
Şekil 3.80 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Dört Parçalı Gılamık Görseli.....	94
Şekil 3.81 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Üç Parçalı Gılamık Görseli.....	94
Şekil 3.82 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaşı Sergi Alanı	95
Şekil 3.83 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaşı Sergi Alanı	95
Şekil 3.84 Yeni Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri	96

Şekil 3.85 Yen Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri.....	96
Şekil 3.86 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri	96
Şekil 3.87 Yeni Düzend(Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri	97
Şekil 3.88 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri	97
Şekil 3.89 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli.....	98
Şekil 3.90 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Detay Görseli	98
Şekil 3.91 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri	99
Şekil 3.92 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri	99
Şekil 3.93 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli.....	99
Şekil 3.94 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri	100
Şekil 3.95 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detayı	101
Şekil 3.96 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli.....	101
Şekil 3.97 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detayı	102
Şekil 3.98 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detayı	102
Şekil 3.99 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaşı Sergi Alanı.....	103
Şekil 3.100 Yeni Düzend (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaşı Sergi Alanı.....	103
Şekil 4.1 Koleksiyon Kumaşı 1	105
Şekil 4.2 Koleksiyon Kumaşı 2.....	106
Şekil 4.3 Firkete Yapımı	107
Şekil 4.4 Firkete Yapımı	107
Şekil 4.5 Model 1	108
Şekil 4.6 Model 2	109
Şekil 4.7 Model 3	110
Şekil 4.8 Model 4	111
Şekil 4.9 Model 5	112
Şekil 4.10 Model 6	113
Şekil 4.11 Model 7	114
Şekil 4.12 Model 8	115
Şekil 4.13 Model 9	116
Şekil 4.14 Model 10	117
Şekil 4.15 Model 11	118
Şekil 4.16 Model 12	119
Şekil 4.17 Model 13	120
Şekil 4.18 Model 14	121
Şekil 4.19 Model 15	122

Şekil 4.20 Model 16	123
Şekil 4.21 Model 17	124
Şekil 4.22 Model 1 Ön Görünümü	125
Şekil 4.23 Model 1 Detayı	126
Şekil 4.24 Model 1 Detayı	126
Şekil 4.25 Model 1 Yan Görünümü	127
Şekil 4.26 Model 1 Arka Görünümü.....	128
Şekil 4.27 Model 2 Ön Görünümü	129
Şekil 4.28 Model 2 Detayı	130
Şekil 4.29 Model 2 Detayı	130
Şekil 4.30 Model 2 Yan Görünümü	131
Şekil 4.31 Model 2 Arka Görünümü.....	132
Şekil 4.32 Model 3 Ön Görünümü.....	133
Şekil 4.33 Model 3 Detayı	134
Şekil 4.34 Model 3 Detayı	134
Şekil 4.35 Model 3 Bluz Detayı.....	135
Şekil 4.36 Model 3 Pantolon Detayı	135
Şekil 4.37 Model 3 Arka Görünümü.....	136
Şekil 4.38 Dikilen Modeller Genel Görünümü	137

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Çeşitli tekniklerle yapılan halk sanatları bulunduğu toplumun coğrafyasını, içerisinde yaşayan bireylerin yeteneklerini, yaşayış biçimini, yapıldığı dönemin şartlarını ve kültürünü yansıtmaktadır. Bu sanatlar bireylerin etkileşimiyle ortaya çıkmakta yetenek ve olanaklarıyla diğerlerinden farklılık göstermektedir. Coğrafya bu etkileşimde önemli rol oynamakla birlikte yapacak olan işin imkanlarını belirlemektedir.

Dokuma faaliyeti hakkında yapılan araştırmalar Anadolu insanının dokumayı çok eski çağlardan beri bildiği çeşitli yöntemlerle uyguladığı ve dönem şartlarına bağlı olarak geliştirdiğini göstermektedir.

Giyimi oluşturan unsurların ne zaman ne biçimde, kim tarafından başladığı bilinmemektedir. 1962 yılında Çatal Höyük' te yapılan kazılarda, Neolitik döneme ait olduğu sanılan dokuma parçalarının bulunması, M.Ö. 6000'lerde Anadolu'yu da bu konuda iddialı bir biçimde ön plana çıkarmış bulunmaktadır (Büken, 2010, s. 72).

Başta insanların kendi ihtiyacını karşılamak ve gelir elde etmek amaçla yaptığı geleneksel dokumalar günümüzdeki makineleşme sonucunda oluşan seri üretimin hızına yenik düşerek giderek azalmaktadır.

Dokumalar dokuyucunun içerisinde bulunduğu coğrafik durum ve erişimi doğrultusunda çeşitli malzemelerle yapılmaktadır. Coğrafya kullanılacak olan tekstil lifinin üretilmesinden, kullanıcısının kullanım şartlarına kadar birçok konuyu etkilemektedir. Bölgenin iklimi üretilen dokumanın hammaddesini (eğer kendisi üretmek durumundaysa) belirlemektedir. Örneğin ipek dokuma yapılması için ipek böcekçiliği yapılması ve dolayısıyla dut ağaçlarının yetiştirilebileceği imkanların bulunması gerekmektedir.

İpek böcekçiliği ipeğin, dut ağaçları da ipek böcekçiliğinin kaynağını oluşturmaktadır. İpek ipliği, böceğin koza örmek için salgıladığı parlak ve çok ince liflerin çeşitli işlemlerden geçirilerek meydana getirilen bir tekstil hammaddesidir. İpek ipliğinin kesiksiz yapısı bulunmakta ve bu özellik onu pamuk, keten ve yünden daha güçlü kılmakta, kolay dokunmasını sağlamaktadır. İpek hava dolaşımını sağlamada etkili, ıslaklık hissi vermeden nem çekebilme özelliğine sahip hayvansal bir lif ve tekstil hammaddesidir. İpeğin bu özelliklerinin yanı sıra kolay boyanabilmesi ve yumuşaklığı tarih boyunca ilgi görmesine neden olmuştur.

Bu tez çalışması toplamda 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm konuya giriş bölümüdür. İkinci bölümde araştırma alanı sınırlılıkları, bölge tarihi hakkında ve yörede yaşayan halk ile ilgili bilgiler verilmektedir. Antik kent üzerine kurulmuş yerleşim alanının dünü ve bugünü hakkında bilgiler verilerek kültürünün oluşturulmasıyla ilgili ipuçları verilmektedir. Bölgelerin kültürlerini içerisinde yaşayan toplumlar belirlemektedir. Toplumlar tarih boyunca çoğu zaman çeşitli sebeplerle yeni yerler keşfedip yaşadıkları bölgeleri değiştirmişlerdir. Yer değişiklikleriyle bilinen Yörüklerin tarihi ve kültürü hakkında bilgiler verilmiş, bölgede sınırlı imkanlarla eski adıyla Erymna Antik Kenti'nden bugüne yaşayan etnik gruplar araştırılmış ve kültürel etkileşimlerle Yörük kültüründeki değişimler incelenmiştir. Araştırma alanında yaşayan Karakeçili Yörük aşireti tarihi hakkında araştırma yapılmış, Yörük dokumaları hakkında bilgiler verilmiş, günümüzde bölgede yaşayan yarı göçer Yörükler hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Üçüncü bölümde ipek böcekçiliği tarihi, tarihi İpek Yolu, Türkiye'deki ipek böcekçiliğinin tarihsel gelişimi hakkında bilgiler verilmiştir. İpek böceğinin bilimsel açıklaması yapıp bölgenin ipekle tanışması hakkında görüşmeler sonucu tahminlerde bulunulmuştur. Yapılan görüşmelere bağlı kalarak Gılamık dokuma isim anlamı, teknik bilgisi, dokuma tezgâhları, kök boyama ile ilgili bilgiler derlenip, manilere yer verilmiştir. Günümüzde dokunan Gılamık ile eski dokunan Gılamık arasında farklılıklar incelenip bulgular görsellerle desteklenmiştir. Dördüncü bölümde ise Gılamık dokumasıyla günümüz modasına uygun olarak koleksiyon oluşturulmuş, koleksiyon hakkında bilgiler verilmiş, görsellerle desteklenmiştir. Son bölüm olan beşinci bölümde ise sonuç ve öneriler bulunmaktadır.

Tez çalışmasındaki ana amaç Yörük kültürü ve yaşayışıyla çok aykırı olan ipek böcekçiliğinin kültürel etkileşimle bölgedeki Yörük halkı tarafından yapılabildiğini

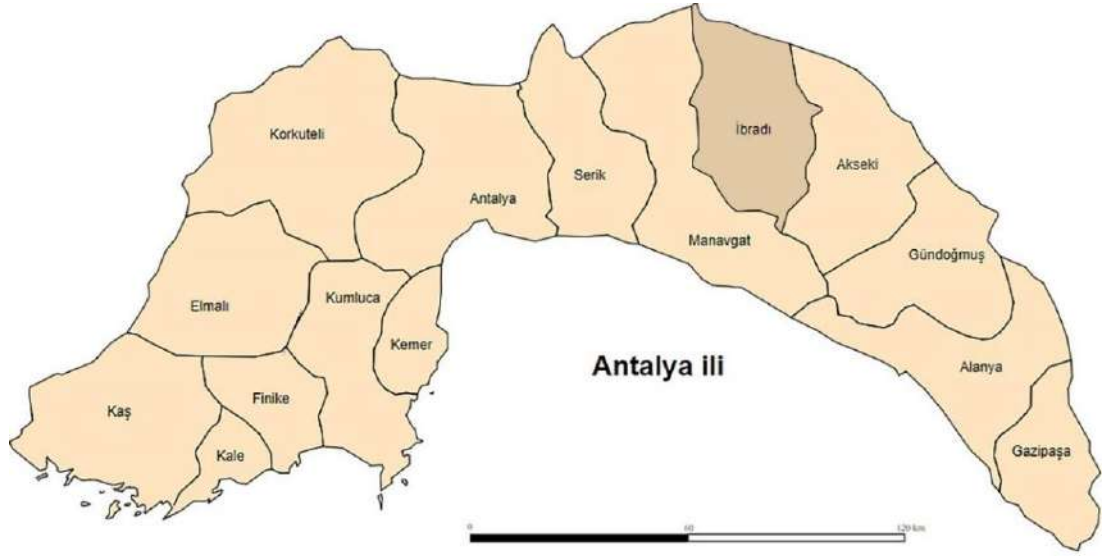
ortaya koymak ve günümüzde bu kültürel değerin yok olma tehlikesine sınırlı imkanlarla da olsa engel olmaktır.

Tez alışması ağırlıklı olarak alan araştırması ve görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Konuyla ilgili literatür araştırması evrimii ve yazılı kaynaklardan yapılmıştır

BÖLÜM 2

2. ARAŞTIRMA ALANI

2.1 Araştırma Sahasının Yeri Ve Sınırları

Şekil 2.1 Araştırma Alanı Harita Görünümü (Antalya, 2023)

Ormana, Antalya'nın İbradı ilçesine bağlı bir mahalledir (Şekil 2.1). Yöre insanı Yörük'tür. Oğuzlar'ın Salur boyundan, Teke Türkmenleri'nin çoğunlukla yaşadığı bölgede Selçuklular' dan dolayı Kınık boyları da hakimdir. Yöre halkı dönemin şartlarına bağlı olarak gelişmekte olsa da Orta Asya'ya ait adetleri korumaktadır.

Toros dağlarında bulunan yörede coğrafi konum elverişi nedeniyle hayvancılık faaliyetleri tarıma göre daha fazla gelişmiştir. Coğrafya ve Yörük geleneğinin birleşimiyle bölgede en fazla yetiştirilen hayvan keçidir.

Bölgenin tarihçesine bakıldığında “İrkların Ülkesi” anlamına gelen Pamfilya ve Pisidya Bölgeleri’nin içinde yer alan yöre, Antikçağlardan Roma’ya ve daha sonra Selçuklu Devleti’ne dayanan köklü bir geçmişe sahiptir. Ormana; Erymna (Orymna) ismiyle tarih kitaplarında yer almaktadır. Erymna’nın Strabo (570)’nun bahsettiği Kateneis kabilesinin bir üyesi olduğu ve daha sonra normal Yunan yapısında bağımsız bir şehir haline geldiği bilinmektedir (Erymna, 2022). Antik kent kalıntıları az da olsa bölgede yer almakta ve kanıt niteliği taşımaktadır. Bölgede Bildire olarak adlandırılan yerde Çataloluk çeşmesi etrafında Erymna Antik Kent’ine ait taş üzerine oyulmuş bir yazıt ve amblem bulunmaktadır. Amblem üçlü sarmal, Triskele, Triskelion olarak adlandırılan bir Kelt sembolüdür. Bölgede daha önce yapılan araştırmalarda kitabe okunmuş ve o dönem bölgede yaşayan din adamlarına teşekkür yazısı olduğu ortaya çıkmıştır. Yazıtın yan tarafında Triskele bulunmaktadır. Bölgeyi ziyaret eden araştırmacılar tarafından sembolün Erymna Antik Kenti Sembolü olduğu düşünülmektedir.

M.S 12.yy. da Pamfilya iki ayrı kilise eyaletine ayrılmış, Pamfilya I’in metropolisi Side olmuştur. Side metropolisine bağlı kentlerden biride o dönemki adıyla Orymna’dır (Kaderli,2017). Bu bilgidен yola çıkılarak bölgenin M.S 12.yy. da Side’ye bağlı bir antik kent olduğu ve aynı dinin mensubu olduğu fikrine ulaşılmaktadır. İlkçağlardan şehir ve devlet olan Erymna bölgede bulunan diğer antik şehirler gibi çökerek tarihe karışmıştır. Daha sonraları bölge Büyük İskender, İran ve Mısır hakimiyeti altına girmiş ve Alaaddin Keykubat’ın Antalya ve Alanya’yı fethiyle bölge Selçuklu hakimiyetine geçmiştir. Devlet sınırlarını genişletmek için Selçuklu hükümdarı Akdeniz’e açılma niyetindedir ve Konya’ dan çıkıp Ormana arazisinden Akdeniz’e geçerler. Arazi içinde Eynif Ovası’nda günümüzde yıkıkta olsa bulunan Tol Han bu döneme ait bir kalıntıdır.

Antalya bölgesi 1207 ve 1216 yıllarında iki kez Selçuklu tarafından fethedilmiştir.

Anadolu Selçuklu Hükümdarları bu dönemde Antalya ve Alanya’yı fethettiğine göre yöremizde 13. yy’da Selçuklu ve Türk hakimiyetini tanımıştır. Bu hususta İç Anadolu’yu Akdeniz’e bağlayan en kısa yolun Antalya- Konya arasındaki tarihi Kesik Beli yolu güzergahı üzerinde 40 km. ara ile Manavgat’ın Beydiğin köyünün Kargı Çayı kenarındaki Kargı Hanından sonra, İbradi’nın Ormana Kasabasında ki Eynif Mevkii’ndeki Tol Hanının, ilçe merkezinin Gembos ovasının Orta Badem Mevkiindeki

kervansarayların Selçuklular devrinde yapılması bölgenin 13. asırda Türk hakimiyetine geçtiği ihtimalini kuvvetlendirmektedir (Dünden Bugüne Antalya, t.y, s. 335).

Kervansaraylar yapıldığı dönem itibariyle bölgede ticaret yolu olduğunun göstergesidir. Kervansaraylar dışında döneme ait birçok işaret ve kitabeler bulunmaktadır. 1297 yılında Selçuklu Devleti'nin dağılma sürecinde Karamanoğlu Mehmet Bey bölgeyi kendi topraklarına almış, Osmanlı Devleti döneminde II. Mehmet tahta çıktıktan sonra Karamanoğulları Beyliği'ne bağlı olan yöre Osmanlı Devleti'ne katılıp Karaman Sancağı'na bağlanmıştır (Dünden Bugüne Antalya, t.y).

Ormana'nın bağlı olduğu İbradı ilçesinde halk arasında bölgeye Osmanlı Dönemi'nde üç kez devlet eliyle yerleştirilmiş insanların yöreyi kurduğu söylenmektedir. Bölgede Osmanlı kadılarının, yeniçerilerin ve sipahi atlarının yetiştirildiği bilinmekte, kadı konakları ve mezarları bulunmaktadır (Serkan Gedik, kişisel görüşme, 7 Eylül 2022). Günümüzde İbradı' da kadı mezarları Ormana'da da yeniçeri mezarı bulunmakta, bu mezarlar yörenin hanedanlıkla ilişkisinin olduğuna kanıt niteliği taşımaktadır (Mehmet Aybar, kişisel görüşme, 14 Ağustos 2022).

Bölgede yapılan araştırmalarda yöre halkı 19.yy. da bölgede azınlık olarak yaşayan gayrimüslim halktan bahsetmektedir (Ali Kocakulak, kişisel görüşme, 10 Haziran 2022), (Aydın Demiroğlu, kişisel görüşme, 26 Ekim 2022), (Ayten Postacıoğlu, kişisel görüşme, 14 Eylül 2022), (İlknur Bozkurt, kişisel görüşme, 14 Eylül 2022), (Serkan Gedik, kişisel görüşme, 7 Eylül 2022). Nüfus kayıtlarına bakıldığında bu bilginin doğruluğu tespit edilmiştir (Serkan Gedik, kişisel görüşme, 7 Eylül 2022). Yörede bulunan tarihi Düğmeli Evler'in bu kişiler tarafından yapıldığı anlatılmaktadır (Ali Kocakulak, kişisel görüşme, 10 Haziran 2022), (Tolga Özgüven, kişisel görüşme, 25 Ekim 2022). Bölgede günümüzde de bulunan halk arasında Hisar olarak adlandırılan dağda bu etnik grubun kuyum işi yaptığı söylemleri bulunmaktadır (Aydın Demiroğlu, kişisel görüşme, 26 Ekim 2022). Bunun yanı sıra bölgede bulunan bazı isimler incelendiğinde yaşayan etnik grubun kalıntıları olduğu düşünülmektedir. Örneğin isimlerden biri bölgede bulunan Aşilyan adlı bir dağdır. Aşil Ermeni halk tarafından erkek çocuklara konulan bir isimdir. "-yan" ekine de bakıldığında Ermeni halkın bu eki çokça kullandığı bilinen bir gerçektir. Bu isimlerden bir diğeri ise Çintiyandır. Çintiyandır. Çintiyandır bölgede geleneksel kıyafet olan üç etek içerisine giyilen bir şalvardır. Bu isimde aldığı -yan ekiyle aynı etnik gruptan gelen bir isim olabileceği ihtimali güçlenmektedir (Ayten Postacıoğlu, kişisel görüşme, 14 Eylül 2022).

Karye-i Ormana merhûm sultân zamanında hâssmuş, şimdi yine hâssdir, Ayas Bey elindedir.

Ali veled-i İsmailKethüda Benlik	Ali veled-i Kutluhân Nîm	Mehmed veled-i Sarıca Nîm
Hamza Fakih veled-i İshak Benlik	Melek Bive	Ayvad veled-i Osani Nîm
Ahmed veled-i İbrahim Nîm	Mustafa veled-i Hacı Mahmud Nîm	Ahmed veled-i Aziz Benlik
Toy İbrahim veled-i Halil	Halil veled-i İbrahim Nîm	Halil oğlu Süleyman Nîm
Hasan veled-i Yahya Nîm	Çarık veled-i Ayvad Nîm	Hızır veled-i İbrahim Nîm
İlyas veled-i İbrahim Nîm	Davud veled-i Salman Nîm	Mustafa veled-i Bayezid Nîm
İlyas veled-i İbrahim Nîm	Turud veled-i Güllüyan Benlik	Ahmed veled-i İsa Nîm
İsmail veled-i Almaz Nîm	Halil veled-i Almaz Benlik	Mahmud veled-i Almaz Nîm
Bedreddin veled-i Boyacı Nîm	Yunus Abdal Benlik	İsmail veled-i Aziz Nîm
Mehmed-i Mahmud Nîm	Hasan veled-i Musa Benlik	Mahmud veled-i Mısır Nîm
Ahmed veled-i Mısır Benlik	Mehmed veled-i Mısır Benlik	Ayvad veled-i Şeyh Ali Nîm
Yahya veled-i Ahmed Benlik	İshak veled-i Hacı Nîm	Bıyık Yusuf Benlik

Şekil 2.2 1455 Tarihli Tahrir Defteri'nde Vergi Verenler Listesi (Öz, 2021)

İbradı Tarih, Sanat, Kültür Ve Edebiyat Dergisi 9. Sayı'da bulunan BOA MAD 14 Numaralı 10-20 Muharrem 859/1-10 Ocak 1455 Tarihli Tahrir Defteri, Manavgat Kazası, İbradı başlıklı yazıda Ormana Karyesi'ndeki vergi veren kişilerin isimlerinden birinin daha önce bahsedilen örnekteki gibi -yan ekiyle bittiği görülmekte ve yapılan araştırmalara göre bu ismin bölgede yaşadığı düşünülen Ermeni halktan biri olduğu ihtimali kuvvetlenmektedir (Şekil 2.2).

Yaklaşık 1000/1100 metre rakıma sahip olan bölge çoğunlukta çam, sedir ve ardıç ağaçları bulunan ormanlık alanlarla kaplıdır. Yüzyıllardır konumu sebebiyle hareketli olan bölgede birçok etnik grup yaşamış, bu azınlık grupların asimile olduğu veya göç ettikleri düşünülmekte kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere günümüz yöre halkı Yörük'tür.

Şekil 2.3 Bölgedeki Eski Üç Etekli Kadınlar (Dünden Bugüne Antalya, İbradı, 2010, s. 333)

Şekil 2.4 Bölgedeki Eski Üç Etekli Kadın (Avazyan, 2014)

2.2 Yörükler, Tarihi Ve Kültürü

Anadolu’da hayvancılıkla geçinip, başta mevsimsel faktörler olmakla beraber çeşitli nedenlerle mevsimlere göre yer değiştiren birçok topluluk yaşamaktadır. Bu topluluklara “Yörük” ismi verilmektedir. Türk Dil Kurumu’na göre göç; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret’ tir. Türk tarihine ve hatta insanlık tarihine bakıldığında göç önemli bir eylemdir.

“Yörük, Yörümek fiilinden türemiş olup, Anadolu’ya gelip yurt tutan göçebe Oğuz Boylarını (Türkmenleri) ifade eden bir kelimedir.” (Eröz’den aktaran Gelekçi, 2004, s. 15) Hayrettin Yiğit “yörük” kelimesinin sosyo- kültürel yaşantıya bağlı olan bir kelime olduğunu, Anadolu ağızlarında değişikliklere uğrayıp kelimelerin farklı telaffuzu olduğunu ve kelimenin tarihi belgelerde 14. Yüzyıldan itibaren bulunduğunu belirtmiştir (Yiğit, 2019).

Göç hareketi yazlık, kışlık veya belirli amaca göre olmayan sadece yer değiştirmek amaçla iki şekilde yapılmaktadır. Mevsimlik olarak yer değiştiren Türkler göçer olarak da adlandırılabilirler.

Yörüklerin temsil ettikleri bir ırk bulunmamaktadır. Göç Yörüklerin sürdürdükleri bir gelenektir. Göç zamanları mevsimlere göre değişmekte, yaz aylarında yayla adını verdikleri dağlık alana yani serin bölgelere kış aylarında ise dağlık bölgelerden aşağılara sıcak bölgelere gitmektedirler. Bu geleneğe bağlı yaşayan topluluk, koşullara göre kolay taşınabilen araç gereçler kullanmaktadırlar. Yörüklerin en değerli eşyaları geçimlerini sürdürdükleri hayvanları ve binek hayvanlarıdır. Göç esnasında eşyalar yük hayvanlarıyla bölgeden diğer bölgeye taşınmaktadır. Taşımacılıkta kullanılan bu hayvanlara göç esnasında dokumalar giydirilmekte, bu dokumalar sahiplerinin ekonomik durumlarını ve ailenin kadınlarının becerilerini sergilemektedir.

Hayvanlara giydirilen dokumaların desenleri buldukları ailenin kimliklerini temsil etmektedir. Böylelikle her ailenin kendine özgü desenlerinin olması birbirlerini ayırt etmede şekilsel iletişimi sağlamaktadır. Yörükler göçer halk olduğu için taşıyabilecekleri yatak, yorgan, kilim, halı, keçe, kıl çuval, hasır, heybe gibi dokuma ile yapılan ürünleri tercih etmektedirler.

Yaşam kaynakları olan hayvanların etinden, sütünden, derisinden ve yününden yararlanan Yörükler, ellerinde bulunan malzemelerle ihtiyaçlarını gidermek için

kullanabilecekleri fonksiyonel teknik dokuma olduğundan dokumacılık onlar için vazgeçilmez olmuştur. Yörüklerin evi çadırıdır ve evlerinin çatısından kapısına kadar birçok malzemesi dokuma aracılığıyla yapılmaktadır.

Yörük yaşayış biçimlerine bakıldığında, Yörük yaşamının bir gelenek olduğunu düşünürsek nesilden nesile aktardıkları bu geleneklerine bağlı oldukları yani gelenekçi bir toplum oldukları görülmektedir. Bunun bir diğer kanıtı da Yörük sanatı olan dokumaların değişmeden günümüze ulaşmasıdır. Bu durum Yörüklerin geleneklerine bağlılığının somut bir örneğidir. Yörük dokumaları işlevselliğinin yanı sıra estetik açıdan değerlidir. Göç ederken yaşadıkları bölgeleri, olayları ve renkleri yansıttıkları dokumaları hem fonksiyonel hem de sanat değeri taşımaktadır. Çoğunlukla sözlü geleneğe sahip olan Yörük geleneğinde dokumaların anlamları ve tarihi hakkında kesin bir yargıya varmak zordur.

Osmanlı Devleti'nde yeni alınan topraklarda nüfus açığını giderme, savaşta asker ihtiyacını karşılama, ekonomik sıkıntılarda vergi temini, harap köyleri imar etme, hayvan ihtiyacının giderilmesi, develerle nakliyecilik vb. gibi birçok konuda göçerler akla gelmiştir (Horzumlu, 2017, s. 242).

Yörük topluluklarda zamanla insan ve hayvan sayısının artmasıyla şartlar değişmiş ve uzun yıllardır süregelen geleneğin yapısı kısmi olarak değişerek yerleşik hayata eğilim göstermiştir. Bu durumun sonucu olarak yerleşik hayata geçmeye başlayan Yörükler tarıma yönelmiş ve köyleşmeler oluşmaya başlamıştır.

20.yy. şartlarında Yörük gelenekleriyle hayvancılık yapmanın zorluğunu fark eden çoğu bölge konar göçerliği bırakmıştır (Akan, 2016). Günümüzde halen yaşayan Yörüklerin gelenekleri değişime uğramış, yerleşik hayata ayak uydurmuş olsalar da hala yazları yaylaya çıkmaktadırlar. Günümüzde yaşanan bu göç geçmişteki gelenekleri yansıtmamaktadır. Göçebe hayata göre uygulanmış Yörük dokumalarının fonksiyonelliği bir kenara bırakılıp geçmişten gelen bir kültür haline gelip yaşatılması önem kazanmıştır. 20.yy. ile değişen bu kültüre modern Yörük kültürü demek doğru olacaktır.

2.3 Karakeçili Aşireti

Oğuzlar'ın 24 adet boyu bulunmaktadır. Bu boylardan birisi Osmanlı Devleti'ni kuran Kayı Boyu' dur. Boy'a bağlı göçer ailelere çeşitli isimler verilmiştir. Karakeçili Aşireti bunlardan birisidir. Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi'nin üyesi olduğu bu aşiret konargöçer yaşam tarzını devam ettiren Türkmenler'dendir. Kalabalık bir aile olan

Karakeçililer' in Anadolu topraklarına ilerledikleri yolda rotalarını çeşitli olaylar belirlemektedir (Çay, Öztürk, 2019). Moğol istilası bu olaylardan biridir. İstila sebebiyle bağlı oldukları Kayı Boyu ile saldırı ve baskı altında kalan Karakeçililer' in göç etmeye mecbur kaldıkları Ertuğrul Bey önderliğinde Horasan'dan Ahlat'a olan güzergahı izleyerek Anadolu'ya ulaştıkları bilinmektedir. Karakeçililer Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yayılıp göçer hayata devam eden "Yörük" adıyla anılan kalabalık bir topluluk olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

"1293 yılında 90 yaşın üzerinde vefat eden Ertuğrul Gazi'nin yerine oğlu Osman Gazi, 1299 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin kesintiye uğramasından sonra bağımsızlığını ilan ederek küçük Osmanlı Beyliğini kurmuştur." (Çay ve Öztürk, 2019, s. 538) Sonrasında Osmanlı İmparatorluğu olacak bu beyliği kuran Osman Gazi daha önce de belirtildiği üzere Karakeçili Aşireti'nin bir üyesidir. Bunun üzerine Karakeçililer' in Osmanlı Devleti kurucu ailesi olduğu söylenebilmektedir.

Osmanlı Devleti döneminde askeri, lojistik (taşımacılık), hayvancılık sektöründe Karakeçili Yörükler'i önemli görevler üstlenmişlerdir. Tarih boyunca seferlere katılmış, sarayın ve imparatorluğun güvenliğinde yer almış, ticari anlamda deve kervanlarıyla taşımacılık yapmış bu aile günümüz Türkiye topraklarında çeşitli bölgelerde hala varlığını sürdürmektedir. Sivas, Kütahya, Bursa, Kırşehir, Eskişehir, Muğla, Bilecik, Antalya gibi Anadolu'nun birçok yerine yayılan Karakeçili ailesi günümüz yaşam şartlarına (kısmen veya tamamen) uyum sağlamak zorunda kalarak atalarının geleneklerinden uzaklaşmış olsalar da devam ettirebildikleri değerlerini yaşatmaya çalışmaktadırlar. Araştırma alanında yarı Yörük olarak kültürlerini devam ettiren halkın Karakeçili Ailesi mensubu olduğu söylenmektedir.

2.4 Günümüz Yörük Kültürü İle İlgili Kısa Değerlendirme

Genel anlamda Yörük halkının günümüzdeki durumu ve geleceği incelendiğinde, göçerlikten yerleşik hayata geçmesi, şehirleşmesi kültürlerinin geleceğe taşınması durumunda engeller oluşturmaktadır. Yerleşik hayata geçmesi toplumun başta en temel yaşantı kültürünü değiştirmiş, sonrasında şehirleşmenin sunduğu imkanlar doğrultusunda tüm kültürün modernleşmeye eğilim göstermesine sebep olmuştur. Bu duruma bir örnek binlerce yıldır bu halkın kullandığı kıl çadırıdır. Şehirlere, köylere yerleşen Yörükler keçi beslemeye devam etseler de artık ihtiyaç duymadıkları için keçi kıllarından, dokumaya olan kültür serüveninden

vazgeçmişlerdir. Artık onlar için dokuma nesilden nesile aktardıkları çeyiz ürünleri haline gelmiş hatta sandıkları bekleyen nesnelere olmuştur. Mehmet Sağ bu durumu şu şekilde açıklamıştır;

Modernizm geleneğe karşı gelerek kendini var ederken, postmodernizm daha da ileri giderek, hiçbir kural ve sınır tanımadan geleneksel kültürleri tarumar etmektedir. Bunun teknolojik yağma olduğu açıktır. Yörük kültürü de bu yağmanın en savunmasız hedeflerindedir (Sağ,2020, s. 91).

Bu düşünceden hareketle Yörükler' in zamanla modern ve postmodern kültüre ayak uydurup kendi kültürlerinden uzaklaştıkları ve unutulmaya bıraktıkları söylenebilmektedir.

Gizem Anşın Güretek'in yapmış olduğu çalışmasında çoğu geleneğin yapıma (üretile) sebebinin bilinmediği için kökenine inilmediğini ve güncel hayata aktarılmadığını savunmaktadır. Ve geleneğin sürdürülebilmesini engelleyen şeyin teknolojik gelişmelerin insanların hayatına girişi, şehir merkezlerine yerleşmesi ve yurtdışına göçler olduğunu düşünmektedir (Güretek'in,2020).

Yörük halkı da burada anlatılan gibi yerleşik hayata geçerek buna benzer bir etkileşimle kültüründen uzaklaşmış ve modernleşmiştir. Halkın eğitim görmesi, modernleşmesi, hatta yerleşik hayata geçip daha korunaklı ve konforlu yaşamını sürdürmesi kendisi ve toplumu için yararlı bir şey olsa da ata kültüründen uzaklaşıp aktarımını aksatmasına sebep olmuş, binlerce yıl süren kültürlerin yok olmasına neden olarak toplumun kültürel anlamda zenginliklerini kaybetmesine yol açmaktadır. Bu nedenle günümüzde çeşitli kuruluşlar tarafından bu kültürler yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Günümüz Yörük kültürünün, binlerce yıllık geleneklerinden uzaklaştığı göz önündedir. Kültürel varlıkları, her geçen gün tamamen unutulmaya yakınlaşmakta, tozlu sandıkların diplerine saklanmaktadır. Az da olsa belirli yörelerde yaşatılmaya çalışılan bu kültür günümüze kadar ulaştırabilmiştir. Bunlara en somut örnek Yörük dokumalarıdır.

2.5 Yörük Dokumaları

Yörüklerin binlerce yıldır kullandıkları evlerinden, taşıma çuvallarına kadar çoğu malzemesi dokumadır. Dokuma yapılacak malzeme seçilirken işlevi ve nerede kullanılacağı önemlidir. Yaşam şartlarından dolayı malzemenin dayanıklı olması seçilmesinde en önemli faktörü oluşturmaktadır. Yörük dokumalarının temel

maddesini kıl ve yün oluşturmaktadır. Bunun sebebi daha öncede belirtildiği üzere Yörükler' in yaşamını hayvancılıkla sürdürmeleridir. Hammaddenin ne kadar ulaşabilir olduğu o kadar tercih sebebi olmasını sağlamaktadır. Mustafa Genç yaptığı araştırmada hammaddeden ip oluşturmayı şu şekilde sıralamaktadır;

-Mayıs- Ağustos aylarında kırkılan keçi ve koyunların elyafları kıl ve yün tarağında taranarak temizlenir.

-Yaylada atılıp kirmanda eğrilir.

-Çözü ve atkıda kullanılan kıl ve yün çıkırıktaki bükülüp iki ağacın arasına gergin bir şekilde asılır. (gergileme)

-Keçi kılıysa yıkanmaz, sadece kıl tarakla taranır ve oklavayla attırılır.

-Burma haline getirilen kıl da yün gibi kirmanla ip haline getirilir.

(Genç, 2020, s. 180)

İp yapıldıktan sonra Yörük Tezgâhı olarak da bilinen Istar Tezgâhı kurulur, çözgü hesapları yapıp, çözgüsü çekilir ve dokumaya başlanır. Yörük dokumalarının bazı genel isimleri bulunmaktadır.

Çul: Bu dokumalar yaygı amaçlı dokunurlar. Kendi aralarında Yaz Çul, Menep Çul gibi isimlere de ayrılan çullarda kırmızı, sarı, beyaz, siyah, yeşil, kahverengi, mavi, pembe ve mor renkleri kullanılır.

Çuval: Taşıma esnasında malzemelerin taşınması ve daha sonra saklanması için dokunan dokumalardır. İçerisine koyulacak malzemeye göre isim almaktadırlar. (Örneğin un çuvalı, yem çuvalı..)

Heybe: Taşımada kullanılan bir diğer dokumadır. Desenine göre veya içerisinde taşınacak malzemeye göre isimlendirilmektedirler.

Karaçadır: Yörüklerin meskenidir. Mutfak, yatak odaları, misafir odaları tek bir bölüm içerisinde yer almaktadır. Siyah keçinin kılından yapılan ipe dokunduğu için ismi Karaçadır'dır.

Namazlağ: Öldükten sonraki hayırların devam edeceğine inanıldığı için tabutların üzerine örtülmesi için yapılan dokumalardır.

Yukarıda bahsedilen bu dokumalar Yörük kültüründe dokunan dokumalara verilen genel adları taşımaktadır. Yörüklerin bölge bölge kültürleri küçük değişiklikler göstermekte dokumaları da bu kültürlerine bağlı kalarak isimsel ve şekilsel farklılıklar göstermektedir.

Hayvancılıktan elde ettikleri koyun yünlerini keçeye dönüştürür, keçiden de kırktıkları kılırları hammadde olarak kullanır iplik eğirip kıl dokuma yaparak yaşam meskenleri olan çadırları yaparlar. M. Said Doğan- Cihangir Doğan'ın araştırmalarına göre üç ayrı Yörük çadırı bulunmaktadır. Bu çadırlar malzemesine göre ayrılırlar. Keçi

kılından yapılan çadır Karaçadır olarak adlandırılır. Bu çadır keçi kılından iplik elde edilip el ıstarlarında dokunan dar dokumaların birbirine eklenmesiyle elde edilen kıl kumaşlardan yapılır (Doğan, Doğan, 2010).

İSTAR: Taşınması ve kurulması bakımından pratik olan ıstar dokuma tezgâhı Yörük göçer kültürünün geliştirdiği bir tezgâh türüdür.

Tezgâhların dik veya eğik iki türü olmakla birlikte Anamur'da dikey tezgâhlar kullanılmaktadır. Argaç alt veya üst dönecek (Kücülere sarılır) denilen dikey iplik atkılarının meydana getirdiği ana kasnak üzerinde, motiften motife geçilerek kilimler taraklarla sıkıştırılarak dokunur. Gerek atkı gerek çözgü ipleri yündendir (Istar Dokuma Tezgâhları, 2021).

Günümüzde Yörükler tarafından hala bu çadırlar kullanılmaktadır. El dokumacılığına Aydın yöresinde bazı köylerde devam edildiği bilinmektedir. Bunun dışında günümüz teknolojisiyle seri üretim fabrikalarında üretilen fabrikasyon çadır dokumaları satın alınarak çadır kurma imkânı bulunmaktadır.

Bir diğer çadır tipi koyun yününden keçe oluşturularak yapılan çadırlardır. Bu çadıra Alaçık, Alacık veya Alaycık denmektedir. Üçüncü çadır tipi ise pamuktan dokunmuş veya keçeden yapılmış yuvarlak çadırlardır. Bu çadırların ismi ise Topak Ev'dir (Doğan, vd.2010).

Meral Akan çalışmasında keçi kılı ve koyun yününün Yörükler' de dışarıya muhtaç olmadan kapalı bir ekonomi içinde hayat yaşatan iki hammadde olduğu tespitinde bulunmuştur (Akan, 2016). Hammaddesini kendi üreten Yörük insanının imkanlarıyla kurduğu tezgâhlarda kumaş üretmesi yaşam şartlarının yetersizliğiyle kumaşa ulaşamama durumuna çözüm olmuş, elinde en çok bulunan malzemeyi değerlendirip ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamıştır.

Yörük kültüründe dokuyucu çevresindekileri, gezdiği ovaları, gördüğü olayları, duygularını, çevresindekilerin duygu ve yaşamlarını, hayallerini sentezleyerek dokumalarında sembollerle ve renklerle aktarımda bulunmaktadır. Dokuma üzerindeki semboller dokuyucusunun hissettiği ve planladığı şeyin sembolik karşılığıdır. Dokuyucunun birden fazla duygu durumunu yaptığı stilizasyonla aktarmasında dokuma bir araç olmuştur. Dokuma tekniğinden kaynaklı aktarılmak istenenler tam anlamıyla yansıtılmasa da hatırlanması istenilenin stilize hali olan formlar, aktarılan durumun sembolleridir. Anlaşılması güç olan bu formlar çoğu zaman dokuyucu ile dokuma arasında gizlilik oluşturmaktadır.

Mustafa Genç Yörük kadınının dokuma ve renklendirme faaliyetleriyle estetik biçimlendirmenin dehası olduğunu şu sözlerle dile getirmektedir;

“Elyafın, floradan alınan yaprak, kök, tohum, çiçek ve böceklerle renklendirilmesi kimyacılığını, ‘ıstar’ tezgahlarında hikayelerini tuvaline dokuyan Yörük kadınındaki biçimlendirmenin dehasıdır denilebilir.” (Genç, 2020, s. 175)

Buradan hareketle Yörük kadınının hammaddesini kendi ürettiği ve sonrasında işleyerek, renklendirerek ve dokuyarak ürününün her aşamasında bilim ve sanatı bir araya getirdiği düşüncesi savunulabilir. Basit bir eylem gibi görünen dokumanın aslında öyle olmadığını içerisinde bilimi ve sanatı bir arada barındırabilen nadir faaliyetlerden biri olduğunu kanıtlayabilmesi için daha fazla sahiplenilmeye ve içerisinde tarihi barındıran kültürel bir kaynak olduğu bilincinin savunulmasına ihtiyacı bulunmaktadır.

Şekil 2.5 Yörük Dokuması Örneği (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Akseki, 2022)

Şekil 2.6 Yörük Dokuması Örneği (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Akseki, 2022)

Şekil 2.7 Yörük Dokuması Örneği (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Akseki, 2022)

Şekil 2.8 Yörük Dokuması Örneği (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Akseki, 2022)

2.6 Araştırma Alanındaki Yörüklerin Yaşayış Biçimi Ve Kültürü

Çalışma alanımızdaki Yörük kültürüne bakıldığında, günümüzde yaşam şartlarının getirileriyle geleneklerinden kısmen kopmuş yarı zamanlı göç halinde yaşamaktadırlar. Bölgedeki Yörükler'in bazıları kışları yerleşik hayata geçtikleri köylerinde, yayladaki hayat standartlarına göre çok daha konforlu korunaklı evlerinde yaşamaktadırlar (Ahmet Kocakulak, kişisel görüşme, 7 Haziran 2022), (Suna Kocakulak, kişisel görüşme, 21 Eylül 2022). Bu mevsimde geçim kaynakları olan hayvanları da evlerinin yakınında sürekli gidip gelebilecekleri yerlere getirirler. Bazı ailelerde çocuklar ve kadınlar kışın köyde, ailenin erkekleri de yaylada kışlık yataklarında yaşamaya devam etmektedir (Suna Kocakulak, kişisel görüşme, 21 Eylül 2022). Çocukların ve kadınların kışları köye gelmelerinin en büyük sebebi eğitim imkanlarına ulaşılabilirliktir. Bölgede karma iki gelenekte devam etmekte, göç edilen bölgeler köyelerine 20 km ile sınırlı alanlardır. Bölgedeki göçerler mevsim içinde de yataklarının olduğu yerleri hayvanlarının besin kaynağı otların durumuna göre ve iklim şartlarına göre değiştirmektedirler. Yazları sıcaktan dolayı gölge yerlerdeki yataklarında kalırken sonbahara doğru Güney kısımlarda daha çok güneş alan yataklarına göçerler. Uzun yollarda göç etmeyen halk, mevsimi geldiğinde yazlık ve güzlük yataklarına yani her zaman aynı yataklara yerleşirler. Günümüz imkanları

doğrultusunda konteyner veya taş gibi çeşitli malzemelerle yataklarını kurarlar ve daha sonraki göç zamanı gelebilmek için bozmazlar. Bu durum tarihi göçerliğe yeni bir soluk getirmiştir. Bu karma geleneğe bağlı yaşayan Yörükler eski kültürlerine göre daha az uzaklıkta yer değişiminde bulunarak bölgeleriyle göçlerini sınırlandırmışlardır. Günümüzde bu bölgedeki Yörük meskenlerine bakıldığında güneş enerjisiyle elektrik üreten sistemler kurdukları, bu enerjiyi ışıklandırma, televizyon vb. elektrikli eşyalarda kullandıkları gözlemlenebilmektedir (Ahmet Kocakulak, kişisel görüşme, 7 Haziran 2022), (Suna Kocakulak, kişisel görüşme, 21 Eylül 2022). Atalarına göre modernleşmiş olan Yörükler yaşam tarzlarını sürekli değişen ve gelişen dönem şartlarına göre daha kolay yaşanabilir hale getirerek bir nebze olsun geleneklerini devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Bunun yanı sıra yukarıda da bahsedildiği gibi bölgedeki araştırmalara göre 20.yy. başlarından beri bölgedeki yarı göçer Yörükler çadırlarda değil de çoban yatağı dedikleri yayla evlerinde yaşamaktadırlar. Bu yapılar aynı Karaçadır gibi tek bir bölümden oluşan, 7-8 metrekare civarında meskenlerdir (Ahmet Kocakulak, kişisel görüşme, 7 Mayıs 2022). Bölgede yaşayan yarı Yörük olarak adlandırılabilir olan atalarına göre modern Yörük halk yakın geçmişe kadar (1980/85) keçe ve kıl dokumalarını yapmış günümüzde modern kültürün getirileri ve kolaylıklarıyla keçe ve kıl dokumalardan vazgeçerek hazır üretilen fabrikasyon malzemelere yönelmişlerdir (Gülây Diri, kişisel görüşme, 17 Mayıs 2022), (Suna Kocakulak, kişisel görüşme, 21 Eylül 2022).

2.6.1 Keçe

İki çeşit keçe bulunmaktadır. Birincisi sergi keçesi diğeri çobanların kullandığı kepenek keçesidir. Sergi keçesi daha bir yaşına girmemiş koyunların yününden yapılan keçedir. Yumuşaklığından dolayı bu yün kullanılmakta, halı niyetine dokunulmaktadır ve sergi keçesi olarak adlandırılmaktadır. Bir yaşını aşmış koyunlardan güzün (sonbahar) kırılarak elde edildiği keçe ise kepenek keçesidir. Bu keçeden çobanın üstüne giydiği kepenek yapılmaktadır ve ismini giysiden alır. Kepeneğin güz yününden yapılma amacı su tutmamasıdır. Yaşı küçük kuzudan yapılan keçe yumuşak olduğu için su tutmaktadır ve ağırlaşmaktadır. Sürekli hareket halinde olan çobanlar ergonomik açıdan hafif ve su tutmayan keçeyi tercih etmekte bu yüzden kepenek güz yününden yapılmaktadır. Çoban geceleri kepenegini üstüne örtmek için de kullanır (Gülây Diri, kişisel görüşme, 17 Mayıs 2022).

Keçe yapım aşamasını çocukluğundan evlenene kadar bu bölgede Yörük kültürüyle yaşamış Gülay Diri şu şekilde anlatmaktadır;

Koyun yün kesme işlemine kırkım denir. Kırkım yapılan yün ağaç dalı eğilerek yay denilen araçla atılmaktadır. Eğilen ağaç dalına hayvan bağırsağından yapılan kiriş denilen misina benzeri ip geçirilir ve yapılan araca atık denilmektedir. Atıkla kırkım yapılan yün iyice kabartılır. Kabartılan yün büyük bir sini içerisinde daire biçimine getirilir. Bu işleme demetleme denilmektedir. Yapılacak keçe miktarına göre yün demetlenmektedir. Yapılacak malzemenin boyutunda keçi kılından yapılan çul yere serilir, çulun üzerine yün aynı orantıda(kalınlıkta) olacak deliği olmayacak şekilde serilir. Daha sonra serilen yünün üzerine sıcak su çilenir (serpiştirmek). Suyun içerisine ayrıyeten ardıç dalları ve beyaz sabun da konulmaktadır. Bunun sebebi içinde bulunan reçinenin keçeyi yapıştırma özelliği olmasıdır. Islatılan yün sonrasında düzgün bir ağaçla sıkı bir şekilde rulo yapılır ve kıl iplerle sarılır. İki kişi karşılıklı durarak büyük organla git gel yaparak, yuvarlayarak yünün bitişmesi sağlanır. Bu işlemler esnasında reçineli sıcak su çilenmeye devam edilir. Keçeleşen, sıkılaştıran yün rulosu açılır, ardıç ya da ladin dalları çakıl taşları ile yere serilip üzerine sıkılaştırmış(pişmiş) keçe serilir. Bu işleme kadar keçe sıkılaştırmış olsa da su taşıyacak kıvama gelmemiştir. Serilen keçeler küçük rulo haline getirilerek dört kişi eşliğinde diz üstü çökerek bilekten dirseğe doğru yuvarlanılır. Keçe belirli sertliğe gelene kadar bu işleme devam edilir. Genellikle sergi keçelerinde desen yapmak için yünler boyanıp işlem sırasında desen atılmaktadır. Yünler kök boya özellikle ceviz mavrusu olarak adlandırılan cevizden alınan renkle ve daha sonraları satın alınan kimyasal boya ile renklendirilmektedir. Sergi keçesiye tüm bu işlemlerden sonra asılıp kurutulduktan sonra kullanılmaya başlanmaktadır. Kepen yapıldıysa omuz başlarından tutturularak dikilmekte ve hatta tercihe göre kapüşon eklenmektedir (Gülay Diri, kişisel görüşme,17 Mayıs 2022).

Gülay Diri keçe yapımını aileler tarafından imece usulü yapılan bir ritüel olarak adlandırmaktadır. Belirlenen günde Yörük ailelerin toplanıp birlik ve beraberlik içinde eğlenceyle keçelerini yaptıklarını ve hatta durumları iyi olan ailenin o gün için özel hayvan (keçi, koyun) kestiğini anlatmaktadır.

Şekil 2.9 Keçe Yapımı (Çeliker, 2011)

Şekil 2.10 Keçe Yapımı (Çeliker, 2011)

2.6.2 Kıl

Yörede kullanılan tabirlerle atılarak, ditilerek iyice kabartılan keçi kılı sümek denilen küçük rulo (kalın ip) haline getirilerek bir kola geçirilir diğer kolla da yörede çeşitli isimleri olan ilengere, tıfran denilen aletle eğirilir (Şekil 2.11). Bu araca diğer Yörük kültürlerinde kirman da denilmektedir. Bu aletle yapılacak malzemenin ihtiyacına göre eğrilen ipten çorap fanila, hırka ve kazak gibi giysiler yapılmaktadır.

Şekil 2.11 İlengere (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 2.12 İlengere İle Kıl İp Eğirme (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)
(Eğiren: Ayşe Tolon, kişisel görüşme, 17 Mayıs 2022)

2.6.3 İpek

Yörede modernleşmiş Yörük kültürüyle yaşamaya devam eden halk tarafından geçmişinin eskilere dayandığı düşünülen ipek böcekçiliği yapılmış, iplik üretilerek düzen adı verilen tezgahlarda dokunmuş, günümüzde de dokunmaya devam edilmektedir (Şekil 2.13). Yörük kültürü ve yaşam şartları düşünüldüğünde bu kültür tarafından ipeğin benimsenmesi ve gelenek haline getirilmesi, incelenmesi gereken bir durumdur.

Şekil 2.13 Ormana İpek Dokumacılığı (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

BÖLÜM 3

3. İPEK

3.1 İpek Böcekçiliğinin Tarihçesi

İpek böcekçiliğinin dolayısıyla ipek lifinin bilinen yazılı net bir tarihçesi bulunmamakla birlikte bu konuda birçok hikâye bulunmaktadır. Kaynaklara bakıldığında M.Ö 6000 yıllarında Hindistan’ da ipek böcekçiliği yapıldığı söylenmektedir ve bundan 3000 yıl sonra Hint Kralı’nın İran Hükümdarı’ na ipek dokuma gönderdiği yazılan hikayeler arasındadır. İpeğin popülerliği arttıkça zamanla hakkında olan rivayetlerde çoğalmıştır (Atav, Namırtı, 2011). Bunlardan biri Çin kraliçesinin dut ağacı altında çay içerken çayına ipek kozası düştüğü ve sıcak çayla kozanın tellere ayrılmaya başladığı bununla birlikte ipek böcekçiliğinin keşfedildiği bir diğeri ve hatta en çok bilineni de dönemin kralı Sarı İmparator olarak bilinen Huangdi’nin saray bahçesinde bir tırtılın dut yaprağını yediğini ve koza ördüğünü görüp bu durumu inceleme görevini Kraliçe Lei Zu’ya verdiği ve kraliçenin araştırma aşamasında çay içerken ipek kozasını çayına düşürdüğü, sıcak çayla kozanın yumuşadığını fark edip ipliğe dönüştürülebileceğini keşfettiği rivayeti de bulunmaktadır. Lei Zu ipek böceğinin kâşifi ve ipek böceği kozasından üretilen ipeğin ilk kullanıcısı olarak bilinir (Yılmaz, 2021). İpek kıyafet giyen ilk kişi olmasının üzerine kraliçenin insanlar tarafından İpek Tanrıçası olarak adlandırıldığı rivayetler arasındadır. Bu hikayeler kesinilirliği bulunmamakla birlikte uzun yıllardır günümüze aktarılan ipeğin ilk yolculuğunu yansıtmaktadır.

Tırtılın dut yaprağıyla beslenip kendi çevresinde koza örmesiyle başlayan ipeğin yolculuğu Çin’de kutsal kabul edilmiş, ilk dönemlerde sadece üst düzey aristokrat

aileler tarafından kullanılmıştır. Zamanla ilgi gören ipeğe bakış açısı değişmiş, üretim artmış, ihraç yapılacak düzeye ulaşılmış, sadece sarayda kullanılmak üzere değil yüksek rütbeli memurlara ve uzak ülkelerin hükümdarlarına hediye etmek için de ipek kumaş üretilmiş, ipek kullanımı artış göstermiştir. Saray için üretim yapan atölyeler dışında dokuma atölyeleri kurulmuş ipek dokumaları artış göstermiştir.

M.Ö. 12. yy. da Çin’de ipek böcekçiliği yaygınlaşmış, giyim dışındaki birçok alanda da faaliyet göstermeye başlamıştır. M.Ö 3.yy. a gelindiğinde ipek kumaşlar Asya’dan Batı’ya ve Japonya’ya ulaşmıştır. Bu dönem yeni topraklarda kullanılmaya başlanan ipek, Çin’deki kullanımının aksine lüks tüketim olarak kullanılmaktadır. İpeğin yeni topraklara ulaşmasını sağlayan yol kendi ismini alan “İpek Yolu”dur. Ticari yola ismini vermesi ipeğin bu dönemde ne kadar kıymetli bir hammadde olduğunu göstermektedir (Şahin, 2020).

M.S 1.yy. dan itibaren çeşitli yöntemlerle ipek dokumaları farklı malzemelerle süslenmeye başlanmış ve böylelikle süslemeler önem kazanmıştır. Çin’ de ipekçiliğin gelişmesi ve farklı kıtalara ürün olarak aktarılmasıyla ipek şöhret ve para kazanmıştır. Çin için önemli bir gelir kaynağı haline gelen ipek böcekçiliği devlet sırrı haline gelmiş, bilginin ülke sınırları dışarısına çıkarılması yasaklanmış ve ölüm cezası gibi büyük cezalara tabi tutulmuştur. Ağır cezalar sonucu ipek böcekçiliğinin 3000 yıl kadar ülke sınırlarında saklandığı düşünülmektedir. İpek böcekçiliğinin bu sınırların dışına nasıl çıktığıyla ilgili de bir rivayet bulunmaktadır. Rivayete göre Çin’in Doğu kesimi dışındaki hiçbir yerinde ipek böcekçiliği bilinmiyordu, bunun üzerine Hotan kralı Doğu’ ya elçi göndermiş bu konuda bilgi istemiştir fakat yanıt olarak ipek böcekçiliğinin korunduğu ve devlet sırrı olduğu yanıtını almıştır. Bu yanıt üzerine Hotan kralı yakınlık kurmak amacıyla Çin prensesiyle evlenme talebinde bulundu ve prensese eğer ipek elbise giymek istiyorsa ipek böcekçiliğiyle ilgili bilgileri Hotan’a getirmesi gerektiği haberini gönderdi ve prenses bunun üzerine zenginliğin sembolü olan ipekten vazgeçemeyerek, topraklarında sır ve dışarı çıkması yasaklı olan ipek böceği tohumunu gelin başlığı içerisine saklayarak Hotan’a götürüp orada yetiştirip üretilmesini sağlamıştır. Yine aynı rivayete göre prensesin bu davranışı savaşa neden olmuş ve bu durum ipek böcekçiliğinin kıymetini anlatmaktadır. Dolayısıyla ipek böcekçiliği sır olmaktan çıkmış ve binlerce yıl sonra farklı topraklarda faaliyet göstererek yayılmış ve birçok ülkede üretilmeye başlanmıştır. İpek böcekçiliği Hotan’dan başlayıp İran’a doğru yayılmıştır (Yılmaz, 2021).

Tatar, Hintli ve İnanlı tüccarlar aracılığıyla ipeğin batıya ulaşması ile İstanbul'da ileri bir ipek sanayi oluşmuştur. Ancak siyasi ve mali sebeplerle kervanlar Bizans yönetimi ile anlaşmazlığa düşünce, İmparator Jüstinyen iki rahip misyoneri Doğu İran ve Asya'ya gönderir. Rahipler iki sene süreyle ipek b cek iliginin bütün ayrıntılarını öğrenerek, kamış bastonlarının içinde ipekböceği tohumlarını m.s. 552 yılında İstanbul'a getirirler. Bu durum bilinen ilk sanayi casusluğudur (Yağlıdere, t.y).

Bu rivayete göre de ipeğin günümüz Türkiye topraklarına geliş hikayesi bu şekilde anlatılmaktadır.

Sadece giyinilen elbise ya da örtü olmakla kalmayan ipek, başka mallarla değiştirilebilir kıymetli bir takas unsuru, döviz ve hatta altının muadili seviyesine çıkmıştır (şahin,2020).

Binlerce yıllık serüvene sahip ipeğin tarihçesi ne yazık ki kesin kanıtlarla belirlenemeyip çeşitli rivayetlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. "İpeğin tarihi ile ilgili en eski belge Çin'in Zhejiang bölgesindeki Hemudu antik sitesinde keşfedilen M.  3600 yıllarına ait ipek dokumadır." (Yılmaz, 2017, s. 673) Bunun gibi birçok arkeolojik çalışmada ipekle ilgili veriler saptanmıştır fakat ipeğin bulunmasıyla ilgili net bir tarih söylemek söz konusu değildir.

3.2 İpek Yolu

Günümüz Türkiye coğrafyasına ipek b cek iliginin gelişinde büyük önemi olan İpek Yolu yaklaşık 8000 kilometre uzunluğunda ticari ve kültürel iletişim sağlayan tarihi bir yoldur. Bu yol Doğu- Güney ve Güney Doğu Asya; Kuzey Afrika, Akdeniz ve Avrupa'yı birbirine bağlayan ve birçok açıdan etkileşimine neden olan dünyanın en önemli bağlantısıdır.

"Kervanlarla ipeğin doğudan batıya taşınması ile kıtalar arasındaki kültür alışverişine olanak sağlayan, binlerce kilometre uzunluğundaki kervan yolları (İpek Yolu) oluşmuştur." (Odabaşı, Günbey, Zengin, Sarıkaya, 2020, s. 77)

Ticaretin dışında geçtiği topraklar itibariyle çok farklı kültürlerin, din ve dillerin aktarılmasını sağlayan İpek Yolu çok eski zamanlardan itibaren çeşitli aktarımlar yaparak evrensel bir kültürün ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Anadolu toprakları eski çağlardan beri Batı ile Doğu arasında köprü görevi görmüş, İpek Yolu için en önemli görevi üstlenmiştir.

“Arkeolojik verilere göre M.Ö üçüncü binyılda günümüz Afganistan’ın Bendahşan vilayetinden, Asya’nın batısına, Mısır ve Hindistan’a lacivert taşı ticareti yapılmaktaydı.” (Aktaran: Yılmaz, 2017, s. 673) Bu bilgiden yola çıkılarak İpek Yolu’nun sadece ipek taşımadığı birçok malzeme, değerli taş ve araç gereç taşıdığı bilgisine ulaşılabilmektedir.

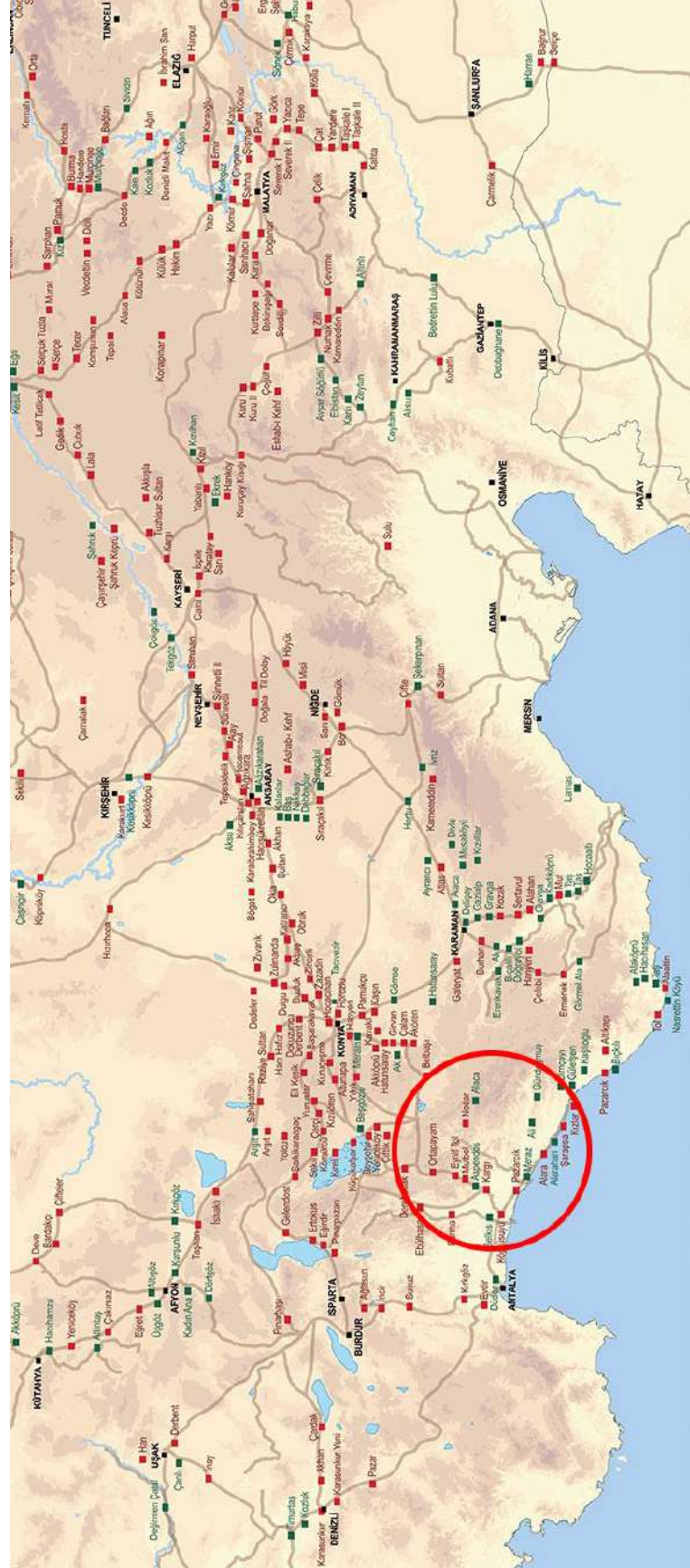
Tarihin en eski yollarından biri olan İpek Yolu’nun isminin ipekten geliyor olması o dönem ipeğe verilen önemin göstergesidir. Yol Çin’den başlayıp Orta Asya ve Anadolu’dan geçerek Trakya topraklarına ulaşmıştır. Trakya topraklarından Karadeniz, Ege ve Akdeniz’ de bulunan limanlar aracılığıyla ipek Avrupa’ya ulaşmıştır. İpek denilince akla ilk gelen yer Bursa olsa da Anadolu topraklarının çoğu bölgesinde ipek üretimi yapılmış, üretilen ipek ürünler Dünya’nın pek çok yerinde ilgi görmüştür.

Trabzon, Gümüşhane, Erzurum, Sivas, Tokat, Amasya, Kastamonu, Adapazarı, İzmit, İstanbul, Edirne, Mardin, Diyarbakır, Adıyaman, Malatya, Kahramanmaraş, Kayseri, Nevşehir, Aksaray, Konya, Isparta, Denizli, Antalya’yı izleyen güzergâhlar ile Anadolu’nun dört bir yanına ipek yolu aracılığı ile ipek ulaşmıştır (Odabaş, vd., 2020, s. 78).

Antalya, tarihî ipek yolu üzerinde bulunan kadim şehirlerden biridir. Anadolu Selçukluları, Antalya ve Alanya limanları vasıtasıyla dünya ticaretine ortak olmuşlar; ürettikleri ve ithal ettikleri malların ülke içinde güvenli şekilde dolaşımını sağlayabilmek için her ülkenin her tarafında kervansaraylar inşa etmişlerdir. Bu kervansaraylardan on yedisi günümüz Antalya sınırları içinde bulunmaktadır (Bakkal, 2019, s. 522).

Antalya ve Alanya Akdeniz ticaretinin yapıldığı önemli limanlara sahip olması nedeniyle Anadolu Selçukluları döneminde de önemli şehirlerden olma özelliğini korumuştur. Başkent Konya ile Antalya ve Alanya yolları üzerinde birçok kervansaraylar bu dönemde inşa edilmiştir. Ticaret yolundaki faaliyetleri canlı ve güvenli tutmak için yapılan kervansaraylardan biri de araştırma alanı sınırları içindeki Eynif Tol Han’dır (Şekil 3.1). 13.yy. da yapıldığı kayıp olan kitabesinin bulunmasıyla öğrenilen han İpek Yolu ticaretinde önemli bir liman olan Antalya-Alanya limanını Anadolu’ya bağlayan bir geçittir. Gerçek ismi bilinmeyen hanlardan biri olan han araştırmalara göre yöre halkının yapının taştan yapılması nedeniyle taş anlamına gelen Tol kelimesini kullandığı ve bulunduğu yerin ismini alarak Eynif Tol Han’ı olarak adlandırıldığı kanısı güçlenmektedir (Bakkal, 2019). Eynif Tol Han’ı Alanya Konya yolu üzerinde Doğu ve Batı Toros dağlarında bulunan İbradı ilçesine bağlı Eynif Ovası’nda dağ yamacına kurulmuştur. Kervansaraylar ticaret kervanlarının hem dinlenince yeri hem de alışveriş yaptıkları ellerindeki ürünleri sattıkları yerler olarak

bilinmektedir. Yörenin kervansaraydaki bu ticaretten faydalandığı muhtemeldir. İbradı ilçesi ve çevre köyleri ilk çağlardan beri Anadolu'yu Akdeniz' e bağlayan Kesikbeli olarak adlandırılan yol üzerinde bulunmaktadır. Coğrafi konumu sebebiyle yüzyıllardır hareketli olan bölgede farklı etnik grup yaşamış olma ve İpek Yolu ticaretinden etkilenmiş olma ihtimali öne çıkan bir varsayımdır.

Şekil 3.1 İpek Yolu İle Birleşen Kervansarayların Haritası (Çekul Vakfi, 2018)

Şekil 3.2 İpek Yolu İle Birleşen Kervansaraylar Haritasında Araştırma Alanı (Çekul Vakfı, 2018)

Haritada İpek Yolu'nun bağlantılı olduğu kervansaray isimleri kırmızı ile belirtilmiştir. Eynif Tol olarak adlandırılan bahsi geçen kervansaraydır (Şekil:3.2).

Şekil 3.3 Eynif Tol Han Girişi (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 3.4 Eynif Tol Han İç Görünümü (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

3.3 Türkiye’de İpek Böcekçiliği Tarihsel Gelişimi

İpeğin Türkiye’nin bulunduğu coğrafyaya gelişi Çin’deki olduğu kadar eskilere dayanmamakta fakat yine de tarihiyle ilgili net bir bilgi bulunmamakla birlikte birçok kaynakta 1500 yıllık olduğu söylenmektedir (Atav, Namırtı, 2011). İpek böcekçiliği Bizans İmparatorluğu döneminde İmparator Jüstinyen çabalarıyla İstanbul’a getirilmiştir (Başkaya, 2014). Zamanla İzmit, Gemlik, İzmit, Bursa, Mürefte ve Şarköy daha sonrasında Akdeniz Bölgesi’ne yayılmıştır.

Tarihte yüzyıllardır ipek böcekçiliği yapan Bizans toprağı olan Bursa’nın Orhan Bey tarafından fethedilmesiyle ipekçilikle ilgili gelişmeler olduğu görülmektedir. Orhan Bey ipek ticaretinin gelişmesi için Bursa’da bazzazistan yaptırmıştır. Kurulduğundan beri hep Batı’ya doğru ilerlemeyi hedefleyen Osmanlı Devleti İpek Yolu ticaretinde söz sahibi olabilmek için bu dönemde yönünü yolun geçtiğı topraklara yani kuzey ve doğu yönlerine çevirmiştir. Buradan hareketle ipeğin o günün şartlarında ne kadar değerli olduğunu görmek mümkündür. Osmanlı Devleti’nin ilk yıllarına bakıldığında ipekçilikle ilgili hanlar yaptırdığı ve korunması için fermanlar yayınladığı görülmektedir (İnalçık, 2020).

İpek Yolu’nun farklı noktalarını fetheden Osmanlı Devleti ipekçiliğiyle bilinen İran’la komşu olmuş zamanla aralarında büyük çaplı ipek ticareti yapılmıştır.

İpekli dokumanın geleneksel tezgâhtan makineye geçmesi Sanayi Devrimi’nin bir sonucudur. Makineleşme ipekçilikte bir dönüm noktasıdır. Türkiye’de (19. yy.) geleneksel dokuma sistemi kenara bırakılıp buharlı makinelerle üretimin başlaması sektörde yöntem değişikliğine neden olmuş, gelenekselden yeni nesil üretimine geçiş yapılmıştır.

1843 yılında Sultan Abdülmecid tarafından bugünkü Kocaeli’nin Hereke ilçesinde devlet eliyle Hereke Fabrikası açılmıştır. Kurulma amacı sarayın ipek ihtiyacını karşılamak olan bu fabrika zamanla Avrupa’ da kendini tanıtmış prestijli bir marka haline gelmiştir. Osmanlı Devleti’nde 1840 yıllarına bakıldığında yetiştirilen ipek kozalarının Avrupa’da rağbet görmeye başladığı ve devletin orada bir pazar oluşturduğu söylenebilir (Akgül, 2021). Bu dönemde ülkede yeterli olanak, teknik ekipman bulunmadığı için ipeklerden yüksek verim alınamamıştır. 1844 yılında geliştirilmiş ekipmanlarla yeni açılan Mancınıklı Filatür fabrikasında Fransa’dan getirilen ustadan ipek çekme sanatı öğrenilmiş ve bu sayede Türk ustalar ülkeye ipek çekme sanatını

Yaymışlardır (Yurtoğlu, 2017). 1845-1860 yılları arasında ipek böcekçiliği hızla artmış 40 olan fabrika sayısı kısa sürede 85'e yükselmiştir. Dolayısıyla bu yıllar arasında ipek böcekçiliğiyle ilgili verimin arttığını söylemek mümkündür. 1856 yılında ipek böcekçiliği Fransa'da başlayan Pebrin (Karabatan) hastalığıyla büyük zarar görmüş, hastalığın Türkiye'ye gelişi 1860 yılını bulmuştur. Hastalığın yayılması üzerine sektör olumsuz yönde etkilenmiş ve bu durum sektörün gerilemesine sebep olmuştur. Hastalığa böceğin yediği yapraklardan meydana gelen korpüskül adlı mikrop sebebiyet vermektedir (Uğuz, 2020). Bu hastalığın en belirgin özelliği sağlıklı olanlara göre böceklerin daha gcsz ve farklı büyüklüklerde olmasıdır. Bilim insanı Louis Pasteur'n bulduğu hastalıksız tohum üretme yöntemi ile problem çözülmüş sektör yeniden canlanmıştır.

İpek böcekçiliğinin yeniden canlanmasıyla 1888 yılında Darlharir adında ilk İpek Böcekçiliği Okulu (Bursa'da) kurulmuştur (Yağlıdere, t.y). Pasteur yöntemiyle hastalıksız tohum üretimine başlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı' da sektörün olumsuz etkilenmesine sebep olmuş, sektör için önemli olan Avrupa pazarı kaybolmuş, üretimlerde hızlı düşüş grlmştir. Savaşların son bulmasıyla sektörü canlandırmak adına Anadolu'ya eğitim verilmesi için Ege'den Akdeniz'e ve hatta Güney Doğu'ya Anadolu'nun çeşitli bölgelerine okullar kurulmuştur (Edirne, Antalya, Denizli, Diyarbakır). İpek gerekli teşviklerin yapılması ve dut ağacı yetiştiriciliğinin arttırılması için Duyun-u Umumiye idaresine bırakılmış, sonrasında 1888' de kurulan Darlharir, İpek Böcekçiliği Enstitüsü olarak dnştrlmştir. Günümüzde tohum üreten tek yer Kozabirlik'tir (Odabaş, vd., 2020).

Cumhuriyet Dönemi ilk yılları ipek böcekçiliği için dönüm noktası olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kş sonucunda devlet maddi imkansızlıklar içerisinde kalmış kurtarılan topraklar üzerine yeniden inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti ilk yıllarında bu maddi imkansızlıklara rağmen kalkınmak ve yeniden gclenmek adına fabrikalar kurmaya devam etmiştir. Bu fabrikaların en önemlilerinden İpekiş Mensucat Türk A.ř 1925 yılında Atatürk önderliğinde kurulmuştur. Zor günlerden geçmiş olan ülke toprakları her şeye rağmen ayağa kalkmış ipek böcekçiliğini canlandırma çabalarına devam etmiştir. Başta Marmara Bölgesi olmak üzere ülkenin çeşitli bölgelerinde ipek gelir alanı olmuş, talep arttıkça tezgahlar ve üretim artmış çeşitli renklendirme teknikleri oluşturulup ürün çeşitliliğine katkı sağlanmıştır.

Gelişmelerin yanı sıra ipek böcekçiliğini olumsuz yönde etkileyen durumlar aynı dönem yaşanmaya devam etmiştir. Bunlardan biri 1923 yılında imzalanan Mübadele

Göçü' dür. Ülkede ipekçilik daha çok azınlıklar tarafından yapılıyorken göçle birlikte sektördeki bilgi ve deneyim sahibi ustalar göç etmiş, yerine daha çok hizmet sektöründe ve tarımda aktif halde çalışmış Türkler getirilmiştir. Bunun sonucunda ipek böcekçiliğinin hammaddesini üreten dut ağaçlarına değer verilmemiş ve hatta kesilip bulunduğu topraklar tarım arazisi olarak kullanılmıştır (Mermutlu, 2013). Dolayısıyla ipek böcekçiliği hammaddesini kaybetmiş sektör büyük bir darbe daha almıştır. İpekçilik aldığı bu darbenin ardından olumlu bir gelişme yaşanmış; Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden beri toplanan Aşar Vergisi'nin kollarından bir vergi sistemi ile vergi ödeyen ipek böceği üreticisi devletin çöküş yıllarında zor durumda kalmış, mübadele ile zarar gören böcekçilik 1925 yılında bu verginin kaldırılmasıyla rahata ermiştir. Bunun üzerine rahata eren üretici daha fazla üretim yapmaya yönelmiştir. Böylelikle üretim artmış, ipek böcekçiliği ile uğraşan aile sayısı yükselmiş, ipekli dokuma tezgahlarının sayısı arttırılmıştır (Akgül, 2021). Bu gelişmelerle çeşitli ülkelere ihraç edilen ipek 1928 yılında suni ipeğin bulunmasıyla cazibesini kaybetmiştir. 1930'lu yıllarda artık Dünya çapında daha ekonomik olan suni ipek kullanılmaya başlanmış, Türkiye' de 1938 yılında ilk suni ipek fabrikası Bursa'nın Gemlik ilçesinde Atatürk önderliğinde açılmıştır. Bu yeni ipek türünün üretimine geçilmesi geleneksel ipekçiliğin önüne geçmiş, gerilemesine sebep olmuştur.

Osmanlı'nın son dönemlerinde kurulan Bursa'daki İpek Böcekçiliği Mektebi Tarım Bakanlığı'na bağlanıp Bursa İpek Böcekçiliği Enstitüsü adını almıştır. Enstitüye farklı illerde alt birim olarak istasyonlar kurulmuş, Bursa, Diyarbakır, Denizli, Antalya ve Edirne' de kurulan bu istasyonlar sayesinde enstitü ülke çapında ipek böcekçiliğini canlandırmak ve bilinçli üretim yapılmasını sağlamak adına faaliyet göstermiştir. Zamanla gelişen bu istasyonlardan bazıları kendi enstitülerini kurmuştur (Yurtoğlu, 2017). Bunlardan biri Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu'dur.

1925-26 yıllarındaki nüfus mübadelesiyle güç kaybeden Antalya ipekçiliği, 1928'de İpekböcekçiliği Mektebi'nin açılmasıyla birlikte yeniden canlanma dönemine girmiştir. 1930'lu yıllarda ipekböcekçilik alanında görülen bu gelişmelerle birlikte işin ekonomik ve ticari boyutu girişimcilerin dikkatini çekmişti (Deniz, 2015, s.323).

Kurumda işleyiş, böcekler tohum olarak Bursa'dan alınıp yetiştiriliyor ve koza haline getirildikten sonra gönderilip ham ipek Bursa'da işleniyordu. Değiş tokuş şeklinde kurulan sistemde sorumlu olunan bölge eğitim aldıktan sonra yetiştirme işlerini yapıyor ve son olarak kozalar mektepte toplanıyor Bursa'ya gönderiliyordu. Bu süreçte çeşitli konularda Bursa ve Antalya'daki mektepler arası yazışmalar

arşivlerde bulunmaktadır (Şekil 3.5). Hatay'dan Antalya'ya kadarki bölgede bulunan faaliyetten sorumlu olan Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu yararlı faaliyetlerine ve gelişimine rağmen 1931 yılında önce istasyona çevrilip bir süre sonra kapatılmıştır (Deniz, 2015).

BURSA
KOZA TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİĞİ

İşletme adresi: KOZAKOBİRLİK - Bursa
Telefon: 36 Bursa

TİCARET SİCİLLİ No: 2216
İHRACAT RUHSATNAME No: 1781

Bursa, 5/2/1942
No: 3217

İpek Böcekçiliği İstasyonu
Müdürlüğüne
Antalya

1 - Mintakanızda ipek böceği tohumu açma mevsimi yaklaşmaktadır. Birliğimize bağlı (61 numaralı Türkiye ipek böceği Tohumu Tarım Satış kooperatifi) tarafından hazırlanan ipek böceği tohumlarının mintakanız koza müstahsilleri için lüzumu olan miktarın tesbit ve bildirilmesini rica ederiz.

2 - Tohumlar kat'i sipariş mahiyetinde olacak ve müstahsil tarafından herhangi bir sebeple alınmayan tohumlar geri kabul edilmeyeceğinden sipariş alınırken müstahsile imza ve taahhüt ettirilmesi zarureti vardır.

3 - Beher kutu tohumun fiyatı 290 kuruştur. Mahalline kadar ambalaj ve nakliye ücreti kooperatifçe ödenecektir.

4 - İpek böceği tohumundan başka böcek kâğıdı ihtiyacı da tesbit ve bildirildiği takdirde bu kâğıtlar da gönderilecektir. Ancak henüz kâğıt fiyatı tesbit edilemediğinden kâğıt fiyatı ayrıca bildirilecektir.

5 - İstenilen tohum miktarı Mart iptidasına kadar bildirilmediği takdirde siparişin telle bildirilmesi lâzımdır.

6 - Tohumlar mahalli Ziraat Bankalarına gönderilecek ve bedeli ödenerek Bankadan alınacaktır.

Keyfiyetin alâkadarlara tebliğiyle, siparişlerin vaktinde bildirilmesini rica ederiz.

Saygılarımızla.

BURSA
Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği

Birlik 2834 sayılı Kanun hükümlerine göre pul resminden muafdir.

Tarih 11.2.1942 No 54
Dosya 9

Şekil 3.5 Bursa'dan İpek Böcekçiliği İstasyonuna Gelen Yazı Kaynak: (Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu Arşivi, Antalya, 2022)

Şekil 3.6 Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu (Engiz,2021)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ipekçilik Osmanlı'dan kalan bilgi birikimleri, teşvikler, fidan dağıtımları, enstitülerin açılması ve fabrikaların kurulmasıyla maddi yetersizliklere rağmen Türkiye ipek ihraç eden bir ülke haline gelmiştir. Ülkenin kuruluşundan itibaren ipek böcekçiliği ithalatı Avrupa'ya yapılmaktadır.

Ülkede üretilen kozaların ipekleri Bursa, Osmaneli, Söğüt ve Adapazarı'nda bulunan filatür fabrikalarında çekilmiştir. 1938 yılı itibarıyla Bursa'da yirmi 22, Söğüt'te 2, Osmaneli'nde 1 ve Adapazarı'nda da 2 adet olmak üzere toplamda 27 filatür fabrikası faaliyet göstermiştir. Trakya ve Ege bölgeleri ile Antalya, Diyarbakır, Elazığ, Amasya ve Nallıhan yörelerinde filatür fabrikaları olmadığı için üretilen kozalar işlenmek üzere bu merkezlere sevk edilmiştir (Yurtoğlu, 2017, s. 165).

1939 yılında Avrupa topraklarında çıkan II. Dünya Savaşı ülkedeki ihracatı olumsuz etkilemiştir. 1940 yılına gelindiğinde günümüzde hala faaliyetini sürdürmekte olan Koza Birlik kurulmuştur (Odabaş, vd., 2020).

1950-1960 yılları arasında ülkede ipek böcekçiliği sektöründe zor zamanlar yaşanmaktaydı.

İpek böceği bunalımının yaşandığı 1950 yılında 36 vilayetin 3.013 köyünde 69 bin 354 aile geçimini ipek böcekçiliğinden sağlamıştır. Bu vilayetlerden 670 köyle Bursa birinci, 442 köyle Kocaeli ikinci, 219 köyle Antalya üçüncü ve 204 köyle Muğla dördüncü sırada yer almıştır. Böylece ipek böcekçiliğinin yarıdan fazlası bu dört vilayetin köylerinde icra edilmiştir (Yurtoğlu, 2017, s. 167).

Bu dönemde Türkiye'de ipekböcekçiliği dokuz bölgeye ayrılmaktadır. Bu bölgeler Bursa, Edirne, Denizli, Antalya, Hatay, Diyarbakır, Malatya, Rize, Amasya ve çevreleridir. Aynı dönemde Japonya'da diğer ırklara göre daha fazla iplik üreten ve koşullardan daha az etkilenen bir ipek böceği ırkı geliştirilmiştir. Bu ırk 1964 yılından sonra Türkiye'de kullanılmaya başlanmıştır. Daha çok iplik üreten bu ırk ülkedeki verimliliği arttırmış fakat yüzyıllardır bu topraklarda beslenen artık

geleneksel nitelik taşıyan Anadolu İpek Böceği türlerinin üretiminin azalmasına sebep olmuş ve zamanla geleneksel ırk unutulmaya yüz tutmuştur. Geleneksel ırk olarak adlandırılan bu ırklar Bursa Beyazı, Bursa Alacası ve Hatay Sarısı ırklarıdır (Odabaş, vd., 2020).

1960'lı yıllarda sanayileşmenin yükselişe geçmesiyle köyden kente göçler artmış bu durumda ipek böcekçiliğinin unutulmasına zemin hazırlamıştır. İpek böcekçiliği bunalımının da etkisiyle geliri azalan ve kente göçen üreticiler kültürleşmiş olan ipek böcekçiliğini bırakıp farklı alanlarda çalışmaya başlamışlardır.

1975 yılına gelindiğinde ipek böcekçiliğinin gelişimi ve korunması ile ilgili kongreler düzenlenmekteyken Amerikan Beyazı Kelebeği sorunu ortaya çıkarak sektörün olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmuştur. Bu sorunla koza üretiminde büyük düşüş görülmüştür.

1980 yılında ülkenin en ileri teknolojisini barındıran ipek fabrikası kurulmuştur. Bu fabrika Çin'in dünyaya ucuz ipek sunmasıyla sadece 15 yıl faaliyet gösterebilmiştir. Çin'in ucuz ipek ihracatı Türkiye' de ipek sektörünü iç ve dış piyasada uzun vadede zarara uğratmıştır (Odabaş, vd., 2020).

1990'lı yıllara bakıldığında gerek ekonomik gerek göçler gerekse ülke dışından gelen kaçak ipekler sonucunda ipek böcekçiliği zamanla giderek daha da düşüş göstermiştir. "Türkiye' de 1980'li yıllarda 2 milyon kg'ın üzerinde gerçekleşen yaş koza üretimi son yıllarda 150 bin kg seviyelerinin altına düşmüştür." Bu düşüşler sonucunda ipek üretim tesisleri zamanla bir bir kapanmıştır (Akgül, 2021).

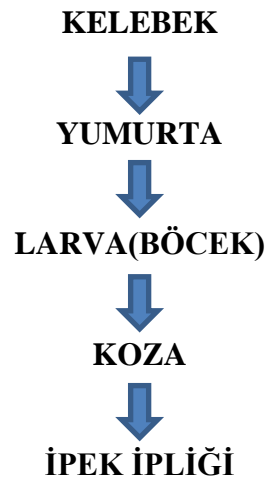
2004 yılında İpek Böcekçiliği Mektebi Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılmış, tohum yetiştiriciliği tamamıyla Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Kozabirlik)'e devredilmiştir. Günümüzde ipek böcekçiliğiyle ilgili eğitim veren ve araştırmalar yapan enstitü yok denecek kadar azdır. Devlete bağlı bakanlıklar tarafından teşvikler bulunmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından Uluslararası Hayvancılık Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü ile çalışmalar yapılmaktadır (Odabaş, vd., 2020).

Şekil 3.7 İpek Böcekleri (Kozabirlik, 2022)

“İpek elyafı, bir salgı lifi olup, ipek böceğinin larva halinin son döneminde olgunlaşan ipek bezlerindeki sıvının salgılanır salgılanmaz sertleşmesiyle oluşur.” (Yetişen, 2011, s. 17)

Bir böceğin oluşum evreleri ana hatlarıyla aşağıdaki gibidir;

İpek beslenmesine göre üç ana sınıfa ayrılmaktadır;

- 1.Dut İpeği
- 2.Yabani İpek
- 3.Kesik Elyaf (eğrilmiş) İpek

Bu sınıflandırmanın yanı sıra ırklarına göre, koza renkleri ve şekillerine göre, çoğalmalarına göre, uyku sayılarına göre de ipek sınıflandırılabilir. Araştırma alanında yetiştirilen ipek dut ipeğidir. Dut ipeği dut ağacı yapraklarıyla beslenen ipek böceklerinin salgıladığı kozadan çekilen ipek çeşididir ve dünyada en yaygın türdür.

Bu ipeğin bilinen diğer adı da “kültür ipeği”dir.

Bombyx Mori türüne giren ve dut yaprağı ile beslenen tırtıl türünden ipek böceğinin yaşam evrelerinden birisini geçirmek üzere 2 tane ipek salgı bezinden gelen salgının aldudağın ucunda bulunan delikte birleşip, tek tel halinde çıkışı ve bununla örmüş olduğu kozadan uygun şartlarda çekilerek elde edilen liflere ‘İpek’ denilmektedir (Atav, Namırtı, 2011, s. 112).

İlkbahar aylarında beslenmesi yapılan ipek böceklerinin Ege ve Akdeniz bölgelerinde iklim şartlarından kaynaklı Nisan, diğer bölgelerde Mayıs aylarında beslenme dönemleri başlamaktadır. Yumurta-Larva(tırtıl)-krizalit ve kelebek olmak üzere ömürleri dört dönemden oluşan ipek böceklerinin yaşam döngüsündeki en önemli evresi larva dönemidir. Böcek baş, göğüs, karın olmak üzere üç bölmeden oluşmaktadır. Yumurtadan çıktığı zaman büyük bir baş ve tüyle kaplı vücutlara sahip olan böcekler yaş evreleri ilerledikçe rengi açılıp görünümü değişmektedir. Larva dönemi yaklaşık 27 gün sürmektedir. Böcekler bu dönem içerisinde dört kez deri değiştirmekte bu değişim 24 ila 48 saat arasında sürmektedir. Bu süre zarfında böcekler beslenmeyi bırakıp hareketsiz halde uykuya yatmaktadırlar. İpek böceklerinin uyku dönemleri arasında beslendikleri süreye yaş denir. Böceğin koza örmeye kadar geçirdiği süre toplamda beş yaş süresidir. Bütün böceklerin aynı anda koza örebilmesi için yaş sürelerine dikkat etmek önemlidir. Takip edilmediği zaman hasat dönemleri uzamakta ve aynı anda verim alınamamaktadır (Yetişen, 2011).

Koza örme evresine ulaşan, olgunlaşan böceklerin koza örebilmesi için çeşitli malzemelerden yapılan askılar yerleştirilir. Larva(böcek) askılarda tutunarak koza örmeye başlar. Araştırma alanında ağaç dallarından kurulan askılar kullanılmaktadır.

İpekböceğinden çıkan ilk lifler böceğin askıya tutunmak amaçla salgıladığı liflerdir. Bu liflere koza pamuğu denmektedir. Larva kozasını kafasını hareket ettirerek örmektedir. Dakikada 70-80 defa hareket eden böcek 15cm kadar lif üretmektedir. Koza örme evresinde oda sıcaklığı ve ışık önemli faktörlerdir. Oda sıcaklığı 20 derece

altına düşmemeli, loş bir ışık olmasına dikkat edilmelidir. Çok ışıklı odalarda böcekler gölge yerler arayacaktır. Bu sebeple loş ışıklı odalar böceğin bu evrede verimli olabilmesi için önem arz etmektedir.

“Kural olarak kozalar, böcek askıya çıktıktan 7-8 gün sonra toplanır. Askıdan sökülen bu kozalara "YAŞ KOZA" denir.” (Yetişen, 2011, s. 35)

Kozasını örmeyi bitiren ipek böceği deri değiştirir. 'Krizalit-pupa' ya dönüşür. Bu döneme Krizalit Evresi denilmekte, evre 14-18 gün arasında sürmektedir. Bu evreden sonra kelebek evresi gelmektedir. Eğer amaç tohum elde etmek değilse boğma işlemi yapılarak lif çekme işlemiyle koza sökülerek iplik oluşturulur. Tohum elde etmek amaçla yapıldıysa Krizalit Evresi sonunda böcek kelebeğe dönüşüp kozayı delip çıkmaktadır. Tüm böcekçilik süresi içerisinde bu evre en önemli dönemi oluşturmaktadır. İplik üretimi için yapılan böcekçilikte kelebeğin kozayı delmemesi önemlidir. Bu süre sıkı takip edilmediği zaman kelebeğin kozayı delmesi kozanın değerini düşürecektir. Bu sebeple takip edilen sürede boğma işlemi yapılarak kozanın zarar görmesi engellenmektedir. Böcek tohumu olarak yetiştirilen kozadan kelebeğin çıkmasıyla koza hatalı koza olarak adlandırılmaktadır (Yetişen, 2011).

Krizalitten kelebeğe dönüşümün engellenmesi için çeşitli boğma işlemleri bulunmaktadır.

1. Buharlı boğma
2. Gün ışığında boğma
3. Soğuk hava ile boğma
4. Kimyasal yöntemlerle boğma
5. Sıcak hava ile boğma, kurutma
6. Radyo-frekans dalgaları ile boğma

Araştırma alanında anlatılanlara göre bu boğma yöntemlerinden gün ışığı ile boğma yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntem serilen kozaların kavurucu güneş ışığına maruz kalmasıyla krizalitin öldürüldüğü yöntemdir. Bölge şartlarında çatılara serilerek yapılan bu yöntem diğerlerine göre en uygun ve pratik yöntemdir. Yusuf Kenan Yetişen kitabında bu yöntemin ipeklerin mukavemetini düşürdüğünü çekim sırasında verimin azaldığını, modern ve büyük üretim için uygun olmadığını belirtmektedir. Fakat bölgede ipek böcekçiliği üretimi yapıldığı döneme bakıldığında öğrenilen tek bir yöntemle böcekçiliğin yapılması, dönemin imkansızlıklarında iletişim zorluğu göz önüne alınarak farklı yöntemlerin araştırılmamasından kaynaklıdır.

Boğma işleminden sonra çekim işlemi gelmektedir. Bölgede çekim işlemi kaynar suya atılan kozaların yumuşayarak çözülmeye başlamasıyla kaşık yardımıyla yapılmaktadır. Kaşığa ipek lifinin sarılmasıyla lif kozadan ayrılır daha sonrasında iki kişi tarafından sarılarak çile haline getirilir.

Araştırma alanıyla ilgili 2020 yılında çekilen video kayıta Feriha Kocakulak ipek böcekçiliğinden lifin çileleme aşamasına kadar süreyi şu şekilde anlatmaktadır;

İpek böceğinin kum gibi tohumu olur. Tohumu önce bir dülbente sararız. Üç gün sıcak goynumuzda tutarız, duru orda. Üç gün sonra açar bakarız çıkmaya başlar incecik incecik böcüler. Evimizdeki kapaklı sahanlara dülbent serer küçük böcülerini içine koyar kapağını kapatırız. Kapağı örtülen sahan sıcak olsun diye ocakların yanına konulurdu. Duruma göre soba yanına da konulabilir. Birkaç gün bekletir böcüler bir sahan dolusu oluverir üç-beş gün sonra çoğalır birkaç sahan dolusu oluverir. Böcüler tohumdan iyicene çıkıp böcü haline gelince elek veya kalburlara koyarız. Böcüler yeni yeni yeşeren dut ağacı yapraklarını sıyrarak yerler. Çocuk olduğum için ağaca çıkıp yaprakları ben toplar böcülere yedirirdim. Böcüler büyüdükçe büyük sinilere, kalburlara, toluslara ne bulursak dülbent serer böcülerini oraya koyarız, besleriz. Parmak büyüklüğüne gelen böcü sarmaya başlar. Sarmaya başlayınca salıncak gibi bir yer kurarız onlara, hepsini oraya koyarız dağılırlar, kenarlarında kesme dediğimiz, gavlak dediğimiz purçlar, fındık yaprağı gibi yapraklar koyarız. Onlar girer oralara üç gün yaprağı yemeyiverirler gayri dururlar. Çalılarında içinde gezmeye başlarlar ağızlarından ipek çıkar, içine girerler, sararlar. Sardıkları zaman biraz evlerinde bırakırız onları sonra toplarız. 2-3 kilo 5-6 kilo bazen 10 kilo olurlar. Sonra sonu kötü. Dama çıkarırdık, damda gulemiz vardı bizim, altına naylonlar sererdik onların üstüne koyardık. Güneşte patır patır ölürlerdi içinde. Öldükten sonrada iyice kuruturuz onu ipeğininide bir tencereye su goyarız birer avuç atarız oraya sardıkları ipekleri ısıtırız suyu gaşıkla karıştırırız gaşığa ipekler dolanmaya başlar, onları elimizle çekeriz çileler yaparız. Onu gülevcene katar tekrardan masır sararız, örtü dokeruz. Dut ağaçlarında yaprak kökünü keserdik (Feriha Kocakulak, kişisel görüşme, 15 Ocak 2020).

3.4 Ormana' da İpek Böcekçiliği Ve Gılamık Dokuma

3.4.1 Bölgenin İpekle Tanışması

Bölge halkıyla ve dokuyucularla yapılan görüşmelere dayanarak ipekçilik yörede 300 yıllık bir gelenek olarak söylenmektedir. Bu bilgi doğrultusunda yörede yaşayan kişilerle görüşülmüş, Akseki Kütüphanesi, kapatılan Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu arşivinin bulunduğu Kent Arşivi ve gazete arşivleri taranmıştır. Yapılan araştırmalarda ipek böcekçiliğinin yöredeki tarihi geçmişi ile ilgili Cumhuriyet Dönemi öncesine dair bir belge bulunamamış ancak bölgede yaşayan halklar incelendiğinde kesin olmamakla birlikte fikirler yürütülmüştür.

İpek böcekçiliği tarihine bakıldığı zaman gayrimüslimlerin bu alanda Türkler'e göre daha etkin olduğu bilinmektedir. Bunun sebebi olarak Türk halkının daha çok tarım ve hayvancılıkla ilgilendiği, askeri alanlarda öne çıktıkları söylenebilir. Gayrimüslim halkın zanaat alanlarındaki faaliyetleri nesillerdir bilinmektedir. Antalya bölgesinde mübadele öncesi ipek böcekçiliğini yapan kişilerin daha çok gayrimüslimler olduğunu kapatılan Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi ile ilgili yazısında Muzaffer Deniz belirtmiştir (Deniz,2015).

Kaynaklara bakıldığında Antalya bölgesinde tam tarihi bilinmemekle birlikte ipek böcekçiliğinin 17.yy.'a dayandığı söylenmektedir (Davulcu, 2018). İpek Yolu güzergahında olan bölgede ipek böcekçiliğinin yapılmasında bu yol üzerinden gelen ticari ürünlerin bir payı olduğu ihtimali belirlemektedir. Daha önce de belirtildiği üzere İpek Yolu ticari ürünler dışında kültür, dil, din gibi aktarımlarda da bulunmuş olan bir yoldur. Bu bağlamda bu yol üzerinden çeşitli göçler yapıldığı ve kültür etkileşimine sebep olduğu kanısı güçlenmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere araştırma alanı olan Ormana bölgesindeki yaşayan etnik gruplara bakıldığında sözlü görüşmelerde gayrimüslimlerin bölgede yaşadığı tespit edilmiş çeşitli örneklerle desteklenmişti. Bu bilgiler bölgede yaşamış olan halk ile ilgili bilgi vermekte fakat yapılan ipek böcekçiliğine dair resmi bir kanıt olamamaktadır. Bölgede birden fazla büyük yangın yaşanmış olduğu için döneme ait kanıt olabilecek bilgiler varsa da yangında kaybolmuş olduğu ihtimali kuvvetlidir. Bu kısıtlı şartlarda bölgede yapılan araştırmalarda 300 yıl öncesinde yaşayan etnik grupların bölgede ipek böcekçiliği yaptığı ve bu geleneğin nesilden nesile geldiği ihtimali kuvvetlidir. Bölgede yaşayan halkın atalarından duydukları ve sandıklarında çıkan eski ipekli dokumalara dayanarak bu geleneğin uzun bir geçmişi olduğu kesindir. Ancak kayıt altına alınmamış veya alınan kayıtların yaşanan yangında kaybolmuş olabileceği ihtimali bulunmaktadır. Osmanlı Dönemi'nde alınan vergilere bakıldığında bölgede el sanatlarından ve dut ağacından vergi alındığı devlet arşivlerinden tespit edilmiştir. Belgelerde detay bulunmadığı için kesin kanıt olarak gösterilememekle birlikte bu vergiler bölgede ipek üretildiği varsayımını kuvvetlendirmektedir.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde Bursa İpek Böcekçiliği Enstitüsü'nün alt kolu olan Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu kayıtlarında ve Devlet Arşivi'nde bu dönemde Akseki'de ipek böcekçiliği yapıldığına dair belgeler bulunmaktadır. Bu belgelerin yanı sıra Akseki halkından araştırmacı ve emekli

öğretmen İbrahim Ekmekçi ile görüşme yapılmıştır. Ekmekçi kurulan Dokumacılar Kooperatifi ile ilgili ve bölgeye ipek böceğinin getirilmesini şu şekilde anlatmaktadır;

1942 yılıydı, yöresel hammaddelerden yararlanarak mesela keçilerin kılından, kadıl deriden eçmeç denilen aletle iplikler yapılarak tezgahlara enlemesine kadınları bağlıyorlar ondan sonra oklava gibi sopanın ucuna bir başka kadını bağlıyorlar biri aşağıdan biri yukardan o ipleri bir arkasından bir üstünden, bir iplik dolaştıktan sonra üzerine tarak denilen ağır şeylerle vurarak sıkıştırıyorlar. Benim anneannem yapardı bunu, desen oluşturmak için beyaz kıllarla siyah kılları değişik yumaklar yaparlar ve yukarıda asılı olur yumaklar. Velhasıl o dokunurdu, hatta Yörüklerle satılırdı. Yörükler çadırlarına çul olarak sererlerdi gerek oturmak için gerekse yanlarına. İpekböcekçiliğini getiren adam İkinci Dünya Savaşı başlıyor, yiyecek karaborsa. Akseki'nin tarım alanları da olmadığı için buğdayı nasıl temin edecekler? Azıcık toprak bulsalar taşlarla bentler oluşturarak tarım alanları oluşturuyorlar ama bunlar yetmediği için Seydişehir'den Beyşehir'den buğday getiriliyordu. Belediye başkanı savaş yıllarında Akseki'yi bu kıtlıktan kurtarmaya çalışıyor ve Dokumacılar Kooperatifi'ni kuruyor. Köy köy dolaşp üye arıyor ve 500 kişi ortağa tamamlanıyor. Ticaret Bakanlığı'ndan İplik topları denilen küp şeklinde pamuk iplikler alınıyor (Şekil 3.8), nasıl yapılacağı anlatılıyor..

İpek böcekçiliğini Akseki'ye getiren 1935 yılında seçilen Belediye Başkanı Abdülğani Şatıroğlu'dur. Bu belediye başkanı 44 yıl görev yapmış ve Akseki'deki görünen çoğu gelişmede katkısı bulunmaktadır. Ben 1938 doğumluyum aşağı yukarı okula gitmediğim zamanlardı 1944/45 yıllarındaydı. Antalya Karaalioğlu Parkı içindeki Böcekthane olarak adlandırılan yapıda ipek böceği tohumları üretiliyor, belediye başkanı o dönem oradan tohumu getiriyor ve Akseki'de hemen hemen yapmak isteyen herkese terzilerin kullandığı yüksükler içerisinde dağıtmıştır. Hemen her evde vardı, herkes bir odasını ayırıyordu ipek böceği üretimine, kağıtlar seriyordu bütün sermayesi buydu bu işin. İpek böceğini oluşturan tırtılların en büyük düşmanı farelerdi herkes odalarına kapanlar kuruyordu. Çok güzel bir gelişmeydi fakat devamlılık olamadı Gani Bey erkek dut fidanları da getirmiştir. Bu erkek dut dedikleri meyve vermediği için yeri kirletmiyorlar. Bu dutların iki örneği parkta hala mevcut. Gani Bey erkek dut denilen bu ağaç fidanlarından pek çok kişiye verdi bağlara dikildi ama nedense sonradan heves edilmedi. Ondan sonra pek takip eden olmadı, yakın zamanda bundan önceki belediye başkanının eşi ziraat mühendisi denemeyi düşündü Emiraşıklar köyünde denemeler yapıldı ama hayvanlar pek sağlıklı olamadı sebep olarak normal meyve veren dut ağacı kullanıldığı için denildi. (İbrahim Ekmekçi, kişisel görüşme, 6 Eylül 2022).

Şekil 3.8 Ticaret Bakanlığı'ndan Alınan Pamuk İplik Topu (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Ormana' da ipek böceğini yapan son ailenin ferdi olan Mediha Demircan annesi Makbule Şenay'dan dinlediklerini Şu Şekilde anlatmaktadır;

Anneannem ve dedem Şekerci Osman Bursa' da yaŐadđđ zaman ipek böcekçiliğini öğrenmişler. Annem 6 yaşındayken Bursa'dan savaştan buraya kaçmışlar. Dedem oradan bildiği ilgisi olduğu için ipek böcekçiliği kursuna annem ve büyük ablamı göndermiş. Daha önceleri de varmıştır ama benim bildiğim ilk annemlerin zamanında Akseki'den kooperatiften iplikler alınmış, böcek alınmış öyle dokunmuş ipek. Annem ve büyük ablamı dedem Akseki'deki dokuma kursuna göndermiş. Büyük ablam 13 yaşındaymış dokuma yaptđđında. Orada iki ay otelde kalmışlar ipek böceği yetiştirmeyi de dokumayı da oradan öğrenmişler. Bursa'dan iplikler getirtilmiş. Dokumayı her yer biliyor  nk  Yörük yöresi buralar, el tezgahlarında dokumalar yapılyormuŐ dokumayı biliyorlar ama benim bildiğim ipek ve bürümcük bu dönemde yapılmış öncesini bilmiyorum. Annem kooperatife kayıtlıymış, pamuktan kaput dokunurmuş dokunan kaputun karşılığında oradan iplik alıp dokurlarmış. (Mediha Demircan, kişisel görüşme, 10 Eylül 2022).

Bu bilgilerden yola çıkılarak Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu arşivi ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri incelenmiş ilgili belgeler bulunmuştur.

1615

1/3/1941 tarihli ve 2/15310 sayılı kararname ile teşkiline izin verilmiş olan "Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi"nin 19/11/1943 tarihli ve 3/46 sayılı kararname ile değiştirilen esas mukevelenemesinin ilişik şekildeki gibi yeniden değiştirilmesi; Ticaret Vekilliğinin 13/9/1944 tarihli ve 6/4560 sayılı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 9/10/1944 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCUMHUR

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
Ma. V. Mf. V. Na. V. İ. V. S. İ. M. V.
G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Tı. V.

030 18 0 02 106 70 19

Şekil 3.9 Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi Evrakı (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 2022)

Görseli bulunan belgede 1941 yılına ait Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi ile ilgili altında dönemin Devlet Başkanı İsmet İnönü'nün ve devlet büyüklerinin de imzasının bulunduğu kararname bulunmaktadır (Şekil 3.9).

7/41

T.C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

8.1.948
.12.1941

İplik tevzii h.

Antalya Valiliğine

Akseki Kaymaklığından alınan 5.12.1941 tarih ve 4359 sayılı yazıya merbut evrakta kooperatife dahil 126 ve kooperatif haricinde 185 yani mecmua 311 tezgâhın faal bulunduğu, ancak yeniden faaliyete geçirilmek üzere bulunan tezgâhlarla bu miktarda 500 e. iplik olacağı anlaşılmıştır.

Filialikte müdürlükten 15.2.1941 tarihinde faal olan tezgâhlara iplik verilmesine müteaddir olan müteaddim tebliğlerimizde göre yukarıda mevzuatına ve yeniden açılması derpiş olunan tezgâhlara iplik verilmesi kayfiyeti her ne kadar varit olmak isop edarece de Akseki kazasının tabii menzati ve halkın geçim vasıtaları tedarikindeki müşküllât gözönünde tutularak bu bölgede el tezgâh dokumacılığının inkişafına temin yolunda alınacağı te olan tedbirleri ikmal için ve bundan sonra veki olacak tezgâh ekip müteaddimlerinin m. zara itibare alınması ve vilâyet dahilinde bu hususta başka talep de bulunulmaması şartıyla mezkûr kaymakulânın yazısında derpiş olunan 500 tezgâhın iplik tevzii listesine ithali cihetine gidilmesi uygun görülmüş ve kayfiyet mezkûr kaymakulânı sureti ile ilâk yazısıyla da bildirilmiştir.

Ancak bu yeni tezgâhların müteakıl tezgâhçılar tarafından değil esasen kâfi miktarda tezgâh sahibi olan müteaddimler tarafından ve başkaları çalıştırılmak üzere açılmakta olması ve halbuki halen bu saha-da hayatını kazanmak mecburiyetinde olan vatandaşların müteakıl bir iş sahibi haline getirilmesi Vekâletimize matlub ve müteaddim bulduğu cihetle mezkûr tezgâhların kayıt listesine ithali cihetine gidilmekle beraber bu muamelenin esasen kâfi derecede tezgâh malik olan tezgâh sahipleri namına değil kendi namına çalışan müteakıl dokuyuculara verilerek suretile temin ve tanzimi zaruri mütalaa kılınmak tadar.

Muktesasına göre hareket olunmasını ve neticeden Vekâletimize m. lumat verilmesini rica ederim.

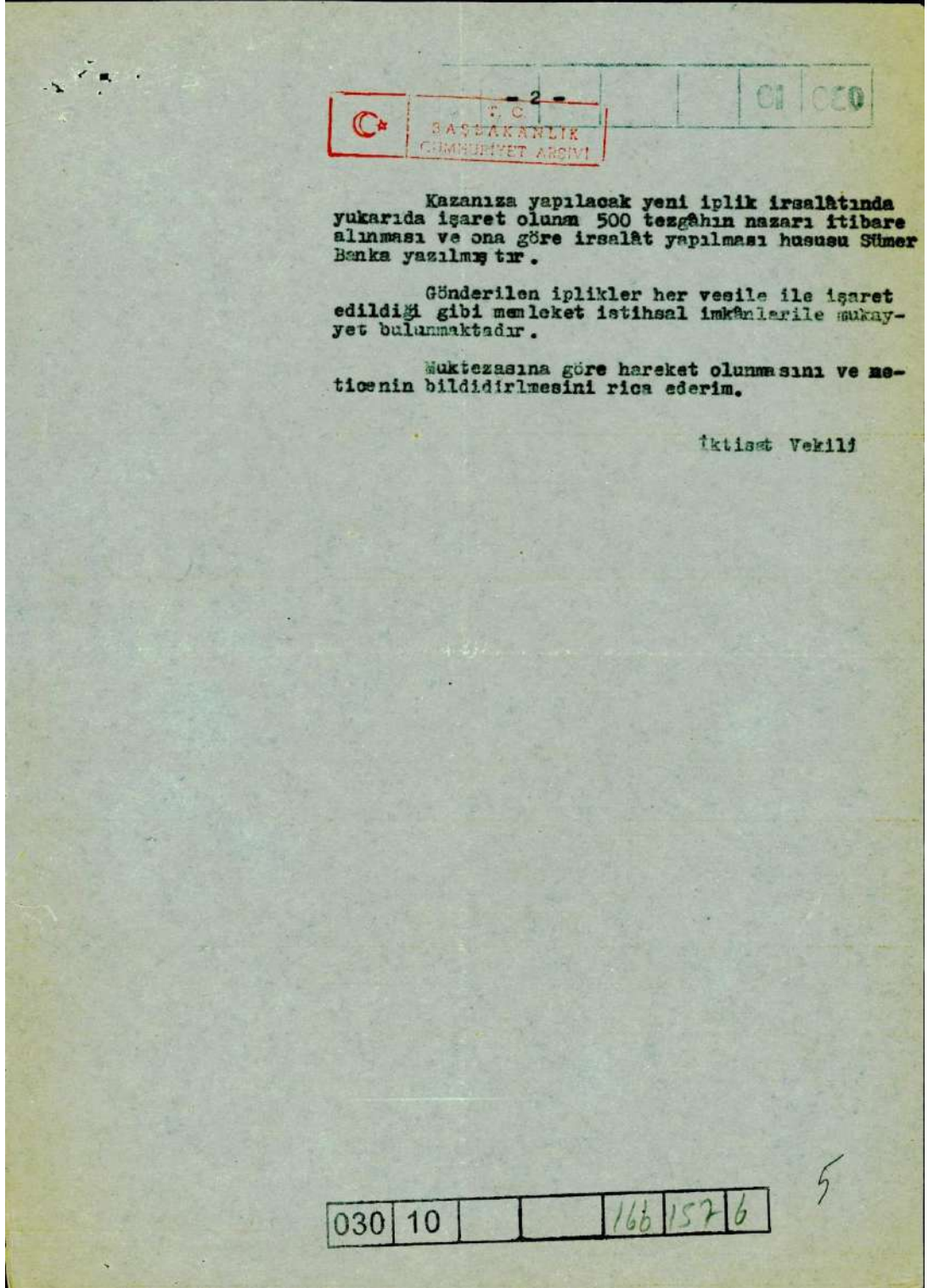
İktisat Vekili

030	10			166	157	6
-----	----	--	--	-----	-----	---

3

Şekil 3.10 Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi Evrakı (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 2022)

Görseli bulunan belgede Antalya Valiliğine İktisat Vekili tarafından yazılan yazı bulunmaktadır. Kooperatifle ilgili olan yazıda kooperatife bağlı olan 126 ve bağlı olmayan 185 yani toplamda 311 tezgah olduğu belirtilmiş olup yeni gelecek tezgahlardan bahsedilmiş; toplamda Akseki’de 500 tezgah olacağından söz edilmiştir. Yazı, şahıs adına olan tezgahların da kooperatife kayıt olması ve müstakil olarak gelir sağlaması ile ilgilidir (Şekil 3.10). Bu bağlamda şahıs tezgahlarının bulunması kooperatif faaliyetlerinden önce de bölgede dokuma tezgahları bulunduğu fikrini güçlendirmektedir. Akseki’ de yapılan görüşmelerde pamuk dokumacılığının bölgede eski tarihlere dayandığı söylenmektedir. İpekçiliğin Akseki Kazası’na kooperatifle geldiği önceleri kaput bezi olarak adlandırılan pamuklu dokumalar ve Yörük dokumaları yapıldığı bölge halkı tarafından dile getirilmektedir (İbrahim Ekmekçi, kişisel görüşme, 6 Eylül 2022). Cumhuriyet Dönemi kurulan kooperatif ile ek gelir elde etme amacıyla yapılan ipek böcekçiliği faaliyeti Akseki Kazası’nda verimli olamamış ancak Ormana Köyü’nde bu faaliyetin yapılabileceği imkanların (dut ağacı) bulunmasıyla devam etmiştir. İpekçiliğin verimli olduğu ve Ormana’ da ipekli dokuma yapılabildiği sandıklardan çıkan kumaşlardan görülmektedir. Böcek tohumu dağıtılan Akseki Kazası, nahiye ve köylerde ipek böcekçiliğinin yapılamaması ancak Ormana Köyü’nde böcekçiliğin yapılabilişi burada bu faaliyetin daha önceleri başlamış olma ihtimalini ortaya koymaktadır. Bu durumun somut kanıtı yörede bulunan eski ipekli dokumalardır.

Şekil 3.12 Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi Evrakı 2.Sayfa
(Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 2022)

Görseli bulunan belgede İktisat Vekili tarafından Akseki Kaymakamlığı'na dokuma iplik tevzii hakkında gelen yazı bulunmaktadır. Yazıda fiilen dokumacı olarak belirtilen kişiler namına birer tezgâh olarak kayıtlarının yapılması suretiyle iplik tevziye edilmesi ve kooperatife kaydı bulunmayan kişilerin kaydedilmesi ile ilgili bilgilendirme bulunmaktadır (Şekil 3.11), (Şekil 3.12).

Bu belgelerden hareketle Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi'nin aktif olduğu dönemde bölgede dokumacılıkla ilgili faaliyetlerde bulunduğu; dokuyuculara tezgâh ve iplik temin ettiği kanısına varmak mümkündür. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden bulunan bu belgelerde ipek böcekçiliği ve dokumacılığı ile ilgili bir bilgi bulunmamakta ancak alanda yapılan görüşmeler sonucu Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi ve dönemin Belediye Başkanı Abdülgani Şatıroğlu tarafından bölge halkının kalkınması amacıyla ipek böceği getirilip halka yüksükler içinde dağıtıldığı ve Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu ile birlikte kurs açıldığı bilgisi bulunmaktadır (İbrahim Ekmekçi, kişisel görüşme, 6 Eylül 2022). Bu bağlamda Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu arşivleri taranarak bölgeyle alakalı aşağıdaki belgelere ulaşılmıştır.

TC.
AKSEKİ ZİRAAT
MUALLİMLİĞİ
SAYI

15/4/94I

176

İpek böcekçiliği istasyonu Md.
- Antalya

10/4/94I tarih ve sayısız yazınız karşılığdır.

İrsal buyrulan 10 kutu ipek böceğine tonumuna ait tevzi listesi 3/4/94I tarih ve ziraat muallimliği 158 sayılı yazı ile sunulmuştur. Adı geçen bu listenin bir örneğinin tekrar ilişik olarak gönderildiği arz olunur.

Kaymakam

Tarih	18.4.41	No	156
Dosya	_____		

Şekil 3.13 Akseki Ziraat Muallimliği'nden Antalya İpek Böcekçiliği Enstitüsü'ne Giden Evrak 1.Sayfa (Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu Arşivi, Antalya, 2022)

Böcek tohumunun tevziine
ait liste.

Verildiği yer	Kutu adet
Merkez kaza	1
İbradı nahiyesi	3
Güzesu nahiyesi	1
Ormana köyü	3
Mahmutlu "	1
Zilan "	1
	<hr/> 10

Şekil 3.14 Akseki Ziraat Muallimliği'nden Antalya İpek Böcekçiliği Enstitüsü'ne Giden Evrak (2. Sayfa) (Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu Arşivi, Antalya, 2022)

Görseli bulunan belgede 10.04.1941 tarihinde İpekböcekçiliği İstasyonu Müdürlüğü'nden gelen talep üzerine bölgede dağıtılan böcek kutu listesi kaymakamlık tarafından yazılan yazıyla 18.04.1941 tarihinde beyan edilmiştir (Şekil 3.13). Belgeye bakıldığında 1941 yılında Akseki Ziraat Muallimliği tarafından 10 kutu ipek böceği tohumu Merkez kaza, İbradı Nahiyesi, Güzelsu Nahiyesi, Ormana Köyü, Mahmutlu Köyü, Zilan Köyü olmak üzere 6 bölgede dağıtılmış, bu bölgelerden en çok kutu alan Ormana Köyü ve İbradı Nahiyesi olmuştur (Şekil 3.14). Alanda yapılan araştırmalara göre Ormana Köyü dışında ipek böcekçiliği yapılamamıştır. Bunun somut örneği olarak Ormana dışında sayılan bu bölgelerde ipekli dokuma bulunmaması gösterilebilir.

22/4/942

TC
AKSEKİ ZİRAAT
MÜBELLİMLİĞİ
SAYI

I 32

İpek Böcekçiliği İs. Mü.

Antalya

17/4/942 tarih ve 210 sayılı buyruklarınız karşılığıdır.

Bu sene böcek tahumu açan tek bir aile dahi yoktur. Böcekçiliği işi için kazamız çok müsait olmakla beraber kalite ve randuman itibarıyla çok yüksek koza elde edileceğini kuvvetle umuyorum. Muhitimizde bu işi esaslı bir surette canlandırılması çok yerinde ve muvafık bir iş olacağını her zaman düşündüğüm halde, kaza ve hatta köyler halkının ekserisinin berayi ticaret şuraya buraya dağılması, mebzul düğün ağaçlarının bulunmaması ve buna inzimam eden bu işdeki göreneksizlikleri gibi imkânsızlıklar bu işe engel teşkil etmektedir.

Bura fenni denemeler, ameli gösterişler için sizin bu işe el koymanız herhalde memleket hesabına büyük ve hayırlı bir iş olur. İşte bu mühim noktayı yüksek nazarlarınıza arzeder hürmetlerimi sunarım.

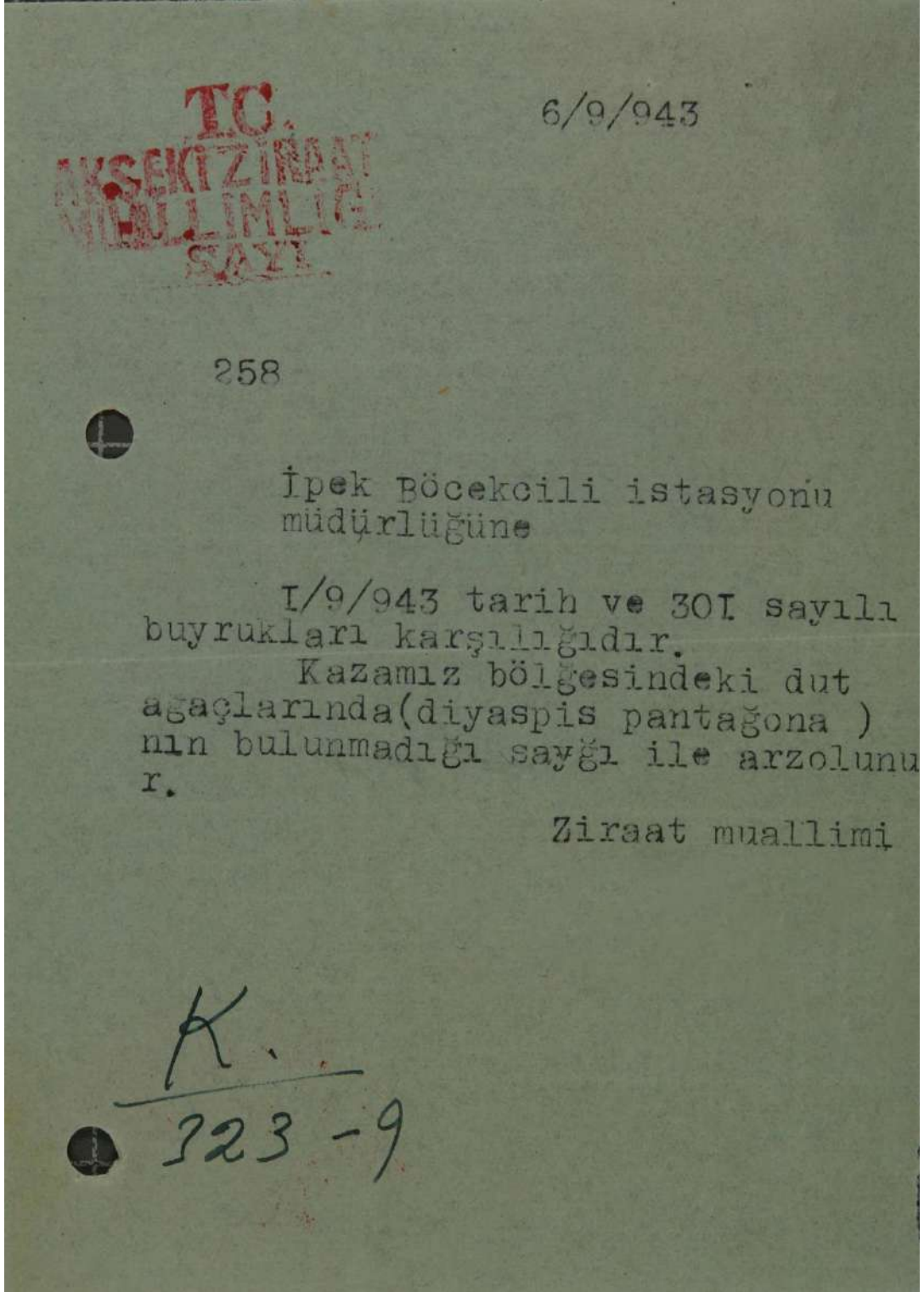
Ziraat muallimi

Tarih _____	No. _____
Böşya _____	

Şekil 3.15 Akseki Ziraat Muallimliği'nden Antalya İpek Böcekçiliği Enstitüsü'ne Giden Evrak (Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu Arşivi, Antalya, 2022)

Görselde bulunan belge 17.4.1942 tarihinde Akseki Ziraat Muallimliğine yazılan yazının karşılığıdır. 22.04.1942 tarihinde yazılan yazıda bölgede böcek üretiminin imkansızlıklardan dolayı yapılamadığı, dut ağaçlarının mebzul (bol, çok) olmadığı, kazanın bu iş için elverişli olmadığı belirtilmiş istasyondan bu konuda destek istenmiştir (Şekil 3.15). Bu bilgiden yola çıkılarak araştırma alanı Ormana'da bu tarihlerde faaliyetlerin devam etmesinde bölgede bulunan çok sayıda dut ağacının önemli rolü olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bu konuda Ormana'da daha önceleri bahçesinde ipekböcekçiliği yapılmış evin arsası incelendiğinde, günümüzde bu bahçede evi bulunan, küçüklüğü burada geçmiş Ali Kocakulak ile görüşmeler yapılmıştır.

Bahçede 500 yaşın üzerinde olduğu tahmin edilen, sökülenlerle birlikte 8 adet dut ağacı bulunduğu dikkat çekmektedir. Bölgede 1000'e yakın dut ağacının olduğunu belirten Ali Kocakulak bu ağaçların çok yaşlı ağaçlar olduğunu ve hatta çoğunun gene 500 yaşından fazla yaşı olduğunu belirtmiştir (Ali Kocakulak, kişisel görüşme, 17 Eylül 2022). Bu bilgilere dayanarak Ormana'nın ipek böcekçiliği faaliyetlerini devam ettirebilmesinde bölgede bulunan ağaçların rolünden bahsetmek mümkündür. Bu ağaçların yaşlarına ve sayılarına bakıldığında bölgede sözü edilen ipek böcekçiliğinin 300 yıllık tarihi kanısı güçlenmektedir.

Şekil 3.16 Akseki Ziraat Muallimliği'nden Antalya İpek Böcekçiliği Enstitüsü'ne Giden Evrak (Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu Arşivi, Antalya, 2022)

Görseli bulunan belgede Antalya genelinde istasyona bağlı olarak ipek böcekçiliği yapılan dut ağaçlarında bulunan Diyaspidis Pantoğona hastalığı hakkında

Akseki Ziraat Muallimliği'ne 01.09.1943 tarihinde yazılan yazının karşılığı bulunmaktadır. Arşiv incelendiğinde istasyona bağlı böcekçiliğin yapıldığı kazaların hastalığın olup olmadığıyla ilgili bu şekilde yazılar yazdığı görülmektedir. Akseki Kazası da hastalığın bölgelerindeki ağaçlarda bulunmadığını bu yazıyla 06.09.1943 tarihinde İpek Böcekçiliği İstasyon Müdürlüğü'ne bildirmiştir. Bu bağlamda 1943 tarihinde kazanın hala Antalya İpek Böcekçiliği İstasyonu'na bağlı olduğu görülmektedir (Şekil 3.16).

Yukarıda bulunan belgeler Akseki Kazası'nda 1941-1943 yılları arası dokumacılık ve ipek böcekçiliği faaliyetleri hakkında kanıt niteliği taşımaktadır. Bölgede sözlü tarihe ve bulunan kumaşlara göre dokumacılık tarihi daha eskilere dayanmakta ancak yazılı tarihe önem verilmemesinden kaynaklı ne yazık ki daha eskiye dayalı yazılı belgeler bulunmamaktadır.

3.5 Gılamık Sözcük Anlamı, Tarihi (Anlatılanlar) Ve Teknik Bilgi

Gılamık, Kılamuk, Glamuk, Glamıklı, Kılamuklu olarak bilinen birden fazla ismi bulunmaktadır (Türkiye Dokuma Atlası, 2022). Antalya'nın İbradı ilçesi Ormana mahallesinde nesillerdir dokunan bu kumaşın isminin bölgede “koza ipeği” anlamına geldiği ve Gılamık kelimesinin çizgi demek olduğu, “-lı” eki eklenerek çizgili kumaş anlamına geldiğine dair iki ayrı görüş bulunmaktadır.

Bu kumaşın ipek hammadde içermesinden kaynaklı ilk görüşün doğruluğu savunulabilmekteyken, orijinal Gılamık kumaşının çizgili bir kumaş olması diğer görüşünde doğru sayılabileceğinin somut kanıtıdır.

3.5.1 Tarihi (Anlatılanlar)

Eski dönem dokuyucularından kalan ve şu an günümüzde Mustafa Nazmi Demiröz İlkokulu'nun içindeki antik tezgâhları kuran Feriha Kocakulak 2020 yılında çekilen video kayıta çocukluğundan kalan dokuma anılarından şu şekilde bahsetmektedir;

7-8 yaşındayken ablam dokurdun da dedem annem masırını sarardı, gelemeğini sarardı annem, çözgüsünü ablam çözerdi. Uzun uzun 50 cm eninde boyu boyuna 25 metersine bir top kumaş derdik. Akseki'ye dokurduk. 200-250 metre bez dokurdu ablam. Ben de örtüler dokudum, başımızdaki ipek arası fitilli örtülerden dezgahta dokudum. 13 yaşında gelin oldum ondan önce o dezgahta örtüler dokuduk hep, dokurdukta annem satardı. Köylümüz ipek örtü örtünür o zamanlarda örtünürdü, örtüye arasına ipek atarız. 27-28 tane ipek atarız, sağa sola tezgahta gelir gider mekik, 6 tane de fitil atarız. Öyle öyle örtü dokuruz (Feriha Kocakulak, kişisel görüşme, 15 Ocak 2020).

Mustafa Nazmi Demiröz İlkokulu'nda günümüzde antik düzenlerde 30 yıldır dokuma yapan Nevin Peşmen Gılamık ve ipek böcekçiliği ile ilgili şunları anlatmaktadır;

30 yıl önce unutulmak üzere olan Gılamık Dokuma düzenlerini hemşerimiz Dürdane Çevik ablamızla Feriha Kocakulak'ın geçmiş bilgileriyle yeniden kurduk.30 yıldır dokuma yapıyorum en son dezgah bırakalı 40 yıl olmuş, eskiyen düzenleri marangoz eşim tamir ederek kullanılır hale getirdi. Çocukken dokumayı bilen Feriha Kocakulak ablamız aklında kalanı bize öğretti. 300 yıllık buralarda dokuma yapılmıyormuş. Eskiden her evin altında düzen bulunurmuş. Dokuyup Akseki ve Beyşehir'e götürüp satarlarmış. Halk arasında dokumanın dokuyanı hasta ettiği söylenirdi. Ebelerimiz ninelerimiz örtü olarak kullanırdı. İpek böceği yapmışlar böcek yumurtalarını kebelerin içine koyar ısıtırlarmış. Kebe içi pamuk doldurulup yol yol dikilen geleneksel bir ceket, kadınlar kebenin içindeki pamukların içine sıcak dursun diye böcek tohumlarını koyarlarmış. Biz ipek böceği yapmadık, bizden eskiden yapılmış.30 yıl önce ablamla benden başka heves eden olmadı. Biz heves edip öğrendik evdeki işlerimiz bitince gelir dokuruz. Modeline göre dokuma günü değişiyor. Değişik modeller yapıp yöredeki Karadağ, Çatal Oluk, Yeni Çatal Oluk, Sınat, Eski Model, Eynif Model, Kızılağaç, Söğüt isimlerini verdim. Köye gelen turistler, televizyon kanalları gelip fotoğraf ve videolarını çekiyorlar (Feriha Kocakulak, kişisel görüşme, 15 Ocak 2020).

3.5.2 Maniler

Bölgede dokuyucular tarafından dokuma işi ile ilgili çeşitli maniler yazılmıştır. Bu manileri yazanlardan biri de daha önce sözü geçen Feriha Kocakulak'ın annesi Makbule Şenay'dır. Ne yazık ki günümüze manilerin tamamı gelememiştir. Bu manilerde yapılan işin zorluklarıyla ilgili bilgiler verilmiştir. 2020 video kayıtlarında Feriha Kocakulak bu manilerden kesitleri şu şekilde vermiştir;

“Dezgahımın sesine dolaştım ensesine,
Gızları bağlamışlar dezgahın tefesine, kızların tefesine”

Burada dokuma işinin uzun süreler sürdüğü ve kızlar tarafından yapıldığı anlatılmaktadır. Kızların tezgâhın tefe denilen bölüme bağlandığı mübalağa edilerek soluksuz ve sürekli dokuma yaptırıldıkları anlatılmaktadır.

“Şirkette yığılı bezler, iki adam yol temizler,
Çürük gavuna döndü dezgah dokuyan kızlar.”

Bu maninin anlamını Feriha Kocakulak şu şekilde anlatmaktadır;

“Bu iş hasta yapıyor dokuyanları. Sol kol tefe çeker, sağ kol ip çeker iki ayakta boyuna oynadığından zayıflıyor dezgah dokuyanlar. Bu mani şimdi okulda olan dezgahımızın tefesinde yazardı.” (Feriha Kocakulak, kişisel görüşme, 15 Ocak 2020)

Dokuma işinin zorluklarını konu alan bu maniler kesitler olarak nesillere bu şekilde aktarılmaktadır.

3.5.3 Teknik Bilgi

Gılamık dokuma yöresel ismiyle “düzen” adı verilen pedallı ahşap tezgahlarda bezayağı dokuma örgüsüyle önceleri sadece çözüğü pamuk ve atkısı kendilerinin ürettiği ipek böceğinden çekilen has ipek iplik ile yapılırken günümüzde imkanlar doğrultusunda çözüğü pamuk atkısı suni ipek ve bazen keten olarak dokunmaktadır (Feride Canbaş, kişisel görüşme, 16 Mayıs 2022). Atkıda desen yapmak için atılan pamuk şeritlere yörede fitil denmektedir (Feriha Kocakulak, kişisel görüşme, 2020). Geçmişte dokunan örtüler incelendiği zaman çoğunlukla ham iplik rengi kullanıldığı görülmekte, isteğe ve ihtiyaca göre kök boya ile nadiren renklendirildiğine de rastlanmaktadır. “Gılamık dokuma dar enli bir dokuma çeşididir. 40-45 cm enlerinde dokunan kumaş kullanım yerine göre ek yapılarak (dikilerek) genişletilmektedir.” (Nevin Peşmen, kişisel görüşme, 12 Mayıs 2022) (Şekil 3.17)

Şekil 3.17 Dokuma Birleşim Yeri (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Yöresel adı ile düzeni meydana getiren parçalar şunlardır;

Şekil 3.18 Ayakçak (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Ayakçak, çözgü ipliklerinin bağlı olduğu pencereleri hareket ettirmek için kullanılan ayaklardır (Şekil 3.18).

Şekil 3.19 Geledir (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Geledir çözgü ipidir (Şekil 3.19).

Şekil 3.20 Tefe (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Tefe, içerisinden çözgü iplerinin geçtiği tarakların bağlı olduğu, atkı ipliklerinin sıkıştırılması için kullanılan parçadır (Şekil 3.20).

Şekil 3.21 Gücü (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Gücü, çözgü ipliklerinin geçirildiği metal çubuklardır (Şekil 3.21).

Şekil 3.22 Çubuk (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)
Çubuk, çözümlü ipliklerini sabitleyen çubuklardır (Şekil 3.22).

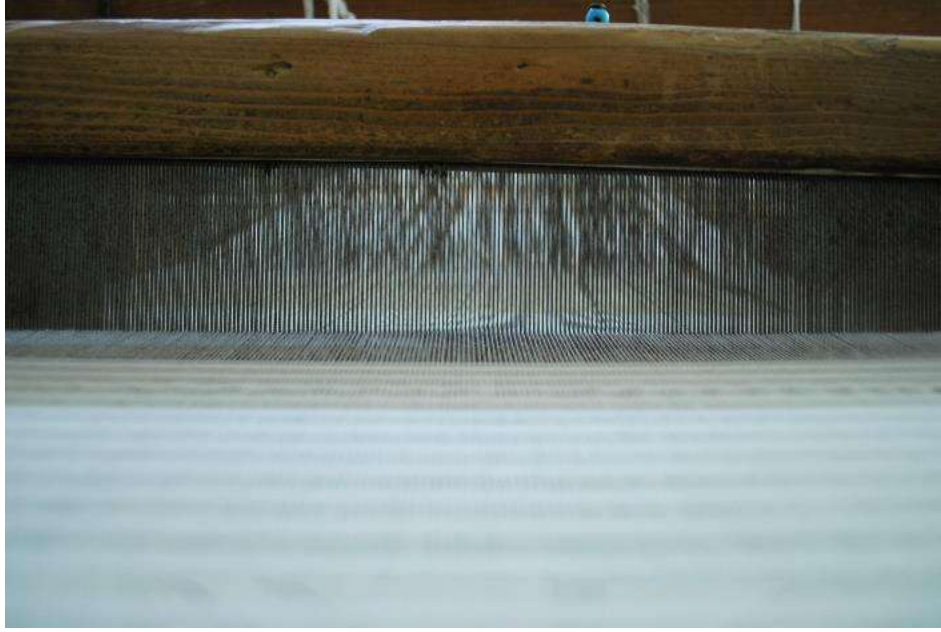
Şekil 3.23 Gel Geledir (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)
Gel geledir, çözümlü ipinin gelişidir (Şekil 3.23).

Şekil 3.24 Top Geledir (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)
Top geledir, çözgü ipi yumağıdır (Şekil 3.24).

Şekil 3.25 Mekik (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)
Mekik, atkı ipliklerinin sarılı olduğu masırın yuvasıdır (Şekil 3.25).

Şekil 3.26 Tarak (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Tarak, çözgü ipliklerinin düzenli gelişini sağlayan parçadır (Şekil 3.26).

Şekil 3.27 Masır (Nurhayat Varol Arşivi, İbradı, 2022)

Masır, atkı ipliklerinin sarılı olduğu bobinlerdir (Şekil 3.27).

Yöre halkı çözgünün yapıldığı yere “Çağa” adını vermiştir (Bilge, 2017).

Şekil 3.28 Yörede Çekilmiş İpek Örneği (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 3.29 Kullanılan Pamuk, Bürümcük Ve İpek İplikler (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 3.30 Eski Düzende İplik Sarmak İçin Kullanılan Çark (Gülevcen) (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 3.31 Eski Düzende İplik Sarmak İçin Kullanılan Araç (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

3.6 Kök Boya Elde EdiliŖi, YapılıŖı Ve Renklerin Anlamı

Kök boya kimyasal boyalar üretilmeye baŖlamadan önce eŖitli bitkilerden elde edilen boya türüdür. Tamamen doğal bitkilerden elde edilen boya kumaŖ renklendirmede kullanılmıŖ ve her rengin kullanılan yörelere göre farklı anlamlar taŖımıŖtır. Yörede renklerin elde ediliŖ bitkileri ve anlamları Ŗu Ŗekildedir;

- Pembe: Gelincik Yeni gelinler kullanmaktadır.
- Kırmızı: Gelincikten elde edilir. Elması kızardı denilip, genç kızlarda evlilik çağına geldiğini belirtmektedir.
- Bordo: Karamık bitkisinden elde edilir. İkinci kez evlenecek olan kiŖilerde kullanılır.
- YeŖil: YeŖil olan bitkilerden elde edilir. Anlamı bulunmuyor herkes kullanabiliyor.
- Kahverengi: Cevizden elde edilir. Anlamı bulunmuyor herkes kullanabiliyor.
- Mor: Karamık bitkisinin çiçeğinden elde edilir. Anlamı bulunmuyor herkes kullanabiliyor.
- Turuncu: Gelin yemiŖi meyvesinden elde edilir. Anlamı bulunmuyor herkes kullanabiliyor.
- Kızıl Kahve: Soğan kabuğundan elde edilir. Anlamı bulunmuyor herkes kullanabiliyor.
- Siyah: Karamık suyu çok kaynatılıp renk elde edilir. Kocası  lm Ŗ kadınlar kullanır.

Yörede tüm bu renkler birbirleriyle karıŖtırılarak deneme yanılma yöntemiyle yeni renkler elde edilmiŖ iplikler boyanıp dokunmuŖtur. Günümüz teknolojinin geliŖmesi ve malzemeye ulaŖımın kolaylığıyla eŖitli renklerde iplikler hazır olarak satın alınıp kullanılmaktadır. Bu nedenle kök boya kullanımı tarihte kalmıŖtır (Emine KocabaŖ, kiŖisel g r Ŗme, 22 Mayıs 2022).

Şekil 3.32 Kök Boya Yapımında Kullanılan Toprak Küp (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Akseki, 2022)

3.7 Gılamık'ın Kullanım Yeri Dünü Bugünü

Gılamık dokuma önceleri daha çok kadın başörtüsü olarak kullanılmaktaydı. Üç parça dokunan kumaş dikilip birleştirilerek baş, kollar ve kalçayı kapatacak şekilde örtülmekteydi. Bölgede günümüzde bu geleneği hala devam ettiren kadınlar bulunmaktadır (Gülsüm Bora, kişisel görüşme, 26 Eylül 2022), (Nevin Peşmen, kişisel görüşme, 12 Mayıs 2022). Gılamık örtünme geleneğini devam ettiren kadınlar genellikle 50 yaş üstü kadınlardır (Şekil 3.34).

Şekil 3.33 Üzüm Bayramı'nda Gılamık Örtülmüş Ormanalı Kadınlar (Dünden Bugüne Antalya-İbradı, 2010)

Şekil 3.34 Gılamık Dokuyucusu Nevin Peşmen ve Gılamık Örtünme (Nurhayat Varol Arşivi, İbradı, 2022)

Örtünme dışında önceleri çarşaf, geleneksel kıyafetlerde iç gömlek ve çamaşır olarak da kullanıldığı yöre halkı tarafından söylenmekte olan Gılamık'ın günümüzdeki kullanım yeri daha çok ev tekstilidir (Nevin Peşmen, kişisel görüşme, 12 Mayıs 2022). Yörede gelenek haline gelen Gılamık örtü çeşitli şekillerde ve boyutlarda dokunup uçları saçaklı şekilde bağlanarak nesilden nesile aktarılmakta olan bir aile yadigarıdır. Televizyon ünitelerinde, sehpa ve masalarda tercihe bağlı kullanılmaktadır.

3.8 Eski Gılamık Ve Günümüz Gılamık Karşılaştırma

Eski dokunan Gılamık ile günümüzde dokunan Gılamık'ın en belirgin, somut farkı desenidir. Orijinal yani tarihten bugüne gelen Gılamık dokuma tamamen ince veya kalın çizgiliyken günümüzde boşluklar arttırılarak ve dokunurken çözümlerin bağlanmasıyla farklı desenler oluşturulmuş, simli veya renkli farklı ipliklerle çeşitlendirilmiş, dokuyucusunu yansıtan ürünler haline gelmiştir. Çizgi günümüzde Gılamık dokumada kural olmaktan çıkmıştır. Tamamen düz dokumalar da yapılmakta, yapılan tüm dokumalar Gılamık olarak adlandırılmaktadır.

Bir diğer farklılıkta eski dokumlardaki dokuma iplikleri arasındaki sıklık ile yeni dokunan kumaşlardaki sıklık birbirinden farklıdır. Eski dokumlardaki iplikler yenilere göre daha aralıktır. Eski düzen (tezgâh) tarağı arasındaki mesafeden kaynaklı olduğu düşünülen bu durum görsel olarak daha saydam bir etki vermektedir.

Şekilsel olarak değişiminin dışında malzeme anlamında da değişimler bulunmaktadır. Örneğin eski dokumlarda has ipek kullanılıyorken günümüzde bu ipeğe maddi anlamda ulaşmak zor olduğu, ipek böcekçiliği faaliyetleri yörede artık bulunmadığı için suni ipek hatta keten, sentetik(simli) ve farklı pamuk ipliklerde kullanılmaktadır (Feride Canbaş, kişisel görüşme, 16 Mayıs 2022).

Yapılan araştırmada yöre halkının söylemlerinden yola çıkılarak dokunan kumaşın kullanım yerinde de eskiyle günümüz arasında farklılık oluşmuştur. Eskiden iç giyim, çarşaf olarak da kullanılan Gılamık günümüzde sadece ev tekstili ve geleneği devam ettirenler tarafından kadın başörtüsü olarak kullanılmaktadır.

3.9 Eski/Yeni Düzen (Tezgâh) Karşılaştırma

Dokunan kumaşın dışında, dokuma aşamasında eski düzen ve yeni düzenin farklılıklarından kaynaklı değişimler bulunmaktadır;

Eski düzen mekiçi yeni düzen mekiğine göre küçüktür. Eski mekik boyut olarak küçük görüntü olarak yeniye göre daha yuvarlak hatlara sahiptir (Şekil 3.35). Yeni mekik uzun ve dörtgen hatlara sahiptir (Şekil 3.36).

Şekil 3.35 Eski Düzen Mekiçi (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

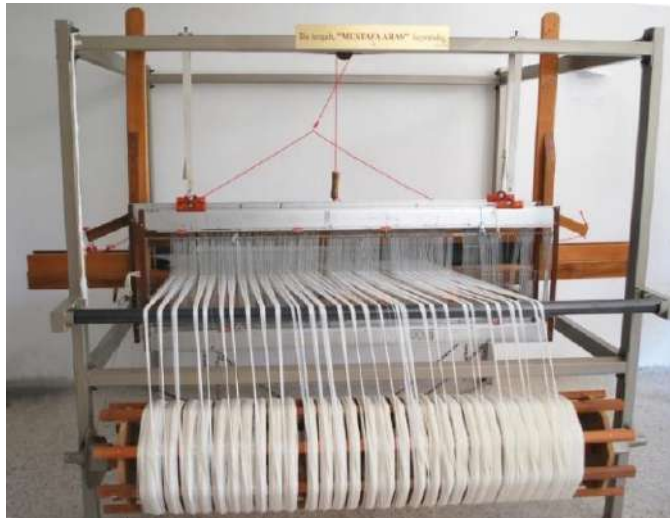

Şekil 3.36 Yeni Düzen Mekiçi (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Eski düzen tarak ve gücüleri dışında tamamen ahşap malzemeden yapılmaktadır (Şekil 3.37), yeni düzen metal sistem üzerinde kurulmuştur (Şekil 3.38). Yeni düzenin bu şekilde olmasının sebebi olarak yapılan görüşmelerde Gılamık dokuma kurs hocası Feride Canbaş ahşap düzene göre metal düzenin daha dayanıklı olduğunu ve öğrenciler için daha uzun ömürlü olduğunu belirtmektedir.

Şekil 3.37 Eski Düzen (Tezgâh) (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 3.38 Yeni Düzen (Tezgâh) (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Eski düzende çözü iplikleri tezgâhın önünden üst kısmına bağlanırken (Şekil 3.39) yeni düzende önde levant denilen tahtadan gücülere doğru bir sisteme sahiptir (Şekil 3.40).

Şekil 3.39 Eski Düzende Çözü İplikleri (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 3.40 Yeni Düzende Çözü İplikleri (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Eski düzende mekik yani atkı ipi elle atılırken (Şekil 3.41) yeni düzende tezgâhın üst kısmında bulunan ip çekilerek atılmaktadır (Şekil 3.42). Bu durum yeni düzende mekiğin yaptığı her harekette tahtaya vurmasıyla oluşturduğu bir melodiye sebep olmaktadır. Dolayısıyla yeni düzene göre eski düzen daha sessiz bir mekanizmaya sahip denilebilir.

Şekil 3.41 Eski Düzende Atkı İpinin Atılışı (Nurhayat Varol Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 3.42 Yeni Düzende Atkı İpinin Atılışı (Nurhayat Varol Arşivi, İbradı, 2022)

Eski düzende mekikler çıkıkta sarılıyorken (Şekil 3.43) yeni düzende matkap ile sarılmaktadır (Şekil 3.44).

Şekil 3.43 Eski Düzen Masır İpliği Sarımı (Nurhayat Varol, İbradı, 2022)

Şekil 3.44 Yeni Düzen Masır İpliği Sarımı (Nurhayat Varol Arşivi, 2022)

3.10 Eski/Yeni Düzen (Tezgâh) Görselleri

Şekil 3.45 Eski Düzen (Tezgâh) Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 3.46 Eski Düzen (Tezgâh) Görsel (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 3.47 Yeni Düzen (Tezgâh) Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

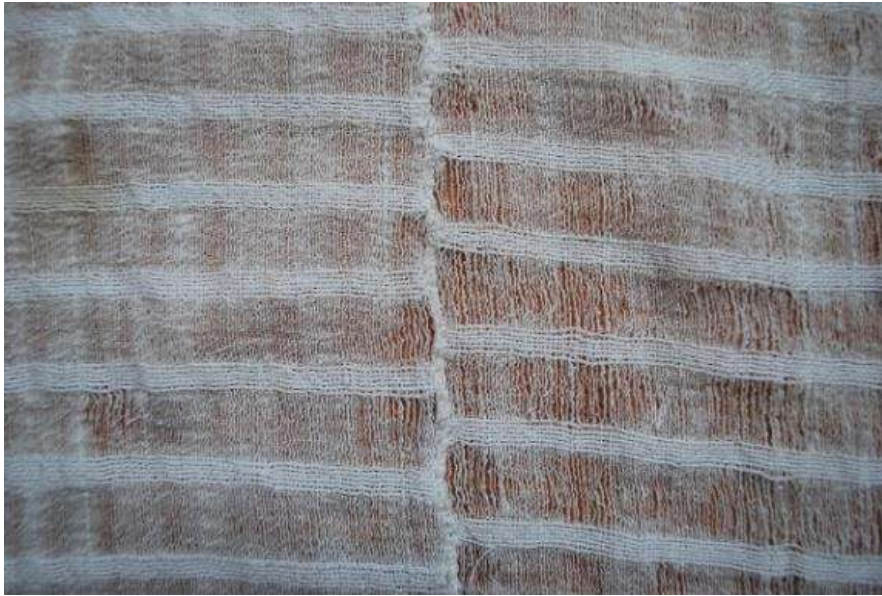

Şekil 3.48 Yeni Düzen (Tezgâh) Görseli (Nurhayat Varol Arşivi, İbradı, 2022)

3.11 Eski/ Yeni Gılamık Kumaş Görselleri

Şekil 3.49 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Başörtüsü Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gülsüm Bora Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.50 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Başörtüsü Detay Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gülsüm Bora Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.51 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Gelin Duvağı Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Feriha Kocakulak Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.52 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Gelin Duvağı Detay Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Feriha Kocakulak Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.53 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Örtü Parçası (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Feriha Kocakulak, İbradı, 2022)

Şekil 3.54 Eski Sandıktan Çıkan Gılamık Örtü Parçası Detayı (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Feriha Kocakulak Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.55 Eski Sandıktan Çıkan Tel İşlemeli İpek Pamuk Karışımı Başörtüsü
(Ayşenur Kocakulak Arşivi, Alişan Güngör Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.56 Eski Sandıktan Çıkan Tel İşlemeli İpek Pamuk Karışımı Başörtüsü
(Ayşenur Kocakulak Arşivi, Alişan Güngör Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.57 Eski Sandıktan Çıkan Tel İşlemeli İpek Pamuk Karışımı Örtü (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Mine Koçer Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.58 Eski Sandıktan Çıkan Tel İşlemeli İpek Pamuk Karışımı Örtü (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Mine Koçer Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.59 Eski Sandıktan Çıkan İpek Gömlek Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Alişan Güngör Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.60 Eski Sandıktan Çıkan İpek Gömlek Detay Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Alişan Güngör Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.61 Eski Sandıktan Çıkan İpek Pamuk Karışımı Örtü Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.62 Eski Sandıktan Çıkan İpek Pamuk Karışımı Örtü Detayı (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.63 Eski Sandıktan Çıkan İpek Pamuk Karışımı Örtü Görsele (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Mine Koçer Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.64 Eski Sandıktan Çıkan İpek Pamuk Karışımı Örtü Detayı Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Mine Koçer Sandığı, İbradı, 2022)

Şekil 3.65 Eski Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.66 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detay Görşeli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.67 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görşeli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.68 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detay Görsele
(Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.69 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detay Görsele
(Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.70 Eski Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detay Görşeli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.71 Eski Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görşeli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

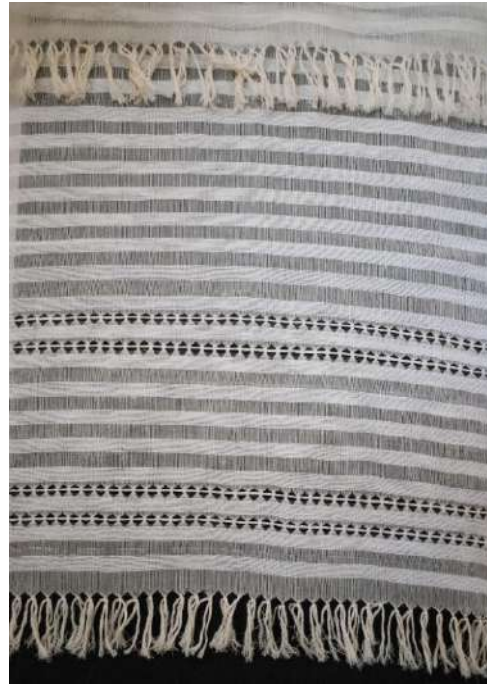
Şekil 3.72 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.73 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.74 Eski Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.75 Eski Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.76 Eski Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.77 Eski Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.78 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Kareli Gılamık Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 3.79 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Tel İşleme Detayı (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İbradı, 2022)

Şekil 3.80 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Dört Parçalı Gılamık Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.81 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Üç Parçalı Gılamık Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.82 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaşı Sergi Alanı (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.83 Eski Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaşı Sergi Alanı (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Eski Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.84 Yeni Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.85-3.86 Yeni Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri. (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.87 Yeni Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.88 Yeni Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.89 Yeni Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.90 Yeni Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Detay Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.91-3.92 Yeni Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.93 Yeni Düzende (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görseli (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.94 Yeni Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Görselleri (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.95 Yeni Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detayı (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.96 Yeni düzendeki (tezgâh) Dokunmuş Gılamık görseli. (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.97 Yeni Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detayı (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.98 Yeni Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaş Detayı (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.99 Yeni Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaşı Sergi Alanı
(Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 3.100 Yeni Düzendeki (Tezgâh) Dokunmuş Gılamık Kumaşı Sergi Alanı
(Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

BÖLÜM 4

4. KOLEKSİYON

4.1 Koleksiyon Önerisi

Gılamık'ın geçmiş kullanımlarına bakıldığı zaman giyim alanında iç gömleği, çamaşır ve başörtüsü dışına çıkamadığı görülmektedir. Bu koleksiyonun amacı Gılamık'ın sınırlarını aşır, eski kullanımının dışına çıkabileceğini göstermek ve tekstil sektöründe yerini oluşturmaktır. Koleksiyon 17 görünümde oluşmaktadır. Hazırlanırken Gılamık kültüründen esinlenilmiş, yörede sandıklardan çıkan kumaş süslemelerinden yararlanılmıştır.

Gılamık farklı ölçülerdeki çizgileriyle yeni görünümler yaratan bir kumaştır. Koleksiyonda iki farklı çizgi kullanılmıştır. Çizgilerden biri orijinal Gılamık görünümünü (Şekil 4.1) diğeryse modernleşmiş Gılamık görünümünü (Şekil 4.2) yansıtmaktadır. Renk olarak doğal renkler kullanılmış, kumaşın doğallığından uzaklaşmamaya özen gösterilmiştir.

Modeller oluşturulurken geleneksel üçetekler esin kaynağını oluşturmuş, modernize edilmiştir. Günümüz yaşam standartlarında tercih edilebilecek modellerden oluşan koleksiyon Gılamık kumaşıyla yörenin kültürüne bağlanmıştır. Kısacası Yörük'ün ipeği bu koleksiyonla modern kültüre uyum sağlamıştır.

Şekil 4.1 Koleksiyon Kumaşı 1 (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 4.2 Koleksiyon Kumaşı 2 (Ayşenur Kocakulak Arşivi, Gılamık Yeni Atölye, İbradı, 2022)

Şekil 4.3 Firkete Yapımı (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İstanbul, 2022)

Şekil 4.4 Firkete Yapımı (Ayşenur Kocakulak Arşivi, İstanbul, 2022)

Şekil 4.5 Model 1 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.6 Model 2 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.7 Model 3 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.8 Model 4 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.9 Model 5 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

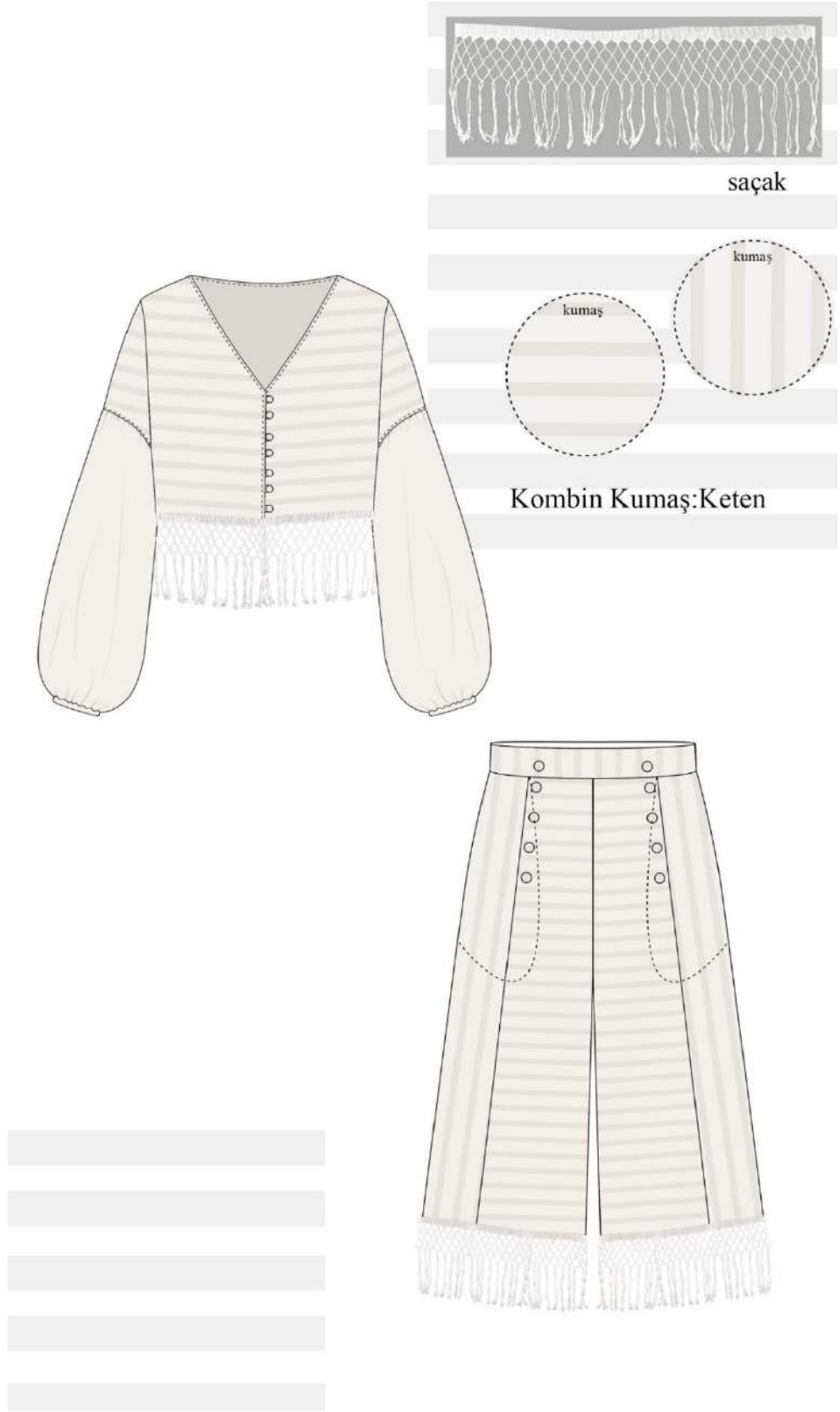
Şekil 4.10 Model (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

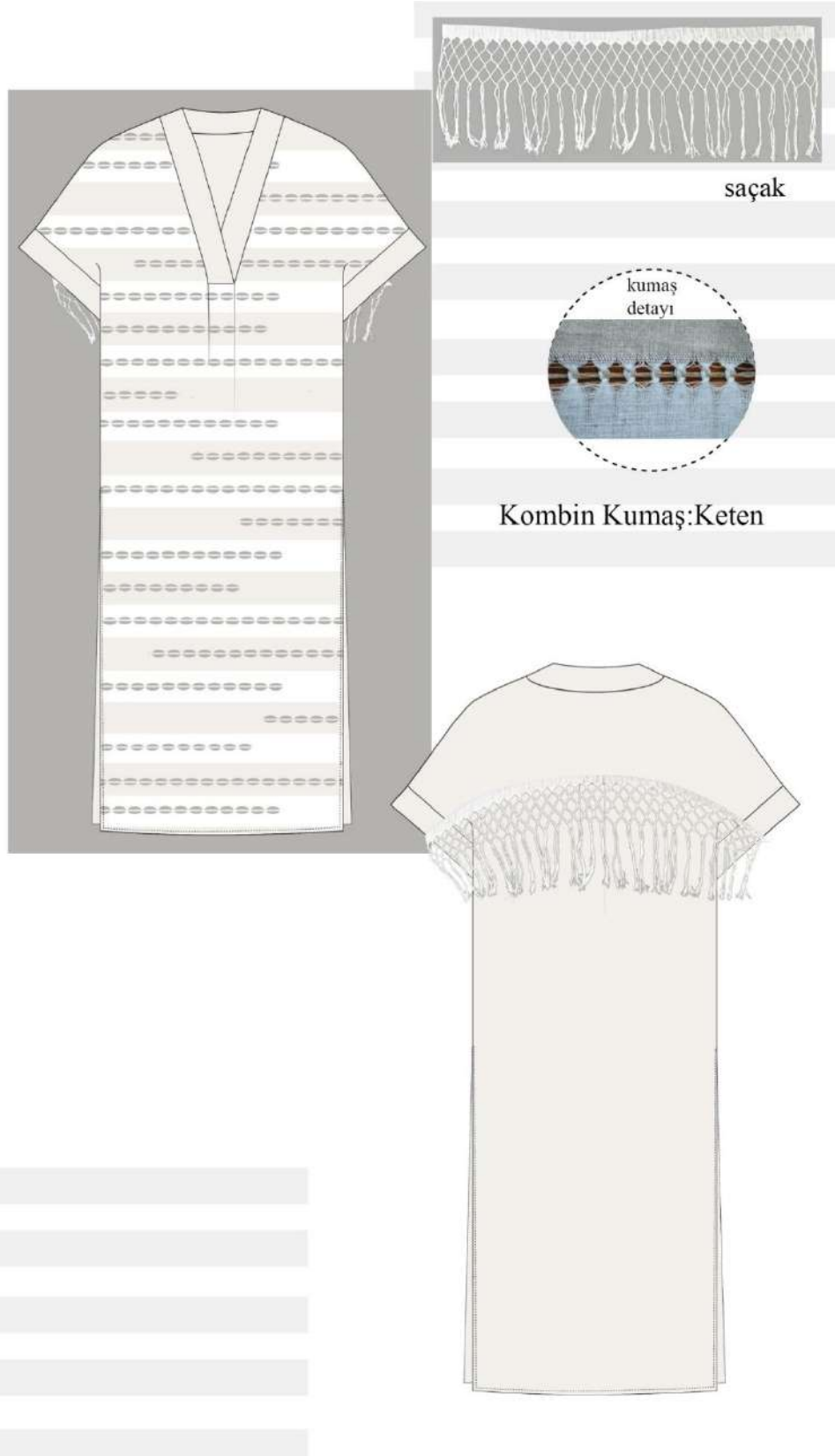
Şekil 4.11 Model 7 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.12 Model 8 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.13 Model 9 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.14 Model 10 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.15 Model 11 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.16 Model 12 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.17 Model 13 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.18 Model 14 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.19 Model 15 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.20 Model 16 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Firkete
pul&cam boncuk

Nakiş Detayı

kumaş

Kombin Kumaş:Mat saten

Şekil 4.21 Model 17 (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.22 Model 1 Ön Görünümü (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.23 Model 1 Detayı (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.24 Model 1 Detayı (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.25 Model 1 Yan Görünümü (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.26 Model 1 Arka Görünümü (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.27 Model 2 Ön Görünümü (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.28 Model 2 Detayı (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.29 Model 2 Detayı (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.30 Model 2 Yan Görünümü (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.31 Model 2 Arka Görünümü (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.32 Model 3 Ön Görünümü (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.33 Model 3 Detayı (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.34 Model 3 Detayı (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.35 Model 3 Bluz Detayı (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.36 Model 3 Pantolon Detayı (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.37 Model 3 Arka Görünümü (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

Şekil 4.38 Dikilen Modeller Genel Görünümü (Ayşenur Kocakulak, Gılamık Koleksiyonu, İstanbul, 2022)

BÖLÜM 5

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İpek Çin ‘den yola çıkarak yüzyıllardır dünyanın çeşitli bölgelerini dolaşmış, tekstil sektöründe önemli yere sahip olan kıymetli bir hammaddedir. Zamanın ve bölgelerin şartlarına bağlı olarak ipek böcekçiliği yapılmış ve suni ipeğin buluşuyla ham ipek geri plana düşmüş olsa da gelenekselleşmiş ham ipek değerini korumaktadır. Günümüzde hızlı tüketimin getirdiği makineleşmiş tekstil sanayisinin geniş imkanlarına karşı koyarak Türkiye’de birçok bölgede geleneksel tezgahlarda dokunmaya devam eden ipekli kumaşlar çok olmasa da ilgilisi tarafından tercih edilip kullanılmaya devam etmektedir.

Araştırmada konu olan, unutulmaya yüz tutmuş fakat gelenekselleşmiş Gılamık günümüzde dokunmaya devam etmektedir. Geçmiş tarihine bakıldığı zaman dokuyan ve kullanan bölge halkı tarafından 300 yıllık bir gelenek olduğu düşünülen bu kumaşla ilgili çeşitli ihtimaller incelenmiş olup kesin kanıya varılamasa da bu ihtimallerle bölgede Gılamık dokumacılığının köklü bir geçmişi bulunduğu kanısı güçlenmektedir.

Yörük kültürü, yaşam şartlarının ve elde bulunan imkanların getirisiyle yapılan kıl ve keçe kumaşlarıyla tanınan bir kültürdür. Çok bilinen bu bilginin aksine araştırma alanında modern kültürün etkisi altına girmiş Yörük halkının yarı yerleşik ve tamamen yerleşik düzene geçmesiyle kültürel etkileşim sonucu ipekle tanıştığı ve ipeği gelenekselleştirdiği kanısı kuvvetlenmektedir. Bu derin geçmişin ardından 1940’lı yıllarda yörenin bağlı olduğu Akseki Kazası’nda bulunan Ziraat Muallimliği’nin dönemin belediye başkanı öncülüğünde Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatif Şirketi ile birlik olup Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu işbirliğinde kurduğu kurs ile yörede unutulmaya yüz tutmuş eski geleneği tekrar canlandırıldığı kanısı doğmaktadır.

Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri'nde 1941-1943 yılları arasında Akseki Kazası'nda kurulan kooperatifin dokumacılık ve ipekçilikle ilgili faaliyetleri hakkında belgelere ulaşılmıştır. Belgeler takip edilebilen en eski yazılı kaynaklardır. Bu belgelerde bölgede olan ve getirilecek olan tezgâh bilgileri bulunmakta, şahıs tezgahlarından söz edilmektedir. Bu bilgiden yola çıkılarak Akseki ve çevre köylerinde kooperatiften önce dokumacılık yapıldığı bilgisine ulaşmak mümkündür. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden çıkan belgelerde kooperatife bağlı çalışan dokumacılara iplik verildiği hakkında bilgilerin bulunduğu yazılara ulaşılmış ancak bu yazılarda ipek ile ilgili bir belge bulunamamıştır. Akseki İlçe Merkezi'nde yapılan görüşmelerde bölgede kaput bezi olarak adlandırılan pamuklu dokumaların uzun yıllardır yapıldığı, kooperatifin kurulduğu dönemde ek gelir elde etmek amaçla tezgâh sayısının arttırıldığı ve Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu'na bağlı olarak ipek böcekçiliğinin denendiği bilgisine ulaşılmış, Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu arşivi incelenmiştir. Arşiv belgelerinde Akseki, çevre nahiye ve köylerine gönderilen ipek böceği kutuları listesi bulunmakta; bu listede Ormana köyü de yer almaktadır. Listede dağıtılan kutu sayılarına bakıldığında 6 bölgeye dağıtılan kutulardan en çok İbradı ve Ormana'ya gönderildiği görülmektedir. Sözlü ve arşiv araştırmalarında kooperatifin bu dönem yapmış olduğu ipek böceği denemelerinin başarısız olduğu kanısı ortaya çıkmakla beraber Gılamık dokumasının varlığı, Ormana'da ipek böcekçiliğinin başarılı olduğunu gösteren somut bir kanıt olarak değerlendirilmektedir. Ormanalı halkın sandıklarından çıkanlar araştırıldığı zaman bölgede Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan bu faaliyetten daha eskiye dayanan bir ipekçilik olduğu kanısı güçlenmektedir. İpekçiliğin Ormana'da yapılıp çok yakın köy ve nahiyelerde yapılamaması burada geçmişinin olduğu fikrini desteklemektedir. Ormana köyü coğrafyası incelendiği zaman köyün arazisi olan Eynif Ovası'nda Selçuklu Dönemi'nden kalma kervansaray olan Eynif Tol Han'ının İpek Yolu'nun Akdeniz'den Anadolu'ya bağlandığı güzergahta bulunması yöredeki ipekçiliğin eski tarihini destekleyebilecek bir veridir. Bunun yanı sıra ipek böceğinin besin kaynağı olan dut ağaçlarının sayısının yörede çok fazla olması ve gövde kalınlıklarına bakıldığı zaman bu ağaçların 500 yaşından yaşlı olduğu bilgisine ulaşılmış; Ormana'da yüzyıllardır yapıldığı düşünülen ipekçiliğin dut ağaçlarıyla yakından ilişkisi olabileceği ihtimali güçlenmiştir.

Antalya'nın Toros Dağları'nda bulunan İbradı İlçesi Antik Çağlar'a dayanan geçmişi ve Düğmeli Evleri ile tanınan Ormana Mahallesi'nde dokunan Gılamık

kumaşının uzun yıllara dayanan bir geçmişi olduğu ve kültürler arası aktarım ile yeni oluşan karma kültürün mirası olduğu açıktır. Bölgede yaşayan halklar incelendiğinde çeşitli kültürlerle ev sahipliği yaptığı ve bu kültürlerin izlerini taşıdığı görülmektedir. İpekçiliğin ülke topraklarındaki tarihi incelendiği zaman çalışmada daha önce de bahsedildiği üzere gayrimüslim azınlıkların bu konuda çok daha deneyimli oldukları bilinmektedir. Yörede daha önceleri yaşadığı bilinen gayrimüslim halk tarafından kuyum, demircilik ve Düğmeli Evler’de örnekleri görünen tahta işlemeciliği gibi zanaat işleri yapılmıştır. İpek böcekçiliğinin de yapılan bu zanaat işlerinden biri olduğu ihtimali yapılan araştırmalarla güçlenmiştir; ancak bu konuyla ilgili somut bir kaynak bulunamamıştır. Yörede daha önce birçok kez yangın yaşandığı hatta çoğu evin bu yangınlarda yok olduğu bilinmekte, bu konuda kaynak oluşturabilecek somut bir belge varsa da yangınlarda yok olmuş olma ihtimali kuvvetli görünmektedir.

Gılamık, yöresel adıyla düzen adı verilen ahşap tezgahlarla dokunmaya başlanmış, bezayağı dokuma örgüsü ile dokunan, orijinal halinde çözüğü pamuk atkısı ipek olan çizgili bir kumaştır. Ahşap tezgahların 1950’li yıllara kadar faaliyetini sürdürdüğü, daha sonraları fabrikasyon kumaşlara ulaşımın kolaylaşmasıyla sökülüp kaldırıldığı yörede anlatılmaktadır. 1998 yılında yöre halkından birkaç kişinin öncülüğünde bu eski geleneğin unutulmaması için ulaşılabilen iki tezgâhın yeniden toplandığı ve son dokuyuculardan Feriha Kocakulak’ın eski hatırladıklarıyla düzenleri tekrar kurup faaliyete geçirdiği bilinmekte ve günümüzde eski düzenlerin kurulu olduğu atölyede 30 yıldır dokuma yapan Nevin Peşmen antik tezgâhları çalıştırmaya devam etmektedir. Geleneksel düzen (tezgâh) atölyesinin yanı sıra 2010 yılında bağış toplanarak Kastamonu’dan metal gövdeli yeni düzenler getirilmiş, eğitimi alınmış ve içerisinde 5 tezgâh bulunan atölye 13 yıldır faaliyetini sürdürmeye devam etmektedir. Bu atölyede Halk Eğitim Merkezi’ne bağlı dokuma kursları verilmekte ve dokunan kumaşlar sergilenip satılarak dokuyucularına ek gelir sağlanmaktadır.

Geleneksel düzen ile yeni düzen arasında farklılıklar bulunmaktadır. En belirgin fark geleneksel düzende mekik el ile atılıyorken yeni düzende ipin çekilerek atılmasıdır. Geleneksel düzende dokunan kumaş daha seyrek ve saydamken yeni düzen daha sık dokumalar yapmaktadır. Geleneksel düzen dar dokuma olarak adlandırılan 40-45 cm enlerinde kumaş dokuyabilirken yeni düzen 70cm’den 120 cm’ye kadar enlerde kumaş dokuyabilmektedir. Bunun gibi eski ve yeni düzenler arasında teknik ve görsel birçok farklılık bulunsa da sonuç olarak her iki düzende de Gılamık dokunmaktadır. Yörede son ipek böcekçiliğinin 1940-1945 yıllarında

yapıldığı tahmin edilmekte, günümüzde özellikle ham ipek ipliğinin pahalılığından kaynaklı tamamen pamuk veya suni ipek, keten gibi iplikler ile dokunmaya devam edilmektedir. Yörede eskiden üretilen ve sandıklarda saklanan ipek iplikler değerlendirilmekte, talebe göre ipek satın alınıp dokunabilmektedir. Gılamık kumaşı açılan sandıklardan çıkanlar ve anlatılanlara göre iç gömleği, çamaşır, başörtüsü ve ev tekstilinde kullanılıyorken günümüzde ev tekstili ve eski başörtüsü geleneğini sürdüren kişiler tarafından örtünmek amaçlı olarak kullanılmaktadır.

Türkiye topraklarında dünyanın diğer birçok bölgesinde olduğu gibi modern yaşam tarzı ve üretimdeki makineleşme, el emeğiyle oluşan yerel kültürel tekstil ürünlerinin üretiminin azalmasına ya da modern üretim yöntemlerine geçilmesi sebebiyle özgün niteliklerinin bir kısmını kaybetmelerine yol açmıştır. Türkiye'nin unutulmaya yüz tutmuş miraslarından biri olan Gılamık dokumanın unutulmaması adına Türkiye Dokuma Atlası gibi çeşitli projelerde yer alması, çağdaş bir dille tasarlanmış giysi ve ev tekstili ürünü olarak değerlendirilmesi önemlidir. Günümüzde eski ve yeni tezgâhta Gılamık dokunmaktadır. Eskiden yeniyeye geçerken kumaş yapısında gözlemlenen ve çalışmada bahsedilen bir takım değişiklik ve "bozulmaların" daha modern makinelere geçildiğinde daha da görünür olma ihtimali bulunmaktadır. El emeğine dayalı geleneksel yöntem ve malzemelerle üretilen Gılamık dokumasının çeşitli fon ve projelerle korunması ve ticari ürün olarak değerlendirilmesi önemlidir. Bununla birlikte modern teknolojilerle seri üretim şeklinde dokunmasına odaklanan projeler bu otantik ve özgün kumaşın çok daha büyük kitlelere ulaşmasına; yörenin ve ülkemizin ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacaktır. Ancak bunu yaparken kumaşın özgünlüğünü ve özgül değerini kaybetmemesi için kapsamlı bir çalışma yürütülmesi gerekmektedir.

Çalışmada Gılamık dokuma ile yörenin folklorik yapısı ve kumaş özgünlüğüne bağlı kalınarak giysi koleksiyonu hazırlanmıştır. Koleksiyonda geleneksel formların yanı sıra daha deneysel parçaların da hissedildiği temel kalıplar üzerinden giden bir süreç deneyimlenmiştir. Tasarımlarda keten ve saten gibi kumaşlar ile yörede kullanılan firkete, saçak gibi süslemeler Gılamık kumaşına eşlik etmektedir. Doğal ham rengi dışında kiremit rengi de eklenerek koleksiyondaki renk kroması arttırılmış ve canlılık sağlanmıştır.

Genel hatlarıyla bakıldığı zaman Gılamık, birçok kültürde bulunan veya tekstil sektöründe makineyle üretilmiş herhangi bir çizgili kumaşa benzer gibi görünse de bir parçası olduğu kültür ve varoluş hikayesi onu değerli kılmaktadır. Yörük kültüründen

tamamen farklı olan, Yörük yaşam şartlarına uymayan ve tarih boyunca zenginliğin ve zarafetin temsili olmuş narin bir tekstil lifi olan ipeğin Yörük kültürü ile buluşmasıyla ortaya çıkan bu kumaş sadece çizgili bir kumaş olmaktan çok daha fazlasıdır. Kùltürler arası aktarımda sembol niteliği taşımış, modern hayata uyum sağlayan Ormanalı Yörükler'in geleneği haline gelmiştir. Türkiye topraklarına mâl olmuş bu kültürün gelecek nesillere aktarılarak yaşatılmaya devam etmesi gerekmektedir.

Türkiye topraklarında birçok yörede ipek böcekçiliği yapılmış, ipekçilik çeşitli ailelerin hikayelerine konuk olmuştur. Ülke çapında ipek böceği ve ipek üretimine desteğin arttırılması ve bu konuda eğitimler verilerek bir proje düzenlenmesi geleneksel ipek böcekçiliğinin canlanmasında ve bu hikayelerin unutulmayıp devam etmesinde yararlı olacaktır. 1940'larda Akseki Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatifi ve Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Ve İstasyonu işbirliği ile yapılan ipek böceği dağıtımı, yetiştirilmesi eğitimi ve dokuma ile ilgili olan faaliyetin Ormana'da unutulmaya yüz tutmuş bir geleneği canlandırması gibi Türkiye topraklarında günümüzdeki ipek böcekçiliğindeki aynı durumun çözümü olabileceği düşünölmektedir. Proje üretilen hammaddenin kumaş haline getirilerek yetişen genç tasarımcılar tarafından tasarlanıp tanıtılmasıyla devam ettirilmeli, böylelikle yetişen tasarımcılar desteklenmelidir. Bu destekle üretilen kumaşla, tasarımcı arasında bağ oluşturularak gelecekte tasarımcının çalışma hayatında bu kumaşları tercih etme oranı artmış olacaktır. Bu durumda unutulmaya yüz tutmuş kumaşlar ilgi ve destek görecektir; üretilmeye devam edilecektir.

KAYNAKÇA

- Akan, M. (2016). Anadolu Yörük Yaşamında Dokuma Geleneği. *Kalemisi Dergisi*, 4(7), 39-58. doi:10.7816/kalemisi-04-07-03
- Akgül, K. (2021). *Kırsal Kalkınma Bağlamında Türkiye'de İpek Böcekçiliği: Bursa İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir
- Antalya. (2023). Pinterest: <https://tr.pinterest.com/pin/774267360921669575/> adresinden alındı
- Atav, R., & Namırtı, O. (2011). İpek Liflerinin Dünü Ve Bugünü. *Mühendislik Bilimleri Ve Tasarım Dergisi*, 1(3), 112-119. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jesd/issue/20868/223927> adresinden alındı
- Avazyan, A. N. (2014). Twitter: <https://twitter.com/nataliavazyan/status/469130497122402304> adresinden alındı
- Bakkal, A. (2019). Antalya Selçuklu Kervansarayları. *Türk Akademik Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 559-562. doi:10.30622/ tarr.644055
- Başkaya, Z. (2014). Gelişimi Ve Dağılışı Bakımından Türkiye'de İpekböcekçiliğinde Bilecik İlinin Yeri Ve Çözüm Önerileri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(30), 257-286. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunidcd/issue/2458/31326> adresinden alındı
- Bilge, G. (2017, Aralık). Gılamık Dokuma. *İbradi Tarih Kültür Sanat Edebiyat Dergisi*(6), 19-22. <http://www.ibradi.bel.tr/ibradi-dergisi-6-sayi> adresinden alındı
- Büken, N. O. (2005). El Dokumacılığının Ve El Dokuma Tezgahının Tarihçesi, El Dokuma Tezgahı Çeşitleri. *Sanat Dergisi*, 0(8), 63-84. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2596/33391> adresinden alındı
- Çay, A. M., & Öztürk, E. (2019). Karakeçili Aşireti Hakkında Kısa Bir Değerlendirme. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 539-543. doi:10.7816/ulakbilge-07-39-04
- Çeliker, D. (2011). Geçmişten Günümüze Türklerde Keçecilik Ve Keçe Yapımında Yeni Teknikler. *Art-e Sanat Dergisi*, 4(8), 1-22. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduarte/issue/20727/221473> adresinden alındı

- Davulcu, M. (2018). Alanya Yöresinde İpek Ve İpekböcekçiliği Kültürü Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, 1(3), 335-358. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/folklor/issue/42151/464951> adresinden alındı
- Deniz, M. (2015). Kapatılan Antalya İpekböceklik Mektebi Ve Antalya'da İpekçilik. *Türk&İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*(2), 319-327. https://www.researchgate.net/publication/319873693_KAPATILAN_ANTALYA_IPEKBOCEKCILIK_MEKTEBI_ve_ANTALYA'DA_IPEKCILIK adresinden alındı
- Doğan, M. S., & Doğan, C. (2010). Yörüklerin Hayat Tarzı. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(49), 677-708. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/897/10043> adresinden alındı
- Dünden Bugüne Antalya. (2020). A. Kerim Atılğan (Ed.). içinde Konya: T.C. Antalya Valiliği İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Yayınları. <https://antalya.ktb.gov.tr/DundenBuguneAntalya/DBA-Cilt-1/files/web-c%C4%B1t1.pdf> adresinden alındı
- Engiz, E. (2021). *İpek Böcekçiliği Mektebi ve İstasyonu, Antalya*. Kültür Envanteri: <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/ipek-bocekçiliği-mektebi-ve-istasyonu-antalya/#16/36.879532/30.706884> adresinden alındı
- Erymna. (2022). Wikipedia Özgür Ansiklopedi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Erymna> adresinden alındı
- Genç, M. (2020). Yörük Kültüründe Dokuma. Doç. Dr. Fatih Uslu (Ed.) *Yörük Araştırmaları-1* içinde (s. 175). Konya: Palet Yayınları.
- Güretek, G. A. (2020). Yörük Kültüründe Tören Giysileri. Doç. Dr. Fatih Uslu (Ed.) *Yörük Araştırmaları-1* içinde (s. 93). Konya: Palet Yayınları.
- Horzumlu, A. H. (2017). Yörük Kültürünü Tanıtmak: Dernekleşme Faaliyetleri Ve Yörük Şenlikleri. *Türkiyat Mecmuası*, 27(2), 239-255. doi:10.18345/iuturkiyat.370071
- İnalcık, H. (2020). *İPEK*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islaman-siklopedisi.org.tr/ipek> adresinden alındı
- İpek Yolu Belediye Başkanları Forumu Antalya'da Gerçekleşti*. (2018). Çekul Vakfı: <https://www.cekulvakfi.org.tr/haber/ipek-yolu-belediye-baskanlari-forumu-antalyada-gerceklesti> adresinden alındı
- İpekböcekçiliği Ve Yetiştiriciliği*. (2022). Kozabirlik: <http://www.kozabirlik.com.tr/> adresinden alındı
- Istar Dokuma Tezgahları*. (2021). tekstilbilgi: <https://tekstilbilgi.net/istar-dokuma-tezgahlari.html> adresinden alındı
- Mermutlu, B. (2013). Mübadele Sonrası Bursa'da Üretici Ve Küçük Esnafın Durumu. *U.Ü. FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ*(25). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/273579> adresinden alındı

- Odabaş, E., Günbey, B., Zengin, Y., & Akay Sarıkaya, H. (2020). Dünya ve Anadolu'da İpek Böceğinin Yolculuğu. *Hayvan Bilimi ve Ürünleri Dergisi*, 3(1), 75-84. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jasp/issue/56061/712368> adresinden alındı
- Öz, M. (2021). Manavgat Kazansında İbradı. *İbradı Tarih, Sanat, Kültür Ve Edebiyat Dergisi*(9), 62-90.
- Sağ, M. (2020). Gelenekten Modernizme Yörük Kültürünün Varlıkları Ve İfade Biçimleri Üzerine Düşünceler. Doç. Dr. Fatih Uslu (Ed.) *Yörük Araştırmaları-1* içinde (s. 89). Konya: Palet Yayınları.
- Şahin, T. E. (2020). İpek Yolu: Tarihsel Geçmişi; Kültürü Ve Türk Dünyası İçin Önemi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 39(67), 71-97. doi:10.35239/tariharaştırma lari.644530
- Uğuz, S. (2021). Karabatan (Pebrine) Ve Baygınlık (Flacherie)Salgınlarının Osmanlı İpek Böcekçiliğine Etkileri. *Tarih Ve Kültür Araştırmaları Dergisi*(Salgın Hastalıklar Özel Sayısı), 31-47. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bellek/issue/60495/814060> adresinden alındı
- Yağlıdere, Ö. (t.y). *İpekböceğinin Hikayesi*. Kozabirlik: <http://www.kozabirlik.com.tr/ipekboceginin-hikayesi/> adresinden alındı
- Yetişen, Y. K. (2011). *İPEK "Dut Yaprağından Kaftana"*. Bursa: Kendi Yayını.
- Yiğit, H. (2019). Yörük "Yörür Mü?" Yörük Kelimesinin Etimolojisi Üzerine Bir Deneme. *Asia Minor Studies*, 7(1), 15-23. doi:10.17067/asm.497886
- Yılmaz, E. (2017). İpek Yolu Hakkında Kısa Bir Değerlendirme. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 672-683. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/367893> adresinden alındı
- Yılmaz, E. (2021). İpek Yolu'nda İpeğin Yolculuğunun Kısa Tarihi. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 95-104. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asyar/issue/63563/882810> adresinden alındı
- Yurtoğlu, N. (2017). Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de İpek Böcekçiliği (1923-1950). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 159-189. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ctad/issue/37020/424572> adresinden alındı

Kaynak Kişiler

Adı-Soyadı: Ahmet KOCAKULAK

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Ticaret (Ailesi Eski Gılamık Dokuyucusu)

Görüşme Tarihi: 07.06.2021-30.12.2022

Adı-Soyadı: Ali KOCAKULAK

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Çiftçilik & Hayvancılık (Ailesi Eski Gılamık Dokuyucusu)

Görüşme Tarihi: 10.06.2021-17.09.2022

Adı-Soyadı: Alişan GÜNGÖR

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Emekli

Görüşme Tarihi: 20.05.2022

Adı-Soyadı: Aydın DEMİROĞLU

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Ticaret & Yöresel Halk Müziği Sanatçısı

Görüşme Tarihi: 26.10.2022

Adı-Soyadı: Ayten POSTACIOĞLU

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 14.09.2022

Adı-Soyadı: Ayşe TOLON

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 17.05.2022

Adı-Soyadı: Emine KOCABAŞ

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 22.05.2022

Adı-Soyadı: Feride CANBAŞ

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Gılamık Dokuma Atölyesi Hocası

Görüşme Tarihi: 16.05.2022- 25.12.2022

Adı-Soyadı: Feriha KOCAKULAK

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Eski Gılamık Dokuyucusu

Görüşme Tarihi: 15.01.2020

Adı-Soyadı: Gülay DİRİ

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Yöresel Halk Müziği Sanatçısı (Eskiden Hayvancılık)

Görüşme Tarihi: 17.05.2022

Adı-Soyadı: Gülsüm BORA

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı (Eskiden Hayvancılık)

Görüşme Tarihi: 26.09.2022

Adı-Soyadı: İbrahim EKMEKÇİ

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Emekli Öğretmen & Yöre Araştırmacısı

Görüşme Tarihi: 06.09.2022

Adı-Soyadı: İlknur BOZKURT

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Emekli

Görüşme Tarihi: 14.09.2022

Adı-Soyadı: Mediha DEMİRCAN

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı (Ailesi Eski Gılamık Dokuyucusu)

Görüşme Tarihi: 10.09.2022-14.09.2022

Adı-Soyadı: Mehmet AYBAR

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Emekli

Görüşme Tarihi: 14.08.2022

Adı-Soyadı: Melek KOCABAŞ

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 22.05.2022

Adı-Soyadı: Mine KOÇER

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 20.05.2022

Adı-Soyadı: Nevin PEŞMEN

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Gılamık Dokuyucusu (Eski Düzen)

Görüşme Tarihi: 12.05.2022-15.10.2022

Adı-Soyadı: Nurten ÖZKER

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 08.09.2022

Adı-Soyadı: Serkan GEDİK

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Tarihçi

Görüşme Tarihi: 07.09.2022-12.12.2022

Adı-Soyadı: Suna KOCAKULAK

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Hayvancılık

Görüşme Tarihi: 21.09.2022

Adı-Soyadı: Tolga ÖZGÜVEN

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Turizm

Görüşme Tarihi: 25.10.2022

EKLER

EK A GÖRÜŞMELER

Adı-Soyadı: Ahmet Kocakulak

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Ticaret (Ailesi Eski Gılamık Dokuyucusu)

Görüşme Tarihi: 07.06.2021-30.12.2022

1) Bölgede yaşayan Yörük halk ile ilgili neler biliyorsunuz?

Çoban yatağı dediğimiz yataklarda yaşıyorlar. Mevsime göre yataklarına göçen aileler günümüzde hala var. Benim ailem ben çok küçükken o hayatı bırakıp tamamen yerleşmiş ama şu anda amcamın çocukları ve yeğenlerim, bu kültürü devam ettiren akrabalarımız var. Kışın köye yakın daha sıcak yataklarına gelirler, yazında daha serin bölgelerdeki yataklara giderler. Yataklar köye 20km mesafe bölgedeler. Eski Yörükler gibi kıl çadırlar değil taştan yapılmış tek göz 7-8 metre kare evlerde yaşıyorlar. Duruma göre taşınabilen konteynerlerde yaşayan, güneş enerjisiyle elektriğini üretip kullanan aileler de var. 1900'lü yılların başlarından beri çoban yataklarında yaşamışlar.

2) Yörede ipek böcekçiliği ile ilgili daha önce duyum aldınız mı? Aldıysanız nelerdir? Evet aldım. Anneannem, teyzem ve annem bölgede ipek böcekçiliği yapıp iplik üretip Gılamık dokumuşlar. Annem küçükken ipek böceklerini beslediğini annesinin ve ablasının ipek dokuduklarını anlatıyordu. Dedem Bursa Karacabey'de şekerciymiş, köye geldiği zamanlarda anneannelere yardım ediyor, metrelerce dokuma yapıp kumaş tüccarlarına satıyorlarmış.

3) Gılamık dokuma kumaşı biliyor musunuz?

Gılamık' ı yörede herkes bilir. Eskiden tüm kadınlar Gılamık örtünürdü, şimdi bazı teyzeler bu geleneği devam ettiriyor.

4) Ailenizde Gılamık dokuma yapan var mıydı? Kimdi? Doğum tarihi nedir? Hangi tarihte yapmıştır?

Evet. Annem, anneannem, büyük teyzem eski dokuyuculardı. Anneannemin eski evinde tezgâh sökülmüş halde duruyordu. Annem tezgâhı tekrar kurdu ve dokuma faaliyeti yeniden canlandı. Annem Feriha Kocakulak 1936 doğumlu, teyzem ve anneannemin doğum tarihini bilmiyorum. Annem dokuma yaptığında küçük çocukmuş 13 yaşında evlendirilmiş, o yaşa kadar yapmış.

5)Gılamık ile ilgili bildiğiniz en eski tarih nedir?

Gılamık'ın çok eski tarihlere dayandığı söyleniyor. 300 yıllık bir tarihi olduğunu söyleyenler var. Benim ailemden dolayı duyum aldığım en eski tarih 1930'lu yıllardı.

6)Gılamık kumaşınız var mı? Ne olarak kullanıyorsunuz?

Annemin eskiden dokumuş olduğu küçük bir parça ve annemin gelin duvağı evimizde olan en eski Gılamık kumaşlar. Onun dışında eşim şu an dokunmaya devam eden atölyelerden kumaşlar almış.

Adı-Soyadı: Ali Kocakulak

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Çiftçilik &Hayvancılık (Ailesi Eski Gılamık Dokuyucusu)

Görüşme Tarihi: 10.06.2021-17.09.2022

1)Bölge tarihçesiyle ilgili neler biliyorsunuz?

Küçükken okulda Erymna şehrindeki sürgün olan insanları şimdiki Ormana'nın olduğu yer tamamen ormanlıkmiş buraya sürgün etmişler. Hatta Ormana 'nın ismi de hadi ormana dedikleri için oradan gelmiş diye anlatıyorlardı. Erymna çöktükten sonra oradaki insanlar da bu ormanlık bölgeye yerleşmişler. Anlatılanlar böyleydi. Daha önce burada Ermeni insanlar yaşamış Ermeni ustaların yaptığı 3-4 tane ev duruyor. Sıvasında tuğla olan Düğmeli Evler Ermeni ustaların yaptığı evler. Burada yaşamışlar evler yapmışlar. Birkaç tanesi duruyor ama gerisi köyde yaşanan büyük yangınlarda yanmışlar. Köyde 7 kere büyük yangın çıkmış, büyüklerimiz anlatıyordu. Yangınlarda sağ çıkan insanlar canlarını zor kurtarmışlar köyün çoğunluğu yanmış. Yanan evlerin yerine eskisine benzeyen yeniden evler yapmışlar.

2) Yörede ipek böcekçiliği ile ilgili daha önce duyum aldınız mı? Aldıysanız nelerdir?

Evet aldım. Anneannemler yörede ipek böcekçiliği yapmışlar. Şu an oturduğum evin bahçesinde anneannemin evi vardı, yıkıldı ama bahçede ipek böcekçiliği yaptıkları dut ağaçlarının çoğu duruyor. Bölgede çok fazla dut ağacı var ve gövdelerine bakıldığı

zaman ağaclar en az 500 yaşındalar. Anneannemin evinin olduğu yerde bile bakıldığında 8-10 tane dut ağacı var. Köy tamamıyla dut ağacı ile kaplıydı, her evin önünde dut ağacı vardı. Köyde gezen belki 1000 tane dut ağacı vardır. İpek böcekçiliğini annemler yapmış, dokumuşlar.

3)Gılamık dokuma kumaşı biliyor musunuz?

Evet, biliyorum. Annem, anneannem, teyzem dokumuşlar. Köyün yöresel bezi.

4) Ailenizde Gılamık dokuma yapan var mıydı? Kimdi? Doğum tarihi nedir? Hangi tarihte yapmıştır?

Annem, anneannem, teyzem Gılamık dokumuşlar. Annem Feriha Kocakulak 1936 doğumlu çocukken yapmış.

5)Gılamık ile ilgili bildiğiniz en eski tarih nedir?

Çok eski olduğu söyleniyor, annemin anlattığı çocukken dokuyormuş.

Adı-Soyadı: Alişan Güngör

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Emekli

Görüşme Tarihi: 20.05.2022

1) Yörede ipek böcekçiliği ile ilgili daha önce duyum aldınız mı? Aldıysanız nelerdir? Eskiden yörede ipek böcekçiliği yapılmış.

2)Gılamık dokuma kumaşı biliyor musunuz?

Evet biliyorum. (Sandığından kumaşları çıkarıp gösterdi.)

3) Ailenizde Gılamık dokuma yapan var mıydı? Kimdi? Doğum tarihi nedir? Hangi tarihte yapmıştır?

Köyde her evin altında tezgâh varmış kadınlar dokurlarmış. Herkesin ailelerinden dokuyanlar var.

4)Gılamık ile ilgili bildiğiniz en eski tarih nedir?

300 yıllık bir gelenek olduğu söyleniyor. Bu gömlek mesela baksana ne kadar eski, aile yadigarı hepsi.

Adı-Soyadı: Aydın Demiroğlu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Ticaret& Yöresel Halk Müziği Sanatçısı

Görüşme Tarihi: 26.10.2022

1)Bölge tarihçesiyle ilgili neler biliyorsunuz?

Antalya şehir olmadan önce Sidelya şehir ve ticaret şehriydi. Bu yörede ticaretin çok iyi döndüğü bir şehir Sidelya ve burada kuyumcu imalathaneleri var, ustalar var. Bu ustalar altın ve gümüş işlemeciliği yapıyorlar. Zaman içerisinde korsan baskınlarından korunmak için korsanların erişmekte zorlanacakları yüksek yerlere imalathaneleri taşıyorlar ve bunun da en güzel yeri Erymna şehri. Oradaki ustalar buraya yerleşiyor ve el sanatları bu dönemde zirve yapmaya başlıyor. Bu arada Erymna'nın en önemli özelliği kendine özel bir şehir olması ve kendi parası olması. Zamanla kuyum ve gümüş işlemeciliği yapan kişiler demirciliğe başlıyorlar. Nal, çekiç, çapa, tahra gibi şeyleri çok iyi yapan ustalar yetişmeye başlıyor. Bildire' de Çataloluk'ta bulunan yazıt ile ilgili rahmetli Akçaoğlu söylemişti o bir teşekkür belgesiymiş. Yanındaki amblemde dünyaca meşhur bir amblem aslında. Bir de esas yöneticinin Gotenha yanlı Gödene 'de oturduğunu duymuştum. Ormana sanat şehri ve çevre yerlerde sanat bu kadar yokmuş. Tavanlarımız, işlemelerimiz farklı.

2) Eski üçetekli kadınlardan hatırladığınız var mı? Başlarında ne örtülüydü?

Tabi ki. Başlarında nezgep takılıydı üstüne de cember örterlerdi, beyaz cember.. Anneannemin şemse derdi, kancaları vardı nezgepe geçirirdi. Sıcakta nezgepini aralar belinden kekik yağı çıkarırdı, kafasından buhar çıkardı kekik yağı dökerdi kafasına, tekrar nezgebini geçirir örtüsünü örterdi. Anneanneme nezgebini çıkar hava alsın derdim çıkarırsam donuveriyim derdi.

3) Yörede ipek böcekçiliği ile ilgili daha önce duyduğunuz var mı? Aldıysanız nelerdir? Bence Cumhuriyet Dönemi öncesinde buralarda biliniyordu çünkü bölgenin İstanbul ile tanışıklığı 500 seneye yakın belki de fazladır. Fatih Sultan Mehmet döneminde biraz ticari kafadan dolayı İstanbul'a gitmişler. Karacaahmette 350 yıllık Ormana'lı mezarı olduğu gibi şeyler duymuştum. Ormana bu çevrede aslında İstanbul ayağı. Çevre köylerden buraya gelin verenler Ormana'ya verdik ama aslında İstanbul 'a gidecek birkaç seneye İstanbul' a kız verdik derler. İpek böcekçiliği olsun Osmanlı'daki dokuma sanatları olsun birçok şey bence Ormana'ya bu bağlantıdan dolayı diğer bölgelere göre önce gelmiştir.

Adı-Soyadı: Ayten Postacıoğlu

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 14.09.2022

1)Yöre tarihi ile ilgili ne biliyorsunuz?

Annemden burada Ermeniler'in yaşadığını anlatıyordu. Ragıplar'ın evini Ermeni ustalar yapmış. Kale de kalıntılar varmış. Annem buraları hep Ermeni ustalar yaptı derdi. Karadağ'daki deliklerde yaşamışlar, saklanmışlar.

Burası İpek Yolu üzerinde olduğu için kervanlar geçiyormuş. Televizyonun yeni yayıldığı dönem İngilizler İpek Yolu belgeseli çekmişler Türkler seslendirme yapmış. Biz o zaman hep televizyonun başında bekliyorduk seyretmek için. Bir baktım bizim Bildire'yi gösteriyorlar ve Manavoğlu Erhan'ın dedesi birkaç kişi daha tanıdıklardan belgeselde rol alıyorlardı. Eşeklerle Eynif' e giderken çekmişler. Oradan geçiyormuş İpek Yolu. Bir hanımdan dinlemiştim eskileri anlatacak kimse kalmadı artık. Biz Cezayir asıllıymışız kervanlarla buradan geçenler yerleşmiş buraya. Ermeniler yaşıyormuş kuyumculuk yapıyorlarmış aşağıdaki Hisar denilen yerde. Buradaki dağların ismi bile bak Aşilyan diyolar -yan eki Ermeniler'in ekleri, Çintiyan' da öyle. Keşke zamanında daha iyi dinleseydim her şey unutuluyor, ablalara abimlere bile ben anlatıyorum kimse bir şey bilmiyor.

2) Yörede ipek böcekçiliği ile ilgili daha önce duyum aldınız mı? Aldıysanız nelerdir? Annem yapıyordu. İpek böceğini nasıl elde ederlerdi bilmiyorum ama böceği beslerlerdi dut yapraklarıyla, sonra kozalarını sararlardı. Sıcak suyla da ipeği çekerlerdi ve sararlardı. Dokumada kullanırlardı bir de tığ işinde kullanırdı annem. 1943 doğumluyum annem 1950 yıllarında filan yapıyordu. Ne zamandan beri yaptığını anlatmadı. Ne zamandan beri yapıldığını bilmiyorum ama annemin yaptığını masanın üstüne tepsilerle koyduğunu çok iyi hatırlıyorum.

3)Gılamık dokuma kumaşı biliyor musunuz? Gılamık ile ilgili bildiğiniz en eski tarih nedir?

Evet biliyorum. Bizim eskiden tezgâhımız varmış ham pamuklu kaput bezi dokurlarmış. 6-7 yaşlarındaydım o zamanlardan aklımda kalanlar bunlar 1962 senesinde ben evlendim İstanbul' a gittim köyle çok irtibatım kalmadı gidince. Çocukluğumdan hatırlıyorum evlerde dokuyorlardı hatta sizin babaannenin annesine dokutuyorlardı, Gılamık derlerdi o ipeklerden dokuturlardı. Onu üç enden dikip örtü olarak kullanırlardı. Uzun süre başörtüsü olarak kullandılar şimdi aksesuar ev tekstili olarak kullanılıyor. 300 yıllık geçmişi olduğunu bilmiyorum sadece benim damatlık iç çamaşırı takımı vardı anneannemden kalmış galiba, her tarafı ipektendi annem o zaman 100 yıllık demişti bana çeyizime vermişti. İstanbul' da saklıyorum antika diye. Burada dokunmuş kumaşı, sırf ipekten dokunmuş. Annem kendi çektiği ipliklerden ben evlenirken bana tığ işi oda takımı yaptırdı.

Gılamık dokumayı çok yapan vardı, bir tanesi kalmadı. Şimdiki dokuyanlar sonradan öğrendiler. Çok dokunurdu Gılamık herkes 3-5 tane dokutur kullanırdı. Bizim babamların evindeki dokuma tezgahlarını filan almışlar şimdiki tezgâhları kurarken. Her takımı vardı annemin kiler diye bir yeri vardı ordaydı. Dokunmuş bezler vardı pamuklular ve çok daha kalın kumaşlar bile dokunuyordu. Eski dokuyuculardan en güzel dokuyan babaannenin annesi Makbule teyzeydi bir de Nuri Usta'nın karısı derlerdi o dokurdu en iyi.

Adı-Soyadı: Ayşe Tolon

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 17.05.2022

1) İbradı' da ipekçilik ile ilgili ne biliyorsunuz?

Buralarda ipek böceği eskiden yapılmış diyorlar. Ama ipeği asıl yapan ve dokuyan Ormana. Bizim burada kaput bezi ve kilim dokunmuş. Biz keçilerin kılından iplik yapar ondan dokurduk. İplik yapılan şeye ilengere denir burada. (Nasıl yapıldığını göstermiş ve fotoğraflanmıştır.)

Adı-Soyadı: Emine Kocabaş

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 22.05.2022

1) Yörede ipek böcekçiliği ile ilgili daha önce duyum aldınız mı? Aldıysanız nelerdir? Evet eskiden burada ipek böcekçiliği yapmış ve ipek dokumuşlar. Akseki'den gidip ipek böceği tohumu almışlar. Yörede dokunan kıl kumaşlar oraya satılıyormuş karşılığında ipek böceği tohumu alıp denemişler ve burada olduğunu görüp devam etmişler. Köyde dokuma yapılıp Akseki'ye gönderiliyor oradan da Denizli'ye gönderiliyormuş.

2)Gılamık dokuma kumaşı ile ilgili neler biliyorsunuz?

Evet seneler önce Halk Eğitim'in bir yarışmasına girmiştım Gılamık'la ilgili yazı yazarak. Bilgileri Feriha teyzeden aldım. Her gün evine gidip sorular soruyordum ve not alıyordum. Ondan öğrendiklerimle dosya yapıp yarışmada 3.'lük almıştım. Burada bizim küçüklüğümüzde tezgahlar toplanacak yeniden dokuma yapılacak dendi Feriha teyze annesinin evinden tezgâhın parçalarını tek tek taşıdı hatta torunuyla birlikte beni de çağırmişti taşımamız için. İp sarılan çıkırığı filan taşıdığımızı hatırlıyorum.

Eskiden zengin gelinlere Gılamık gecelikler dokunuyormuş. Üzerine kök boyalı nakışlarla süslemeler yapıyorlarmış. Yoksul olan gelinlere de pamuktan gecelikler dokunur üzerine ipek iplikle azıcık işleme yaparlarmış. Kök boyayı çeşitli bitkilerden yapmışlar. Pembe renk gelincikten yapıyormuş ve yeni gelinlere pembe renk kullanılıyormuş. Kırmızıda gelincikten yapıyormuş anlamı da gelinlik çağına gelmiş genç kız demekmiş. Bordo rengi karamık denilen bitkiden yapılmış 2. Kez evlenecek kadınlar kullanırmış. Yeşili yeşil bitkilerden, kahverengiyi cevizden, moru karamık bitkisinin çiçeğinden, turuncuyu gelin yemişi meyvesinden yapıyorlar ve bunları karıştırarak deneyerek yeni renkler yapmışlar. Kızıl kahve soğan kabuğuyla, siyahta karamık bitkisinin suyu çok kaynatılınca siyah olurmuş ve kocası ölmüş kadınlar siyah kullanırmış. İplikleri kök boyayla boyayıp sonra dokuyorlarmış. Feriha teyzenin gelin duvağı pembe çizgili Gılamık hikayesini de bana anlatmıştı; evlenecek olan kız gideceği evin zenginliğini yansıtmış, Feriha teyze tamamen ipekten pembe Gılamık gelin duvağını kendi dokumuş. Duvağa gelinin oğlan kardeşi sayısı kadar çiçek takılırmış ve önüne pullu firketeler takılırmış.

3)Gılamık ile ilgili bildiğiniz en eski tarih nedir?

300 yıllık deniliyor ama benim bildiğim Feriha teyzenin anlattıkları sadece o da şimdi yaşlı 85-86 yaşında çocukken yapmışlar.

4) Gılamık dokuma kumaşınız var mı? Ne olarak kullanıyorsunuz?

Evet var. Kendimde öğrenip dokumuştum. Çeyiz sandığımdalar, eskiden başörtüsü olarak kullanılırmış ama artık evlerde masa örtüsü sehpa örtüsü gibi örtü takımları olarak kullanılıyor ve çeyizlere konuyor. Bir de Feriha teyze çeyizime Gılamık'tan damat iç donu vermişti bana hediye olarak.

Adı-Soyadı: Feride Canbaş

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Gılamık Dokuma Atölyesi Hocası

Görüşme Tarihi: 16.05.2022-25.12.2022

1) Yörede ipek böcekçiliği ile ilgili daha önce duyum aldınız mı? Aldıysanız nelerdir? Yörede ipek böcekçiliği ile ilgili 300 yıllık bir gelenek olduğunu duydum. Eskiden her evde yapılır dokunurmuş.

2)Gılamık dokuma kumaşı ile ilgili neler biliyorsunuz?

Yörede 300 yıldır dokunan bir kumaş Gılamık. Feriha teyze 30 sene önce eski tezgâhları kurmuş öğretmiş. Bizlerde 2010 yılında Ormanalı hayırseverler tarafından

Kastamonu'dan tezgahlar getirildi ve oradan gelen hocadan dokuma yapmayı öğrendik. Daha sonra eski Gılamık kumaşlara bakarak Gılamık dokumaya başladık. Atölyede 5 tane tezgâh bulunmakta ve bunlarda Halk Eğitim Merkezi'ne bağlı olarak kurs vermekteyiz. 12 yıldır dokuma yapıp bu işi gelecek nesillere aktarıyoruz.

Dokuma işlemi ilk olarak çözümlü atölyesinde başlıyor, kumaşın eni boyu hesaplandıktan sonra matematik işlemler yapılarak numarator yardımıyla levante kol çevirerek çözümlü ipliğini sarıyoruz. Sarım işlemi bittikten sonra levante çıkarılıp tezgâha takılıyor. Tezgâha takıldıktan sonra çileleri tek tek önce gücülerden geçiriyoruz. Tezgâhımız 2 çerçevesel bir tezgâh, bu 4 çerçeve de olabiliyor. Kumaşın kenarları düzgün olsun diye başta ve sonda 8-10 tane gücünden çift iplik takıyoruz, diğerlerinde tek tek takıyoruz. Gücü işleminde hata yapmamamız gerekiyor yoksa kumaş hatalı çıkar. Daha sonra da iplikleri taraklardan geçiriyoruz. Daha sonra demirden atlatıp ön tarafa bağlıyoruz. Bağladıktan sonra dokuma işlemi başlıyor.

3)İplik olarak ne kullanıyorsunuz?

Atkı ipimizde istediğimiz ipliği kullanıyoruz çözümlü ipliğimiz pamuk. Atkı ipliği ipek, keten, pamuk şeklinde kullanıldığı yere göre farklı tasarımlar yapıyoruz. Orijinal Gılamık ipekten dokunuyor, atkısı ipek çözümlü pamuk olarak dokunuyor.

4)Desenler neye göre yapılıyor? Tahar planı gibi bir plan çıkarılıyor mu?

Bu dokumalar tamamen dokuyucusunun ruh halini yansıtıyor. Tahar planı biraz uzun sürüyor daha çok doğaçlama çalışıyoruz ama öyle de yaptığımız oluyor. Tezgâhın başına oturduğumuzda o an ne gelirse onu dokuyoruz. Mesela karnın aç olduğu zaman tefeyi farklı çekiyorsun, ruh haline göre değişimler oluyor. Dokuma hocaları bunu söylerdi ama kendim deneyerek daha iyi anladım. Her şey yolundayken çok daha güzel oluyor.

5)Dokuma atölyesinde bir öğrencinin öğrenim süresi ne kadardır?

En az 6 ay. Düzgün bir kumaş çıkabilmesi için en az 6 ay, sürekli çalışması gerekiyor. İlk önce öğrenciler hemen oturup dokuyalım diyor ama öyle bir şey yok önce çözümlü öğrenmesi gerekiyor, orda düzgün sarılmazsa iptal ediliyor iplikler ve kumaşın eni düşüyor.

6)Kaç santimetre enlerde kumaş dokuyabiliyorsunuz?

50 santimetre ile 120 santimetre arası dokumalar yapabiliyoruz.

7)Yeni düzen tezgahların metal olmasının avantajı nedir?

Bu tezgahların metal düzen üzerinde kurulu olması öğrenci eğitildiği için büyük avantaj sağlamakta. Yeni öğrenen öğrenciler için metal düzen daha dayanıklı oluyor.

8)Gılamık ile ilgili bildiğiniz en eski tarih nedir?

Ben Ormana'ya gelin geldim buralı değilim ama 300 yıllık bir geçmişi olduğu anlatılıyor ve yöre halkının sandıklarından çıkan eski kumaşları görmek mümkün. Eskiden her evin altında dokuma tezgâhları bulunuyormuş yöre halkı dokumacılığı çok eskiden beri yapıyormuş.

Adı-Soyadı: Feriha Kocakulak

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Eski Gılamık Dokuyucusu

Görüşme Tarihi: 15.01.2020

1)İpek böceği nasıl yapılıyor?

İpek böceğinin kum gibi tohumu olur. Tohumu önce bir dülbente sararız. Üç gün sıcak goynumuzda tutarız, duru orda. Üç gün sonra açar bakarız çıkmaya başlar incecik incecik böcüler. Evimizdeki kapaklı sahanlara dülbent serer küçük böcülerini içine koyar kapağını kapatırız. Kapağı örtülen sahan sıcak olsun diye ocakların yanına konulurdu. Duruma göre soba yanına da konulabilir. Birkaç gün bekletir böcüler bir sahan dolusu oluverir üç-beş gün sonra çoğalır birkaç sahan dolusu oluverir. Böcüler tohumdan iyicene çıkıp böcü haline gelince elek veya kalburlara koyarız. Böcüler yeni yeni yeşeren dut ağacı yapraklarını sıyırarak yerler. Çocuk olduğum için ağaca çıkıp yaprakları ben toplar böcülere yedirirdim. Böcüler büyüdükçe büyük sinilere, kalburlara, toluslara ne bulursak dülbent serer böcülerini oraya koyarız, besleriz. Barmak büyüklüğüne gelen böcü sarmaya başlar. Sarmaya başlayınca salıncak gibi bir yer kurarız onlara, hepsini oraya koyarız dağılırlar, kenarlarında kesme dediğimiz, gavlak dediğimiz purçlar, fındık yaprağı gibi yapraklar koyarız. Onlar girer oralara üç gün yaprağı yemeyiverirler gayri dururlar. Çalılıkların içinde gezmeye başlarlar ağızlarından ipek çıkar, içine girerler, sararlar. Sardıkları zaman biraz evlerinde bırakırız onları sonra toplarız. 2-3 kilo 5-6 kilo bazen 10 kilo olurlar. Sonra sonu kötü. Dama çıkarırdık, damda gulemiz vardı bizim, altına naylonlar sererdik onların üstüne koyardık. Güneşte patır patır ölürlerdi içinde. Öldükten sonrada iyice kuruturuz onu ipeğininide bir tencereye su goyarız birer avuç atarız oraya sardıkları ipekleri ısıtırız suyu gaşıkla karıştırırız gaşığa ipekler dolanmaya başlar, onları elimizle çekeriz çileler yaparız. Onu gülevcene katar tekrardan masır sararız, örtü dokuruz. Dut ağaçlarında yaprak kökünü keserdik.

2)Gılamık dokudunuz mu? Ailenizde kimler dokurdu?

7-8 yaşındayken ablam dokurdun da dedem annem masırını sarardı, gelemgenini sarardı annem, çözüsünü ablam çözerdi.

3)Gılamık kaç santimetre eninde dokunuyordu? Ne kadar kumaş dokuyordunuz?

Uzun uzun 50 cm eninde boyu boyuna 25 metresine bir top kumaş derdik. 200-250 metre bez dokurdu ablam. Ben de örtüler dokudum, başımızdaki ipek arası fitilli örtülerden dezgahta dokudum. 13 yaşında gelin oldum ondan önce o dezgahta örtüler dokuduk hep, dokurduk ta annem satardı. Köylümüz ipek örtü örtünür o zamanlarda örtünürdü, örtüye arasına ipek atarız. 27-28 tane ipek atarız, sağa sola dezgahta gelir gider mekik, 6 tane de fitil atarız. Öyle öyle örtü dokuruz. Maniler yaza yaza dokurduk.

4)Dokunan kumaşlar nereye satılıyordu?

Akseki'ye satıyordu annem.

5)Dokuma yaparken yazılan manilerden hatırladıklarınız neler?

“Dezgahımın sesine dolaştım ensesine,
Gızları bağlamışlar dezgahın tefesine, kızların tefesine”
“Şirkette yığılı bezler, iki adam yol temizler,
Çürük gavuna döndü dezgah dokuyan kızlar.”

Bu iş hasta yapıyor dokuyanları. Sol kol tefe çeker, sağ kol ip çeker iki ayakta boyuna oynadığından zayıflıyor dezgah dokuyanlar. Bu mâni şimdi okulda olan dezgahımızın tefesinde yazardı.

Adı-Soyadı: Gülay Diri

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Yöresel Halk Müziği Sanatçısı (Eskiden Hayvancılık)

Görüşme Tarihi: 17.05.2022

1) Yörük kültüründe büyümüş biri olarak bu kültüre ait kumaşların yapımında buldunuz mu?

Evet bu kültürün içine doğmuş biriyim, doğdum evlenen kadar bu kültürde yaşadım. Çocukluğum dağlarda hayvan gütmekle geçti. Yörük kumaşları kıl ve keçeden yapılıyor. Dağda yaşayanlar kumaşlarını yaparken imece usulü çalışırlar, hangi aile yapacaksa diğer aileler yardıma gider ve yardım edilen ailenin durumu iyiyse o güne özel hayvan kesilirdi.

2)Keçe ve kıl kumaş yapım aşamalarını anlatabilir misiniz?

Keçe yapımı; Koyun yün kesme işlemine kırkım denir. Kırkım yapılan yün ağaç dalı eğilerek yay denilen araçla atılmaktadır. Eğilen ağaç dalına hayvan bağırsağından

yapılan kiriş denilen misina benzeri ip geçirilir ve yapılan araca atık denilmektedir. Atıkla kırkım yapılan yün iyice kabartılır. Kabartılan yün büyük bir sini içerisinde daire biçimine getirilir. Bu işleme demetleme denilmektedir. Yapılacak keçe miktarına göre yün demetlenmektedir. Yapılacak malzemenin boyutunda keçi kılından yapılan çul yere serilir, çulun üzerine yün aynı orantıda(kalınlıkta) olacak deliği olmayacak şekilde serilir. Daha sonra serilen yünün üzerine sıcak su çilenir (serpiştirmek). Suyun içerisine ayrıyeten ardıç dalları ve beyaz sabun da konulmaktadır. Bunun sebebi içinde bulunan reçinenin keçeyi yapıştırma özelliği olmasıdır. Islatılan yün sonrasında düzgün bir ağaçla sıkı bir şekilde rulo yapılır ve kıl iplerle sarılır. İki kişi karşılıklı durarak büyük urganla git gel yaparak, yuvarlayarak yünün bitişmesi sağlanır. Bu işlemler esnasında reçineli sıcak su çilenmeye devam edilir. Keçeleşen, sıkılaştıran yün rulosu açılır, ardıç ya da ladin dalları çakıl taşları ile yere serilip üzerine sıkılaştırmış(pişmiş) keçe serilir. Bu işleme kadar keçe sıkılaştırmış olsa da su taşıyacak kıvama gelmemiştir. Serilen keçeler küçük rulo haline getirilerek dört kişi eşliğinde diz üstü çökerek bilekten dirseğe doğru yuvarlanılır. Keçe belirli sertliğe gelene kadar bu işleme devam edilir. Genellikle sergi keçelerinde desen yapmak için yünler boyanıp işlem sırasında desen atılmaktadır. Yünler kök boya özellikle ceviz mavrusu olarak adlandırılan cevizden alınan renkle ve daha sonraları satın alınan kimyasal boylarla renklendirilmektedir. Sergi keçesiye tüm bu işlemlerden sonra asılıp kurutulduktan sonra kullanılmaya başlanmaktadır. Kepenek yapıldıysa omuz başlarından tutturularak dikilmekte ve hatta tercihe göre kapüşon eklenmektedir.

Keçi kılından eğirdiğimiz ipleri önce kılları iyicene atıyorsun, atma diyoruz biz ona ditme de denilebilir. Eğireceksen sümek diyoruz biz küçük bir rulo yapıyorsun kalın ip halinde yapıyorsun onu koluna geçiriyorsun ilengere, tıfran denilen aparatla onu eğiriyorsun, eğer çorap, hırka, fanila yapacaksan incecik eğiriyorsun. Bu şekilde yapılıyorlar.

3) En son ne zaman kıl ve keçe kumaş yaptınız?

En son evlenmeden önce yapıyorduk, evlendim İstanbul'a gittim hepsi bitti. Sana ip nasıl eğirilir gösterebilirim evimde hala tıfranım var.

Adı-Soyadı: Gülsüm Bora

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı (Eskiden Hayvancılık)

Görüşme Tarihi: 26.09.2022

1) Bölgede yaşayan Yörük halk ile ilgili neler biliyorsunuz?

Köyümüz insanı Yörük, hayvancılıkla uğraşiyor.

2) Yörede ipek böcekçiliği ile ilgili daha önce duyum aldınız mı? Aldıysanız nelerdir? Evet eskiden yapılmıyordu. Ben hiç yapmadım ama köyde yapanlar vardı. Şimdi kimse kalmadı.

3) Gılamık dokuma kumaşı biliyor musunuz?

Evet biliyorum benimde Gılamık başörtüm var kullanıyordum da artık dışarı çıktığım yok.

4) Ailenizde Gılamık dokuma yapan var mıydı? Kimdi?

Akrabalarımdaydı. Feriha, annesi ablası onlar dokurdu. Bizimkiler hep hayvancılık yaptılar bizde öyle, dokuma yapmadık.

5) Gılamığı ne olarak kullanıyorsunuz?

Başörtüm var. Burada kadınlar Gılamık örtünürlerdi hala örtenler var.

Adı-Soyadı: İbrahim Ekmekçi

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Emekli Öğretmen & Yöre Araştırmacısı

Görüşme Tarihi: 06.09.2022

1) Bölgedeki ipek böcekçiliği ve dokumacılık faaliyetleri ile ilgili bilginiz var mı?

1942 yılıydı, yöresel hammaddelerden yararlanarak mesela keçilerin kılından, kadıl deriden eçmeç denilen aletle iplikler yapılarak tezgahlara enlemesine kadınları bağlıyorlar ondan sonra oklava gibi sopanın ucuna bir başka kadını bağlıyorlar biri aşağıdan biri yukardan o ipleri bir arkasından bir üstünden, bir iplik dolaştıktan sonra üzerine tarak denilen ağır şeylerle vurarak sıkıştırıyorlar. Benim anneannem yapardı bunu, desen oluşturmak için beyaz kıllarla siyah kılları değişik yumaklar yaparlar ve yukarıda asılı olur yumaklar. Velhasıl o dokunurdu, hatta Yörüklerle satılırdı. Yörükler çadırlarına çul olarak sererlerdi gerek oturmak için gerekse yanlarına. İpekböcekçiliğini getiren adam İkinci Dünya Savaşı başlıyor, yiyecek karaborsa. Akseki'nin tarım alanları da olmadığı için buğdayı nasıl temin edecekler? Azıcık toprak bulsalar taşlarla bentler oluşturarak tarım alanları oluşturuyorlar ama bunlar yetmediği için Seydişehir'den Beyşehir'den buğday getiriliyordu. Belediye başkanı savaş yıllarında Akseki'yi bu kıtlıktan kurtarmaya çalışıyor ve Dokumacılar Kooperatifi'ni kuruyor. Köy köy dolaşıp üye arıyor ve 500 kişi ortağa tamamlanıyor.

Ticaret Bakanlığı'ndan İplik topları denilen küp şeklinde pamuk iplikler alınıyor, nasıl yapılacağı anlatılıyor.

İpek böcekçiliğini Akseki'ye getiren 1935 yılında seçilen Belediye Başkanı Abdülgani Şatıroğlu'dur. Bu belediye başkanı 44 yıl görev yapmış ve Akseki'deki görünen çoğu gelişmede katkısı bulunmaktadır. Ben 1938 doğumluyum aşağı yukarı okula gitmediğim zamanlardı 1944/45 yıllarındaydı. Antalya Karaalioğlu Parkı içindeki Böcekhanne olarak adlandırılan yapıda ipek böceği tohumları üretiliyor, belediye başkanı o dönem oradan tohumu getiriyor ve Akseki'de hemen hemen yapmak isteyen herkese terzilerin kullandığı yüksükler içerisinde dağıtmıştır. Hemen her evde vardı, herkes bir odasını ayırıyordu ipek böceği üretimine, kağıtlar seriyordu bütün sermayesi buydu bu işin. İpek böceğini oluşturan tırtılların en büyük düşmanı farelerdi herkes odalarına kapanlar kuruyordu. Çok güzel bir gelişmeydi fakat devamlılık olamadı Gani Bey erkek dut fidanları da getirmiştir. Bu erkek dut dedikleri meyve vermediği için yeri kirletmiyorlar. Bu dutların iki örneği parkta hala mevcut. Gani Bey erkek dut denilen bu ağaç fidanlarından pek çok kişiye verdi bağlara dikildi ama nedense sonradan heves edilmedi. Ondan sonra pek takip eden olmadı, yakın zamanda bundan önceki belediye başkanının eşi ziraat mühendisi denemeyi düşündü Emiraşıklar köyünde denemeler yapıldı ama hayvanlar pek sağlıklı olamadı sebep olarak normal meyve veren dut ağacı kullanıldığı için denildi. Daha sonra da denenmedi.

2)İpek böcekçiliği ile ilgili hatırladıklarımız nelerdir?

Her eve yüksük dolusu ipek böceği tohumu verildi. Bu tohumlar aşağı yukarı insan vücudunun ısısında çatlayarak hayata geçen küçücük böceklerdi. Misal alıyor kadınlar koyuyor vücudunun belirli bölgelerine çatlıyor. Daha sonra kurt haline geliyorlar ve bu kurtları alıyorlar bir gazetenin üzerine koyuyorlar. Bu kurtlar çok obur hayvanlar mı diyelim böcekler mi diyelim? Tırtıllar. Ondan sonra dut ağaçlarından yapraklar toplanıyor ve süratle büyüyorlar. Büyüyünce çalı türü veya çam ağacının dallarından dallar getirip yanlarına koyuyorlar, onlar dallara tırmanıyor. Nihayet 4-5 cm uzunluğunda olanlar ya da abartmış olabilirim büyüyen tırtıllar belirli bir zaman geçtikten sonra doyum sağlıyorlar ve ondan sonra artık ağızlarından ipek püskürmeye başlıyor ve adeta yer fıstığı biçiminde kesiti sekiz olan kozaların içinde dolandırıp kendilerini hapsediyorlar. Belirli bir süre sonra da gecikirsanız kelebek olarak kozalarını delip dışarıya çıkıyorlar. Bunu bilen kişiler sacdan tavalar var, tavaların içine beyaz fıstığa benzeyen kozaları koyuyorlar fırına götürüyorlar. Fırında 10-15 dakika kalıyor bu süre içinde böcekler ölüyor ve öldükten sonra kozayı delme tehlikesi

kalmıyor. Eğer gecikerseniz koza delindiği için ekonomik bir değeri kalmıyor. Kozalar en sonunda kaynar suya atılıyor, sıcak suyun içinde bir sopayla çevriliyor ve çevrilirken o özölen ipek telleri sopanın üzerine takılıyor. Ve sonra kaç tanesinden iplik yapacaksanız o telleri sarmaya başlıyorsunuz ve böylece ipeği elde etmiş oluyorsunuz. Çok güzel bir gelişmeydi ama bu pek devam ettirilemedi. Gani bey erkek dut dedikleri o dut ağacından pek çok kişiye dağıttı ama sonra heves edilmedi ne yazık ki.

Adı-Soyadı: İlknur Bozkurt

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Emekli

Görüşme Tarihi: 14.09.2022

1)Yörede yaşayan azınlık Gayrimüslim halktan söz edilmekte. Bu konuda bilginiz var mı?

Anneannem anlatırdı, çok iyi insanlarmış kızlarıyla filan arkadaşlık yapmışlar. Birlikte çok vakit geirmışler ve çocuklar ya şakalaşırlarmış, hikayelerini anlatıyordu. Çok temiz insanlarmış. Bir gecede köyü bazı sebeplerden terk etmişler. Bizim köydeki evimizin tavanlarını filan hep yabancılar yapmış, hepsi el işi.

2)Bu yaşananların tarihi olarak bir bilginiz var mı?

Anneannem 80 yaşlarında öldü ve öleli 50 seneyi geçmiştir.

3) Yörede ipek böcekçiliği ve dokumacılık ile ilgili daha önce duyum aldınız mı? Aldıysanız nelerdir?

Çok eskiden yapıldığı söyleniyor. Evimizde sandıktan çıkan örtüler var. Bazıları kalın kumaşlar bazıları da ipek. Esas ipek olan incecik, erimiş gelinlerin filan kullandıklarından. O kadar güzel ki kıyamıyorum onlara. Ben geldikçe örtünüyorum bazen onları. Anneannem anlatırdı sonra vefat ettiler sonra annem babam vefat etti 8 sene köye gelmedik. Ben geldim annemin sandıkları çeyiz doluydu. İlik diyorlar, hiç kullanılmamış bir sürü var sandıkta. Annemin sandıklarını açtım titizlik midir bilmiyorum çıkanları fareler yemiş ve çoğunu çöpe attım. Gaz lambası ışında hesap işi işlemeler yaparlarmış. Ben sandığı açtım ve başta önemsemedim, çok orijinal kıyafetler vardı, belki dedemden kalmadır kaç asırlıktır.

Adı- Soyadı: Mediha Demircan

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı (Ailesi Eski Gılamık Dokuyucusu)

Görüşme Tarihi: 10.09.2022-14.09.2022

1) Yörede ipekböcekçiliği yapmış bir ailenin üyesi olarak, ipek böcekçiliğinin tarihi ile ilgili neler biliyorsunuz? Aileniz ipek böcekçiliğini nasıl öğrenmiş?

Anneannem ve dedem Şekerci Osman Bursa' da yaşadığı zaman ipek böcekçiliğini öğrenmişler. Annem 6 yaşındayken Bursa'dan savaştan buraya kaçmışlar. Dedem oradan bildiği ilgisi olduğu için ipek böcekçiliği kursuna annem ve büyük ablamı göndermiş. Daha önceleri de varmıştır ama benim bildiğim ilk annemlerin zamanında Akseki'den kooperatiften iplikler alınmış, böcek alınmış öyle dokunmuş ipek. Annem ve büyük ablamı dedem Akseki'deki dokuma kursuna göndermiş. Büyük ablam 13 yaşındaymış dokuma yaptığında. Orada iki ay otelde kalmışlar ipek böceği yetiştirmeyi de dokumayı da oradan öğrenmişler. Bursa'dan iplikler getirtilmiş. Tarihle ilgili pek bir şey bilmiyoruz çünkü ben çocuktum annemin sonra anlattıklarını ve çocukken gördüklerimi biliyorum sadece.

Ama dedemle anneannem Bursa'da öğrenmiş ipek böcekçiliğini. Onlar gelip köyde annem ve ablama göstermeseler ipekçiliği yapabilirler miydi? Yapamazlardı. Biliyorlardı ki annemleri kursa gönderdiler sonra hep birlikte yaptılar. Annem anlatırdı dedem ip sararmış, büyük ablam dokurmuş annem de kırılan iplikleri filan bağlamış masır sararmış. Kaç sene yapmışlar o iyi hep birlikte.

Tezgâhın oturulan kısmında köşede dokumacı kız diye şiiri vardı ablamın.

2)Siz dokuma yaptınız mı?

Ayağınla pedala basıp, mekik atmasını öğrendikten sonra dokuyorsun, ben çocuktum girer dokurdum. Eskiden mekik el ile atılıyordu, iki tane de pedal vardı ayağınla bi birine bi birine basarak dokuyorduk. Gülevcen denilen çıkırıktaki sarardık ipeği, sonra da dokurduk.

3) Dokuma yapanlardan hatırladıklarınız var mı?

Annemler yapıyormuş sonra dedenin anneannesinin Aşikel' in de tezgâhı vardı onlar da dokuyordu. Köyde çoğu ev dokurdu.

Ablamların bir hikayesini anlatıyım Sabiha ablam 13 yaşındaymış Feriha ablam daha çocukmuş oyun oynamaya gidermiş Harman'a Sabiha ablam gider Feriha ablamı döver getirirmiş ben para kazanacağım da sen oyun mu oynayacaksın diye. Birlikte

dokurlarmış. Tezgâh dedemin evindeymiş, rahatsızlanınca babamın evine getirmişler. Şahnişirde kuruluydu o tezgâh yakın zamana kadar. Sonra kaldırmışlar.

4) Yörenin çevresinde başka dokuma yapan yerler var mı?

Dokumayı her yer biliyor çünkü Yörük yöresi buralar, el tezgahlarında dokumalar yapılmış, kilimler dokuyorlar, yolluklar dokuyorlar. Dokumayı biliyorlar ama benim bildiğim ipek ve bürümcük bu dönemde yapılmış öncesini bilmiyorum. Diğer yerlerde pamuktan kaput ve kilimler dokunuyormuş, ipek Ormana'ya has bir şey.

5)Ormana' da ipek dışında dokuma yapılmış mı?

İpek dışında kilimler, yolluklar ve kaput bezi dokunurdu. Annem kooperatife kayıtlıymış, pamuktan kaput dokunmuş dokunan kaputun karşılığında oradan iplik alıp dokurlarmış. Kooperatife kayıtlı olan iplik alabiliyormuş, kaydı olmayan alamıyormuş.

6) Kaput bezi denilen dokuma neydi? Ne olarak kullanılıyordu?

Kaput pamuklu bir dokuma, çarşaflık, çamaşırılık olarak kullanılıyordu.

7)Günümüzde okulda dokuma yapılan tezgahların toplanıp kurulmasıyla ilgili neler biliyorsunuz?

Kadınlar toplanıp yeniden dokunsun diye tezgâh toplamaya başladılar. Feriha ablam kurdu tezgâhları, annemin tezgahını da dokunsun diye kurmuş. Daha sonra orda öğrenmek isteyenlere öğretti. Hatta sonraları evine gelip çözümlerini çekiver diyenler oluyordu gidip onlara da yardım edip çözümlerini çekiyordu.

8) Gılamık kumaşınız var mı? Ne olarak kullanıyorsunuz?

Benim çeyizime annemlerin dokuduğu kumaşları çaldılar. Gılamık kumaşım o yüzden yok.

9) Gılamık'ın anlamı nedir?

İpek böceği kozası demekmiş. Hazır ipek ile Gılamık ipeği biraz farklı Gılamık ipeği daha kalın oluyor, elde çekme ipek olduğu için. Ben hiç görmedim ipek çekildiğini o döneme yetişemedim.

Adı-Soyadı: Mehmet Aybar

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Emekli

Görüşme Tarihi: 14.08.2022

1)Bölgede yaşayan Yörük halk ile ilgili neler biliyorsunuz?

Bölgede Karakeçili Aşireti mensubu Yörükler yaşıyor. Bu ailenin özelliği Osmanlı Hanedanlığı ile olan bağlantısı. Hanedanlıkla akrabalıklarından söz ediliyor. Bölgede yeniçeriler, sipahiler ve kadılar yetiştirilmiş. İbradı da kadı mezarlarını görmek mümkün. Ormana' da da yeniçeri mezarı bulunuyor. Eynif Ovası'nda atlı sipahiler yetiştirilmiş. Osmanlı döneminde önemliymiş buralar.

2)Yörede yapılan ipek böcekçiliği ile ilgili bilginiz var mı?

Ormana da ipek böcekçiliğinin çok eskilerden beri yapıldığı söyleniyor. Baktığımız zaman Osmanlı ile olan ilişkisinden kaynaklı olabilir. Osmanlı Devleti'nde sarayda buralı insanlar çalışmış. İpekli kumaşlar değerliymiş hanedan üyeleri tarafından kullanıyormuş. Bu düşünüldüğü zaman sarayda çalışanlar tarafından öğrenilip buraya getirilmiş olma ihtimali var. Ama bunlar hep tahmin tabii, burada ipekçiliğin yapıldığına dair bir belgeye rastlamadım daha önce ama yapılmış kumaşlar dokunmuş hala da dokunuyor.

3) Gılamık dokuma kumaşı evinizde kullanılıyor mu? Ne olarak kullanılıyor?

Annemin örtüsü vardı örtünüyordu, onun dışında eşimin sehpa ve masa örtüsü gibi kullandığı örtüleri var. Eskiden kadınlar Gılamık örtünürdü şimdi o kadar çok örtünen kalmadı.

Adı-Soyadı: Melek Kocabaş

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 22.05.2022

1) Yörede ipek böcekçiliği ile ilgili daha önce duyum aldınız mı? Aldıysanız nelerdir? Evet aldım. Burada eskiden ipek yapılmış. Şimdi okulda tezgahlar hala dokuyor ama ipekçilik kalmadı. Eskiler anlatırdı Gılamık dokunduğunu. Kızım bu kumaşı Feriha teyzeye gidip gidip anlattırıyordu yazılar yazıp yarışmaya girdi ödül aldı. Feriha teyze seneler önce gitti kurdu tezgâhları oradakilere de öğretti. Benim kızımda küçüktü o zamanlar öğrenmek için gitmişti. İlk okula değil de birinin evine kuruldu tezgahlar sonradan okula geçirildi. Kurulurken Ferda ile benim kızım Emine gidip yardım etmişti Feriha teyzeye. Daha eskisini bilmem. Sadece anlatılanlar kadarını biliyorum. Feriha teyzenin anlattıkları ve okula tekrar kurulup yeniden dokunmaya başladığını biliyorum.

2)Gılamık kumaşı ne olarak kullanılıyordu? Siz de kullandınız mı?

Gılamık kumaşı köydeki kadınlar başını örtmek için kullanıyor. Köyde bir gelenektir ama şimdileri o kadar kullanan kalmadı. Herkes pazarlarda satılan desenli çemberlere döndü. Bizim evde de kızımın çeyizinde var birkaç örtü.

Adı-Soyadı: Mine Koçer

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 20.05.2022

1) Yöredeki ipekçilik ile ilgili daha önce duyduğunuz mu? Aldıysanız nelerdir?

Köyde ipek yapıldığı anlatılıyor. Ben Tekirdağ'dan gelin geldim buraya neredeyse 45 senedir köye gelip gidiyoruz. Burada dokumalar yapılmış hatta benim sandığımda birkaç parça dokuma var üzeri işlenmiş. Onların fotoğraflarını çekebilirsin.

2) Kumaşlar kaç seneliktir?

Hiç bilmiyorum ama baya eskiler bana kayınvalidemden kaldı.

Adı- Soyadı: Nevin Peşmen

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Gılamık Dokuyucusu (Eski Düzen)

Görüşme Tarihi: 12.05.2022-15.10.2022

1) Gılamık dokuyucusu olarak kumaşın tarihi ile ilgili neler biliyorsunuz?

30 yıl önce unutulmak üzere olan Gılamık Dokuma düzenlerini hemşerimiz Dürdane Çevik ablamızla Feriha Kocakulak'ın geçmiş bilgileriyle yeniden kurduk.30 yıldır dokuma yapıyorum en son dezagah bırakalı 40 yıl olmuş, eskiyen düzenleri marangoz eşim tamir ederek kullanılır hale getirdi. Çocukken dokumayı bilen Feriha Kocakulak ablamız aklında kalanı bize öğretti. 300 yıllık buralarda dokuma yapılıyormuş. Eskiden her evin altında düzen bulunmuş. Dokuyup Akseki ve Beyşehir'e götürüp satarlarmış. Halk arasında dokumanın dokuyanı hasta ettiği söylenirdi.

2) Yörede yapılan ipek böcekçiliği ile ilgili neler biliyorsunuz?

İpek böceği yapmışlar böcek yumurtalarını kebelerinine içine koyar ısıtırlarmış. Kebe içi pamuk doldurulup yol yol dikilen geleneksel bir ceket, kadınlar kebenin içindeki pamukların içine sıcak dursun diye böcek tohumlarını koyarlarmış. Biz ipek böceği yapmadık, bizden eskiden yapılmış.

3) Tezgâhın yöredeki ismi nedir?

Biz tezgâh değil de düzen deriz.

4)Gılamık ne olarak kullanılıyor ve eskiden nasıl kullanılıyordu?

Ebelerimiz ninelerimiz örtü olarak kullanırdı. Eskiden çarşaf olarak, iç donu olarak, iç gömleği olarak, baş örtüsü olarak kullanılırmış. Şimdi eski kadınlardan başörtüsü olarak kullananlar var, bende örtünüyorum, onun dışında sehpa örtüsü masa örtüsü gibi örtü takımları dokuyup satıyoruz. Artık daha çok çeyiz için alıyorlar ya da evlerine örtü olarak alıyorlar.

5) Yakınlarınızdan başka dokuyan var mı?

30 yıl önce ablamla benden başka heves eden olmadı. Ablam ve ben dokuyoruz biz heves edip öğrendik.

6) Gün içerisinde dokuma tezgahında ne kadar süre geçiriyorsunuz? Her gün dokuma yapıyor musunuz? Bir örtüyü kaç günde dokuyorsunuz?

Evdeki işlerimiz bitince gelir dokuruz. Modeline göre dokuma günü değişiyor.

7) Modellerinizdeki desenleri neye göre seçiyorsunuz?

Değişik modeller yapıp yöredeki Karadağ, Çatal Oluk, Yeni Çatal Oluk, Sınat, Eski Model, Eynif Model, Kızılağaç, Söğüt isimlerini verdim.

8) Antik tezgahlara ilgi nasıl? Tanıtılması için bir şeyler yapılıyor mu?

Köye gelen turistler, televizyon kanalları gelip fotoğraf ve videolarını çekiyorlar. İki tane de kitaba çıktı.

Adı-Soyadı: Nurten Özker

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 08.09.2022

1) Yörede dokunan Gılamık ile ilgili bir bilginiz var mı?

Ormana' da çok eskiden beri Gılamık dokunuyor. İpekli özel bir kumaş, tarihinin çok eski olduğunu duydum sandıklardan çıkıyor ama şu kadar yıllıktır diyemem.

2)Yakınlarınızdan Gılamık dokuyan var mıydı?

Evet, kayınvalidem de Gılamık dokuyormuş. Benim sandığımda iki tane Gılamık başörtü var, gösterebilirim.

3) Gılamık kumaşı ne olarak kullanıyorsunuz?

Gılamık köyde genelde kadınlarda başörtüsüydü. Benim Gılamık örtülerim sandıkta hatıra olarak duruyor, kıyıp kullanamıyorum.

Adı-Soyadı: Serkan Gedik

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Tarihçi

Görüşme Tarihi: 07.09.2022-12.12.2022

1) İbradı ve Ormana da yaşayan halkla ilgili neler biliyorsunuz?

İbradı ve Ormana bölgelerinde yapılan araştırmalarda çok eski nüfus kayıtlarına ulaştık ve Rumca, Ermenice isimlere rastladık. Bölgedeki eskiden gelen geleneklere bakıldığı zaman bu kişilerden gelebilme olasılığı düşünülüyor. Bu bölgede bu insanlar yaşamış ama zamanla asimile oldukları ya da göç ettikleri düşünülüyor.

2)Eynif Ovası'ndaki Tol Han ile ilgili bir araştırmanız oldu mu? Bu han ile ilgili neler biliyorsunuz?

Tol Han' ın kitabesi kayıptı, yeni bulundu. Bölgede yaptığımız bir araştırmada tesadüfen kitabeyi bulduk ve 13.yy' da yapıldığına dair yazılar içeriyor. Bu han tarihte önemli bir geçitte yer alıyor, korunması gereken bir yapı.

3) Bölgede yapılan ipek böcekçiliği ile ilgili bir bilginiz var mı?

İbradı Dergisi' nde bir çalışma yapmıştık 1455 Tahrir Defterleri incelendi ve orada bölgede vergi veren kişiler ve nelerden vergi verdikleri yazıyor o çalışma incelenmeli. Bunun dışında bölgede verilen vergileri Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri'nden de inceledim, dut ağacından ve el sanatlarından vergiler alınmış. Kesin bir bilgi olmamakla birlikte bölgede dut ağaçlarından ve el sanatlarından verilen vergiler bu konuyla alakalı olabilir. Ne yazık ki bu konuda yörede resmi belgelere ulaşamıyoruz yöre birçok kez büyük yangınlar atlatmış, bu konuya dair belge varsa da bu yangınlarda yok olmuş olabilir.

4) Akseki' de Dokumacılar Kooperatifi kurulmuş ve dönemin belediye başkanı Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi'nden böcekler getirip halka dağıtmış, bu faaliyetle bölgede yapılan ipek böcekçiliğinin ilgisi olabilir mi?

Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi arşivleri Antalya Kent Arşivi'nde bu konuda birlikte bir araştırma yapabiliriz. Oradaki belgelerden yöre ile alakalı bir bilgi çıkacaktır. (Bunun üzerine Antalya İpek Böcekçiliği Mektebi Arşivleri incelenmiştir.)

Adı-Soyadı: Suna Kocakulak

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Hayvancılık

Görüşme Tarihi: 21.09.2022

1) Bölgedeki Yörük halk çadır kullanıyor mu?

Hayır. Ben kendimi bildim bileli taştan yapılan çoban yataklarında yaşadık. Burada yaşayanlar çadırı bırakalı çok olmuş.

2)Yaz kış aynı çoban yataklarında mı yaşıyor?

Yazları hayvanlarımızla birlikte daha serin yerlerdeki yataklarımıza gidiyoruz. Kışın da köyün hemen dışındaki ahıra getiriyoruz hayvanları orada bakıyoruz. Çoban yatakları kışın soğukta zor oluyor o yüzden köydeki evimize geliyoruz, birde çocukların okulları var oralardan okula gitmeleri zor o yüzden köye gelmemiz gerekiyor. Ama köyde yaz kış yataklarda yaşayan aileler var. Onlar sadece mevsime göre yer değiştiriyorlar ve kışın kadınlar ve çocuklar okul için köye geliyor evin erkekleri hayvanların başında dağda kalıyor.

3) Mevsimi geldiğinde gittiğiniz çoban yataklarını her seferinde yıkıp inşa ediyor musunuz?

Hayır, her ailenin yatakları belirli bölgelerde mesela biz yazın Üzümcü'deki aynı yatağımıza gidiyoruz.

4) Keçe ve kıl kumaşlar yapıyor musunuz? Yörede yapan var mı?

Yapamıyoruz, eskiden annemler yaparlarmış ama artık köydeki pazara her şey geliyor oradan satın alıyoruz.

5)Koyunlarınızın yünlerini, keçilerinizin kıllarını ne yapıyorsunuz?

Bazen satın almaya geliyorlar ama çok nadir. Genelde artık kullanılmadığı için çöp oluyor.

6) Yörük kültüründe büyümüş ve şu anda modern şartlarda bu kültürü devam ettiren biri olarak teknolojinin gelişmesiyle hayatınızda ne farklılıklar oldu?

Biz daha korunaklı olsun diye konteyner aldık. İçerisinde lavabomuz, televizyonumuz her şeyimiz var. Elektrik için güneş enerjisi sistemi kurduk, televizyon ve ışık için iyi oldu.

Adı-Soyadı: Tolga Özgüven

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Turizm

Görüşme Tarihi: 25.10.2022

1)Bölge tarihçesiyle ilgili neler biliyorsunuz?

Ormana Düğmeli Evleri ile tanınmış tarihi bir köy. Erymna Antik Kenti'nden kalma Bildire Çataloluk mevkiinde eserler bulunuyor. Yazıtın yanında bulunan sembolün

Erymna Antik Kenti sembolü olduğu tahmin ediliyor. Bunun dışında yeni olarak antik kentten kaldığı dũřünũlen amfi tiyatro oturağı bulduk. Yörede zaman zaman bilir kişiler tarafından incelemeler yapılmaya devam ediliyor.

2)Gılamık dokuma ile ilgili neler biliyorsunuz?

Gılamık dokuma Türkiye Kültürel Mirası' nda yeri olan ipekli kumaştır. Çile bezine benziyor olsa da kendine has desenleri motifleri var. Köylüler günlük işlerinden sonra ekstra olarak gelip dokuma yapıp kolektif bir şekilde üretim yapıyorlar ve misafirlerimize de sunuyorlar. Ayrıca Gılamık Türkiye Dokuma Atlası' na girdi ve Arzu Kaprol yapılan faaliyette Gılamık ile tasarım yaptı. Dokuma atölyesinde Feride Hoca ile birlikte bu geleneği elimizden geldiği kadar yaşatmaya devam ettiriyoruz. Ormana' ya gelen yerli, yabancı turistlerimizle atölyeyi ziyaret edip tanıtımlarını yapıyoruz.

ÖZGEÇMİŞ